

2015

Program Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022

Program Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022

Opracowanie:

Centrum Wspierania Rozwoju Gospodarczego i Społecznego
Im. K. Brzostowskiego
ul. Wyszyńskiego 2 lok. 28
15-888 Białystok

Autorzy:

Katarzyna Krot – kierownik
Norbert Brzostowski

Spis treści

1. Metodyka prac nad dokumentem.....	5
2. Ogólna charakterystyka gminy Rajgród.....	6
2.1 Położenie Gminy Rajgród	6
2.2 Historia	8
3. Diagnoza stanu rozwoju gminy Rajgród	9
3.1. Demografia	9
3.2 Gospodarka i rynek pracy	16
3.2.1 Podmioty gospodarki.....	16
3.2.2 Rynek pracy	21
3.2.3 Tereny inwestycyjne.....	23
3.2.4 Rolnictwo.....	24
3.2.5 Turystyka	28
3.3 Infrastruktura społeczna	32
3.3.1 Edukacja	32
3.3.2 Ochrona zdrowia	37
3.3.3 Pomoc społeczna.....	39
3.3.4 Kultura	41
3.3.5 Sport i rekreacja	44
3.4 Infrastruktura techniczna	46
3.4.1 Sieć drogowa	46
3.4.2 System energetyczny.....	46
3.4.3 Gospodarka wodno-ściekowa i odpady	47
3.5 Działalność organizacji pozarządowych i jakość rządzenia	50
3. 6. Środowisko przyrodnicze i przestrzeń	52
3.6.1. Gleby i surowce naturalne.....	52
3.6.2. Wody powierzchniowe i podziemne	53
3.6.3 Tereny prawnie chronione, fauna i flora.....	53
3.7 Analiza sytuacji finansowej gminy.....	56
4. Analiza strategiczna gminy	63
4.1 Zasady przeprowadzenia analizy SWOT	63
4.2 Wyniki analizy strategicznej	66

5. Misja rozwoju gminy	70
6. Cele strategiczne i operacyjne.....	71
7. Analiza ważności i prawdopodobieństwa	83
8. Analiza dokumentów programowych	85
9. System wdrażania i monitoringu Programu	91
9.1 System wdrażania i komunikacji	91
9.2 Monitoring i ewaluacja.....	91
10. Plan zadań inwestycyjnych na lata 2016-2022.....	93
Wykaz tabel	102
Wykaz rysunków.....	104

1. Metodyka prac nad dokumentem

Proces opracowania programu rozwoju gminy oparto o podstawy zarządzania strategicznego w jednostkach samorządu terytorialnego. Przy pracy nad dokumentem zastosowano metodę partycypacji społecznej, polegającą na połączeniu doświadczenia władz gminy i lokalnych liderów z wiedzą zespołu ekspertów, specjalizujących się w kwestiach rozwoju lokalnego oraz przeprowadzono konsultacje społeczne wśród mieszkańców.

Pierwszy etap prac nad Programem polegał na gromadzeniu danych niezbędnych do sporządzenia szczegółowej charakterystyki gminy w poszczególnych sferach, tj.: gospodarczej, społecznej, infrastrukturalnej, środowiskowej. Opracowując tę część diagnozy wykorzystano z ogólnodostępnych źródeł informacji m.in. z Banku Danych Lokalnych GUS i innych opracowań, jak też z materiałów przekazanych przez władze gminy i inne podmioty. Obejmuje ona również analizę sytuacji finansowej gminy oraz jej możliwości budżetowych.

Przygotowanie diagnozy obejmowało także, w wybranym zakresie, porównanie potencjału rozwojowego gminy z innymi samorządami. Nie przyjęto odgórnie jednego schematu analizy ze względu na różnorodność danych, ich dostępność oraz przede wszystkim ze względu na cel porównania w każdej ze sfer.

Do porównań benchmarkingowych wykorzystano gminy województwa podlaskiego sąsiadujące z gminą Rajgród, czyli gminę wiejską Augustów, Bargłów Kościelny, Grajewo oraz gminy województwa warmińsko-mazurskiego, czyli Ełk, Kalinowo i Stare Juchy. Ponadto do analizy wzięto pod uwagę gminę Ruciane-Nida ze względu na jej turystyczny charakter oraz zbliżone zasoby przyrodnicze. W analizie porównawczej, w całym dokumencie, zastosowano określenia obszarów porównywalnych zgodnie ze standardami GUS: obszar wiejski – gmina wiejska (2), gmina miejsko-wiejska (3), obszar miejski gmin miejsko-wiejskich (4), obszar wiejski gmin miejsko-wiejskich (5).

Diagnoza uwarunkowań rozwojowych została podsumowana strategiczną analizą SWOT, która pozwoliła na wytyczenie kierunków rozwoju gminy i sformułowanie celów rozwojowych. Każdy z celów strategicznych został uszczegółowiony w postaci celów operacyjnych, które z kolei znalazły odzwierciedlenie w konkretnych zadaniach i działaniach.

Ostatnim elementem Programu jest więc plan zadań inwestycyjnych na lata, które odpowiadają perspektywie czasowej dokumentu, zawierający także propozycje sposobów finansowania tych zadań.

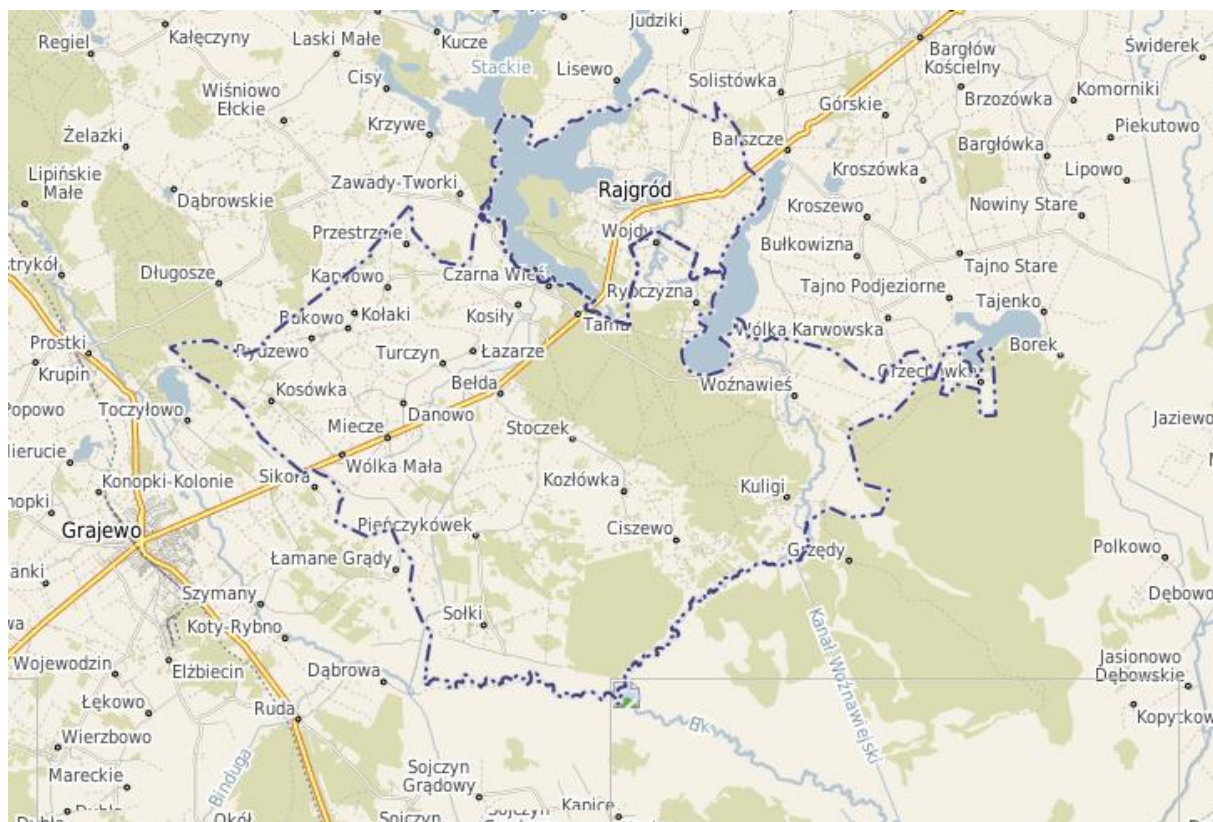
Na potrzeby opracowania niniejszego dokumentu przeprowadzono spotkanie z przedstawicielami władz, instytucji publicznych, organizacji pozarządowych oraz mieszkańcami, a także przeprowadzono konsultacje społeczne.

2. Ogólna charakterystyka gminy Rajgród

2.1 Położenie Gminy Rajgród

Gmina Rajgród położona jest w powiecie grajewskim w województwie podlaskim. Zajmuje obszar 207,16 km² i jest zamieszkiwana przez 5,4 tys. osób. Jest to obszar o charakterze rolniczym oraz z dużymi zasobami przyrodniczymi sprzyjającymi rozwojowi turystyki. Gmina Rajgród jest gminą położoną w znacznej części nad Jeziorem Rajgrodzkim i rzeką Jegrznią. Gmina położona jest także pomiędzy dwoma miastami Grajewem i Augustowem, z którymi wiąże ją droga krajowa nr 61 o znaczeniu regionalnym.

Rysunek 1. Mapa gminy Rajgród

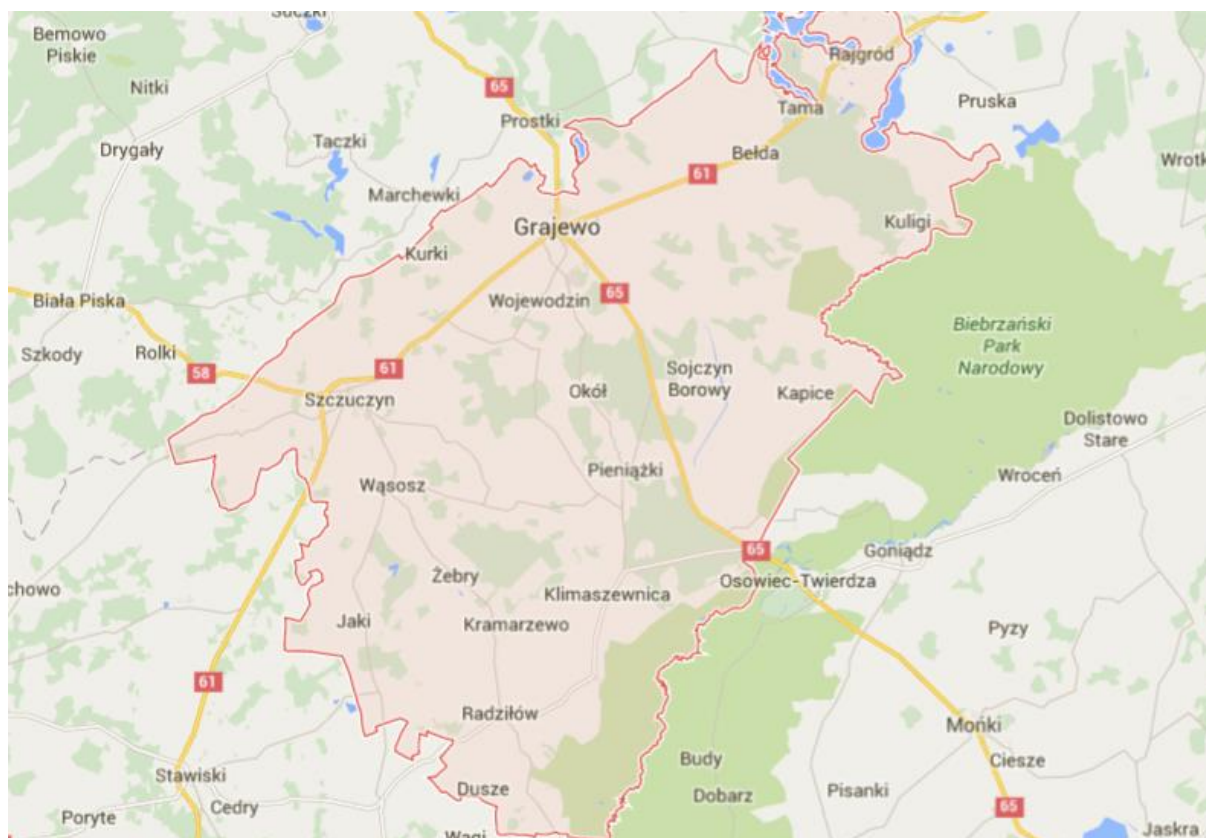
Źródło: <http://rajgrad.e-mapa.net/>

Gmina Rajgród graniczy z powiatem augustowskim i elckim oraz z następującymi gminami województwa podlaskiego:

1. Grajewo
2. Goniądz
3. Bargłów Kościelny

Graniczy również z gminami województwa warmińsko-mazurskiego: Kalinowo i Prostki.

Rysunek 2. Mapa powiatu grajewskiego

Źródło: mapy google

Obszar gminy można podzielić na trzy części. Pierwsza to północna część gminy będąca fragmentem Pojezierza Ełckiego. Charakteryzuje się ona urozmaiconą rzeźbą terenu ukształtowaną przez lądolód, który pozostawił tu po sobie wysoczyznę morenową pagórkowatą (120 – 140 m n.p.m.) w postaci kemów i ozów, tj., pagórków i wałów o wysokościach względnych 5 – 10 m i spadkach większych niż 5 – 10%. Jeziora tutaj mają strome krawędzie (więcej niż 15% nachylenia) o wysokościach 1 – 10 m nad poziom wody w jeziorze.

Obszar Kotliny Biebrzańskiej charakteryzuje się natomiast płaską zabagnioną powierzchnią terenu, w obrębie której wyróżniają się meandrujące koryta rzek i sieć rowów melioracyjnych oraz płaskie wyniesienia form wydmych i równin sandrowych.

Pojezierze Rajgrodzkie położone jest w obrębie zlodowacenia bałtyckiego. Teren charakteryzuje się drobnymi pofałdowaniami i pagórkami z bezodpływowymi zagłębieniami, wyraźnymi wałami morenowymi oraz licznymi jeziorami. Największe to Jezioro Rajgrodzkie – typowy zbiornik rynnowy. Urozmaicona rzeźba zaś podnosi atrakcyjność krajobrazową, kontrastowość form, znajdują się tutaj liczne punkty widokowe z rozległymi panoramami.

2.2 Historia

Pierwsze ślady osadnictwa na ziemiach rajgrodzkich pochodzą sprzed 7 tysięcy lat. Bogate osadnictwo na terenie gminy Rajgród istniało już u schyłku plejstocenu. Jeszcze bogatsze ślady sieci osadniczej zachowały się z okresu mezolitu (kultura janisławicka i niemeńska). Na przełomie II - I w p.n.e. na tych terenach mieszkali plemiona wywodzące się z ludów bałtyjskich, zwłaszcza w okolicach wsi Barszcze, Dręstwo, Rybczyzna i w samym Rajgrodzie. Z nich w ciągu kilku następnych wieków powstały nacje Prusów, Jaćwingów, Łotyszy i Litwinów. Na ziemiach rajgrodzkich Jaćwingowie żyli od II w. Na wyspie założyli warowny gród, który jako Raj był główną siedzibą Zlińców. Jednak w latach 1278-1283 Krzyżacy podbili Jaćwingów i wówczas pojawiła się nazwa Rajgród. I chociaż Jaćwingowie nie znali pisma i nie zostawili po sobie dokumentów, to pozostały po nich kurhany, nazwy rzek, jezior oraz grodziska.

Po zniszczeniu państwa jaćwieskiego, ziemie te przez ponad 100 lat stanowiły przedmiot sporu pomiędzy Państwem Krzyżackim, Litwą i Mazowszem. Ostatecznie ziemie te dostały się pod panowanie litewskie (Księstwa Litewskiego), ale również masowo napływali tu osadnicy mazowieccy, z południa Rusini i Podlasianie. Przez kolejne trzy wieki puszcze i lasy stały się również atrakcyjnym miejscem dalszego osiedlania się Polaków, Litwinów, ale nie zabrakło wśród osadników Żydów, Niemców, Rosjan czy Tatarów

W połowie XV wieku Rajgród otrzymał prawa miejskie. Ponownie nadała je Anna Kiszczyna w 1568 roku. Określono wówczas herb Rajgrodu: cztery czarne kowalskie ćwieki na złotym polu i napis SIGILLUM CIVITATIS RAJGRODEN.

W XVI w. dobra goniądzko-rajgrodzkie stanowiły własność Radziwiłłów (1509 r.), w 1571 r. przekazane zostały królowi Zygmuntowi Augustowi, ale jeszcze w 1569 r., wraz z całym województwem podlaskim, włączono je do Korony. Od 1571 r. do trzeciego rozbioru Polski Rajgród był miastem królewskim i siedzibą powiatu. Po trzecim rozbiorze znalazł się w granicach Prus Nowowschodnich. 10 lipca 1794 r. pod Rajgrodem prusacy rozbili pospolite ruszenie i złamali opór mieszczan. Od 1815r. okoliczne ziemie wchodziły w skład Królestwa Kongresowego, po 1866 - guberni łomżyńskiej.

29 maja 1831 r. pod Rajgrodem miała miejsce zwycięska bitwa wojsk polskich z Rosjanami. W szarży ułanów poznańskich poległ mjr hr. Franciszek Mycielski. Po powstaniu styczniowym Rajgród utracił prawa miejskie, które przywrócono w 1924 r. W okresie okupacji sowieckiej i hitlerowskiej miejscową konspiracją dowodził por. Andrzej Sobolewski ps. „Lis”, który walczył na Grzędach dowodząc 6. szwadronem 9. psk AK.

3. Diagnoza stanu rozwoju gminy Rajgród

3.1. Demografia

Gminę Rajgród na stan z końca roku 2014 zamieszkiwało ponad 5,4 tys. osób. Wskaźnik gęstości zaludnienia gminy w 2014 roku wynosił ok. 26 osób/km², podczas gdy dla województwa - 59 osób/km², a dla powiatu grajewskiego - 50 osób/km². Gęstość zaludnienia dla gminy wypada dobrze w porównaniu do gmin o podobnym charakterze. Liczba mężczyzn w gminie jest nieco wyższa w porównaniu do liczby kobiet.

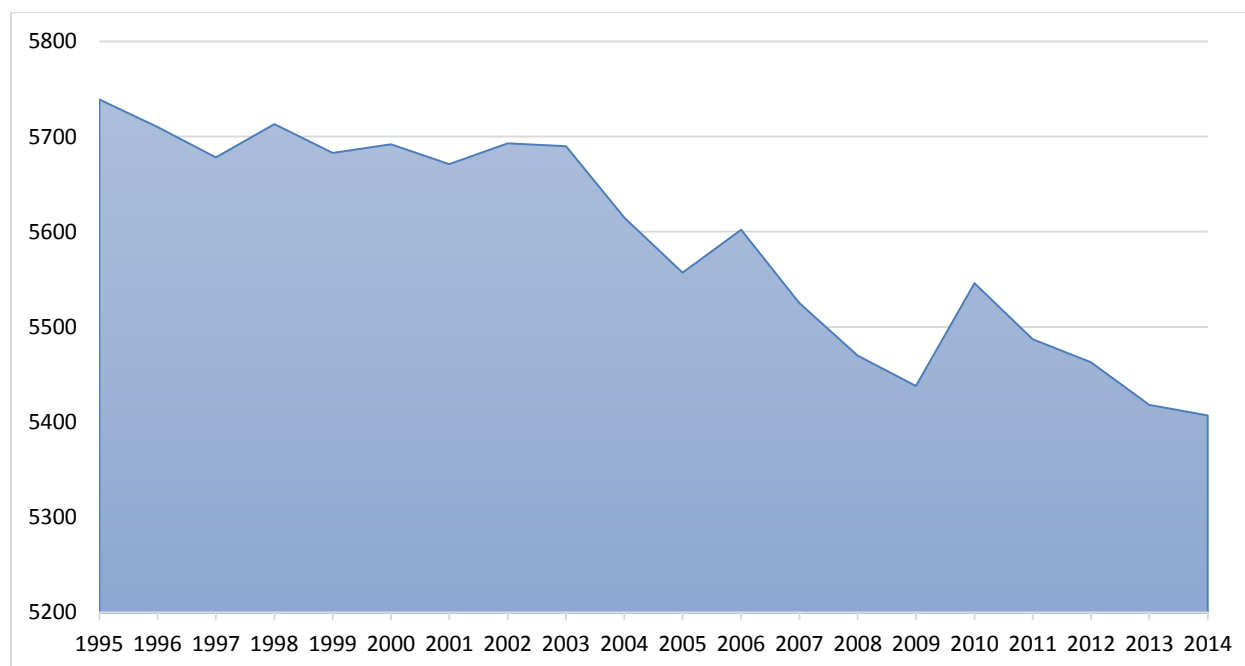
Tabela 1. Stan ludności (faktycznie zamieszkałej) gminie Rajgród na 31 grudnia 2014 roku

Opis	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	osób	%	osób	%	osób	%
Populacja	5407	100	2718	50,27%	2689	49,73%
Gęstość zaludnienia (os/km ²)	26		13,12		12,98	

Źródło: Bank Danych Lokalnych 2015.

W okresie ostatnich kilkunastu lat obserwuje się stopniowy spadek liczby mieszkańców gminy średnio o ok. 20 osób rocznie. Wzrost liczby ludności gminy w kolejnych latach obrazuje poniższy wykres.

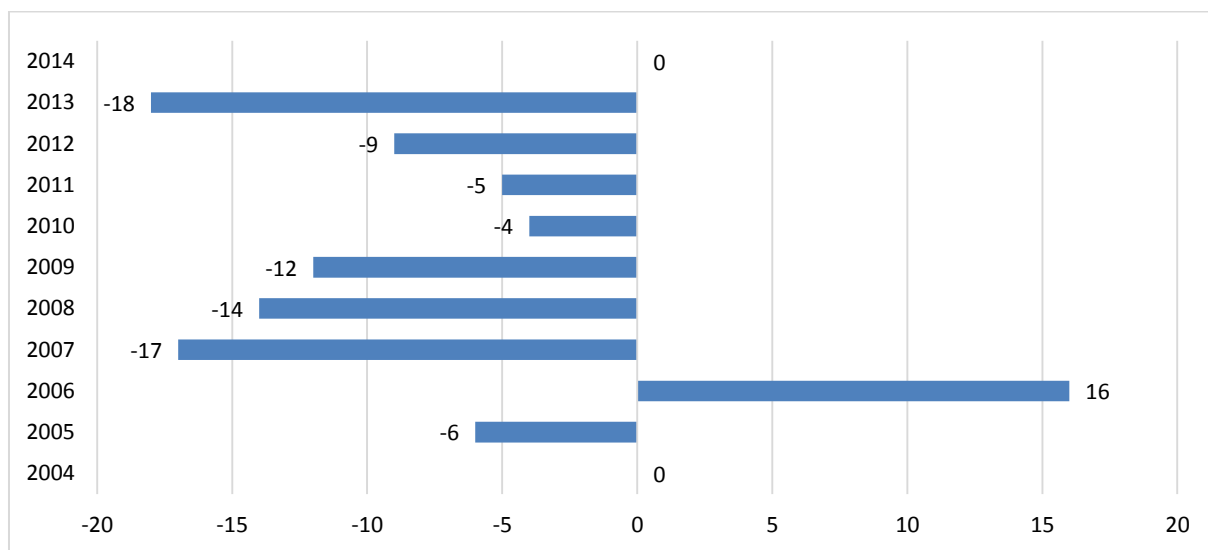
Rysunek 3. Dynamika zmian liczby ludności w gminie Rajgród w latach 1995-2014 roku [osoby]

Źródło: Bank Danych Lokalnych, 2015.

Spadek liczby ludności w gminie to m.in. wynik ujemnej migracji stałej, którą ukazuje poniższy wykres.

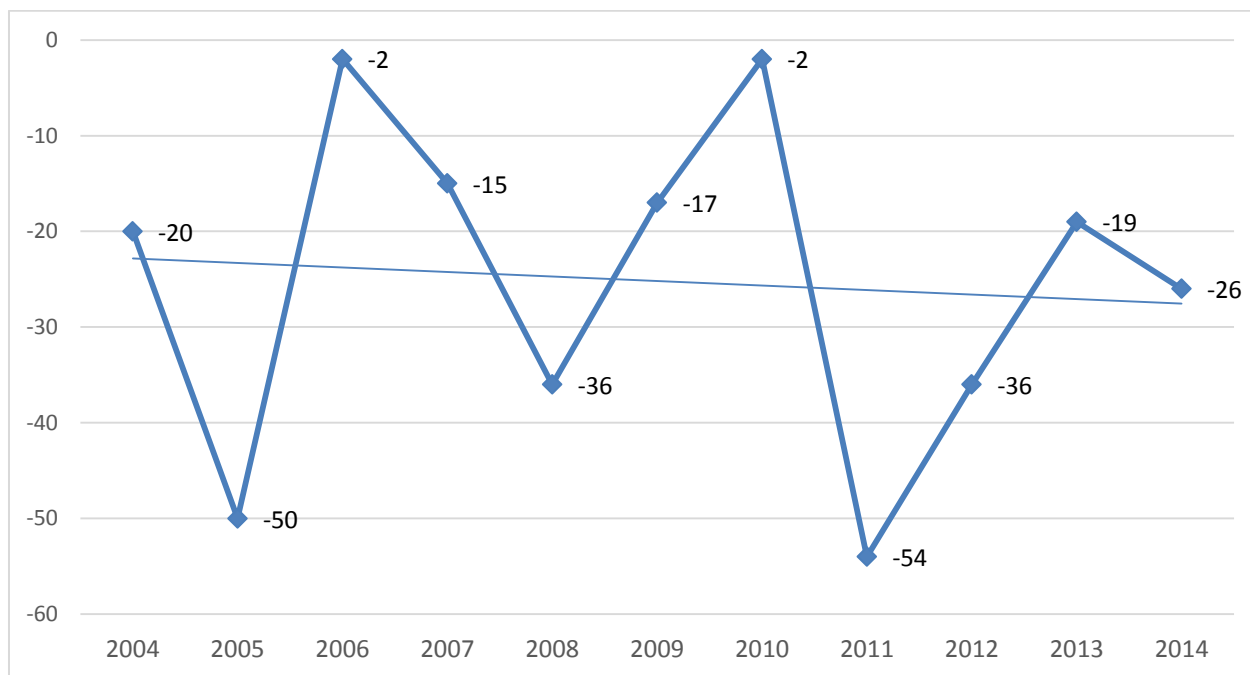
Rysunek 4. Saldo migracji w gminie Rajgród w latach 2004 – 2014 [osoby]

Źródło: Bank Danych Lokalnych 2015.

Zmiany liczby ludności zależą też od wielkości przyrostu naturalnego, będącego wypadkową liczby urodzeń i zgonów. W gminie Rajgród, w latach 2004-2014 przyrost naturalny był stale ujemny, z tendencją spadkową.

Rysunek 5. Przyrost naturalny w gminie Rajgród w latach 2004-2014

Źródło: Bank Danych Lokalnych 2015.

W migracjach na pobyt stały, przeważa kierunek zameldowań do gminy Rajgród z miast. Zwraca uwagę fakt, iż sporo zameldowań pochodzi również ze wsi (tabela poniżej).

Tabela 2. Migracje na pobyt stały w gminie Rajgród w latach 2004-2014

Zameldowania w gminie Rajgród [osoba]	Poprzednie miejsce zamieszkania			
	Ogółem	Miasto	Wieś	Zagranica
	657	462	178	17
	w %			
	100%	70%	27%	3%
Wymeldowania z gminy Rajgród [osoba]	Obecne miejsce zamieszkania			
	Ogółem	Miasto	Wieś	Zagranica
	934	701	233	0
	w %			
	100%	75%	25%	0%

Źródło: Bank Danych Lokalnych 2015.

Mieszkańcy nie migrują za granicę, a skala imigracji zagranicznych na przestrzeni lat 2004-2014 to zaledwie 1% ogółu zameldowanych osób. Saldo migracji dotyczące przemieszczeń wewnętrznych jest ujemne, natomiast saldo migracji zagranicznych dodatnie i wynosi 17 osób na przestrzeni 10 lat.

Dokonano porównania zjawiska migracji w gminie Rajgród z wybranymi gminami. W 2014 roku bezwzględnie najwyższe saldo migracji wewnętrznych wystąpiło w gminie Ełk. Nieco mniejsze saldo migracji zanotowano w gminie Ruciane-Nida. Miastu Rajgród udało się w 2014 roku zachować zerowe saldo. Natomiast w roku 2013 nastąpił gwałtowny skok migracji z miasta na korzyść obszarów wiejskich. Na przestrzeni lat 2009-2014 miastu Rajgród udaje się wyhamowywać nieco ubytek mieszkańców, jednakże sumarycznie o 56 osób więcej wybyło z miasta niż do niego przybyło. Podobnie jak w gminie Augustów.

Gorzej sytuacja wygląda na terenach wiejskich gminy Rajgród, dla których saldo migracji jest stale ujemne. Taki odpływ mieszkańców jest jednak charakterystyczny dla gmin wiejsko-miejskich województwa podlaskiego oraz gmin sąsiednich wybranych do porównania. Najbardziej niekorzystny bilans migracji prezentuje gmina Ruciane-Nida, której saldo migracji jest niemal dwukrotnie wyższe w porównaniu do gminy Rajgród.

Tabela 3. Saldo migracji wewnętrznych w gminie Rajgród, na tle wybranych gmin - stan na lata 2009 - 2014 [osoby]

Nazwa obszaru	Saldo migracji wewnętrznych						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	SUMA
Augustów (2)	-36	-3	5	10	-11	-21	-56
Bargłów Kościelny (2)	-24	-9	-26	-25	-25	-23	-132
Grajewo (2)	-15	1	-40	9	-15	-13	-73
Rajgród (3)	-18	-3	-54	-40	-21	-27	-163
Rajgród - miasto (4)	-16	3	-8	-7	-28	0	-56
Rajgród - obszar wiejski (5)	-2	-6	-46	-33	7	-27	-107
Ełk (2)	73	99	31	56	74	93	426
Kalinowo (2)	-41	-60	-12	-14	2	-59	-184
Stare Juchy (2)	-36	-34	-4	-27	-19	-16	-136
Ruciane-Nida (3)	-79	-48	-55	-36	-45	-62	-325
Ruciane-Nida - miasto (4)	-45	-36	-52	-32	-47	-46	-258
Ruciane-Nida - obszar wiejski (5)	-34	-12	-3	-4	2	-16	-67

Źródło: Bank Danych Lokalnych 2015.

Saldo migracji zewnętrznych w gminie Rajgród na przestrzeni lat 2009-2014 jest dodatnie, ale jego wielkość nie jest znacząca.

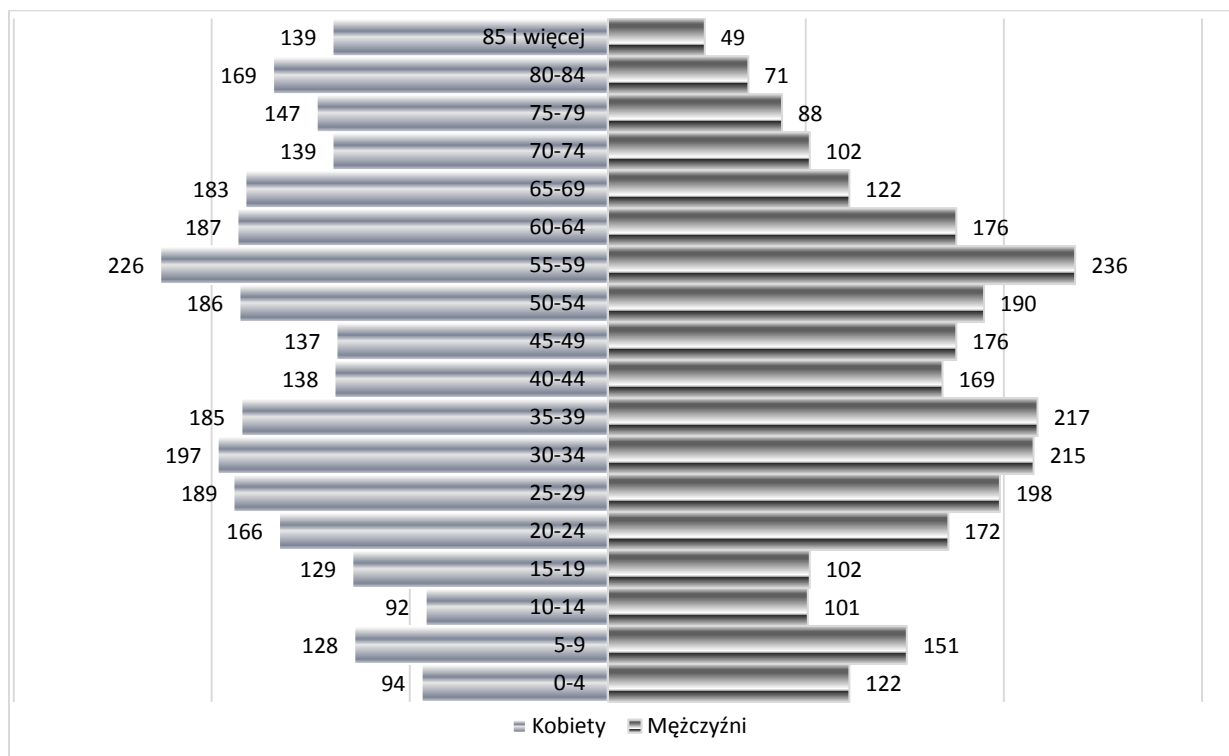
Tabela 4. Saldo migracji zagranicznych w gminie Rajgród, na tle wybranych gmin - stan na lata 2009 - 2014 [osoby]

Nazwa obszaru	Saldo migracji zagranicznych						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	SUMA
Augustów (2)	1	1	0	2	1	0	5
Grajewo (2)	-1	0	1	1	0	-9	-8
Rajgród (3)	1	1	0	4	2	1	9
Rajgród - miasto (4)	1	0	0	1	0	1	3
Rajgród - obszar wiejski (5)	0	1	0	3	2	0	6
Ełk (2)	-3	8	20	8	4	1	38
Kalinowo (2)	2	3	1	1	2	-5	4
Stare Juchy (2)	0	0	10	4	4	-2	16
Ruciane-Nida (3)	1	7	-1	4	-2	-2	7
Ruciane-Nida - miasto (4)	-1	4	-1	3	-1	-2	2
Ruciane-Nida - obszar wiejski (5)	2	3	0	1	-1	0	5

Źródło: Bank Danych Lokalnych 2015.

Ważnym zagadnieniem demograficznym w analizie ludności jest struktura ludności według płci, do której ukazania najczęściej stosowany jest współczynnik feminizacji. W gminie Rajgród notuje się przewagę mężczyzn, gdyż na 100 mężczyzn przypada ok. 97 kobiet (współczynnik dla kraju 107), co związane jest z nadwyżką mężczyzn w wieku produkcyjnym. Wartość współczynnika feminizacji dla gminy Rajgród ulega powolnej poprawie i na przestrzeni lat nieznacznie się zwiększa (w 2002 roku współczynnik wynosił 94 kobiet na 100 mężczyzn).

Rysunek 6. Ludność gminy Rajgród wg płci i wieku w 2014 roku [osoby]

Źródło: Bank Danych Lokalnych 2015.

Tabela 5. Współczynnik dynamiki demograficznej w latach 2004-2014

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Średnio
POLSKA	0,98	1,00	1,02	1,05	1,10	1,10	1,07	1,03	1,03	0,96	0,97	1,03
PODLASKIE	0,91	0,94	0,93	0,94	1,02	1,05	0,98	0,94	0,96	0,90	0,91	0,95
Augustów (2)	1,04	1,30	0,99	1,26	1,25	0,89	1,11	1,15	1,01	1,06	1,25	1,12
Bargłów Kościelny (2)	0,98	0,97	1,10	1,26	1,00	1,16	0,85	0,77	1,32	1,12	0,71	1,02
Grajewo (2)	1,26	1,50	1,00	1,12	1,54	1,30	0,96	0,86	1,34	0,81	1,05	1,16
Rajgród (3)	1,06	1,02	1,08	0,98	0,68	0,90	0,73	0,96	0,91	0,71	0,88	0,90
Rajgród - miasto (4)	0,80	0,90	1,11	0,69	0,50	0,54	0,58	1,00	0,56	0,48	0,67	0,71
Rajgród - obszar wiejski (5)	1,16	1,08	1,07	1,11	0,72	1,14	0,79	0,94	1,25	0,84	0,98	1,01
Ełk (2)	1,15	0,81	1,12	1,13	1,37	1,52	1,38	1,23	1,15	1,14	1,18	1,20
Kalinowo (2)	1,90	1,47	1,43	1,60	1,26	1,43	1,15	1,13	1,47	0,95	1,12	1,36
Stare Juchy (2)	0,94	1,51	1,39	1,34	0,96	0,92	0,98	0,70	0,92	0,82	0,78	1,02
Ruciane-Nida (3)	0,95	1,02	1,17	1,17	0,90	1,14	0,88	0,87	0,86	0,72	0,75	0,95
Ruciane-Nida - miasto (4)	0,80	0,81	1,05	0,93	0,70	1,10	0,83	1,00	0,78	0,79	0,72	0,86
Ruciane-Nida - obszar wiejski (5)	1,19	1,30	1,32	1,47	1,23	1,21	0,92	0,73	0,97	0,66	0,78	1,07

Źródło: Bank Danych Lokalnych 2015.

Wartość współczynnika dynamiki demograficznej, czyli stosunku liczby urodzeń żywych w danym okresie do liczby zgonów, w latach 2004-2014 wyniosła 0,90 i zauważalna jest tendencja stałego zmniejszania się tego czynnika. Współczynnik jest gorszy w stosunku do województwa podlaskiego (w latach 2004-2014 średnio 0,95) i Polski (w latach 2004-2014 średnio 1,03). Szczególnie źle sytuacja wygląda w mieście Rajgród (w latach 2004-2014 średnio 0,71), lepiej natomiast na terenach wiejskich gminy Rajgród (w latach 2004-2014 średnio 1,01). W porównaniu do innych wybranych terenów wiejskich Rajgród zajmuje jedną z ostatnich pozycji i nic nie wskazuje na to by sytuacja ta miała ulec poprawie.

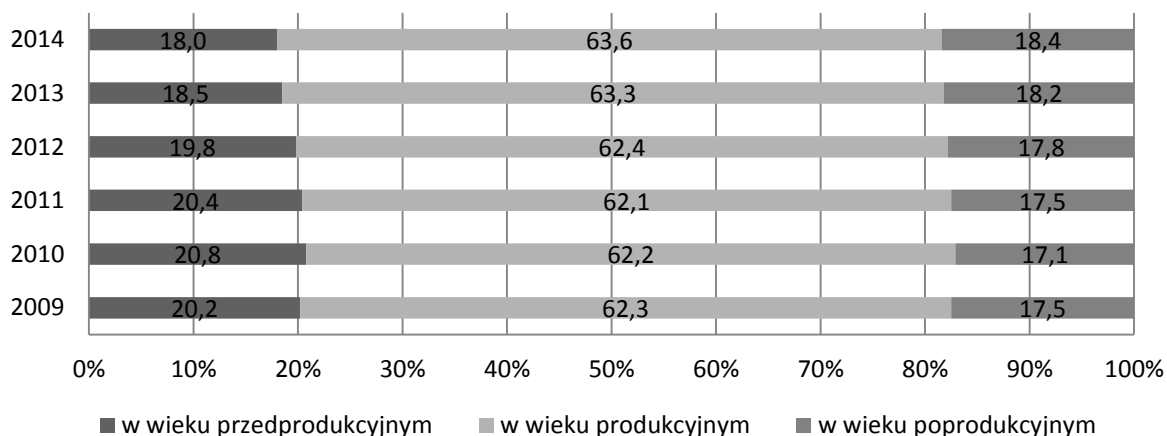
Gminę charakteryzuje znaczna przewaga mężczyzn w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym i dość duża dominacja kobiet w wieku poprodukcyjnym.

Istotnym elementem struktury demograficznej jest również struktura wieku społeczeństwa, bowiem wzajemne relacje pomiędzy poszczególnymi grupami wiekowymi świadczą o kondycji społecznej. W analizowanym okresie (2009-2014) w gminie Rajgród nastąpiły nieznaczne zmiany w proporcjach pomiędzy trzema grupami ekonomicznymi ludności. W ostatnich latach obserwowany jest jednak trend spadku udziału grupy osób w wieku przedprodukcyjnym w społeczeństwie.

W stosunku do województwa i kraju – w gminie Rajgród odsetek osób w wieku produkcyjnym jest wysoki, stanowi ok. 63,6 % mieszkańców, podczas gdy w województwie wynosi 63%, a w Polsce - 63,4%.

Za niepokojące zjawisko należy uznać utrzymujący się na niskim poziomie (ok. 18%) i zachowujący tendencję spadkową, stosunek udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym do ogółu ludności. W gminie Rajgród wartość ta spadła z 20,8% w 2010 roku do 18% w 2014 roku i jest porównywalna z odnotowanymi w województwie podlaskim – 17,7% i Polsce - 18%.

Rysunek 7. Struktura ludności wg grup ekonomicznych w gminie Rajgród w latach 2009-2014

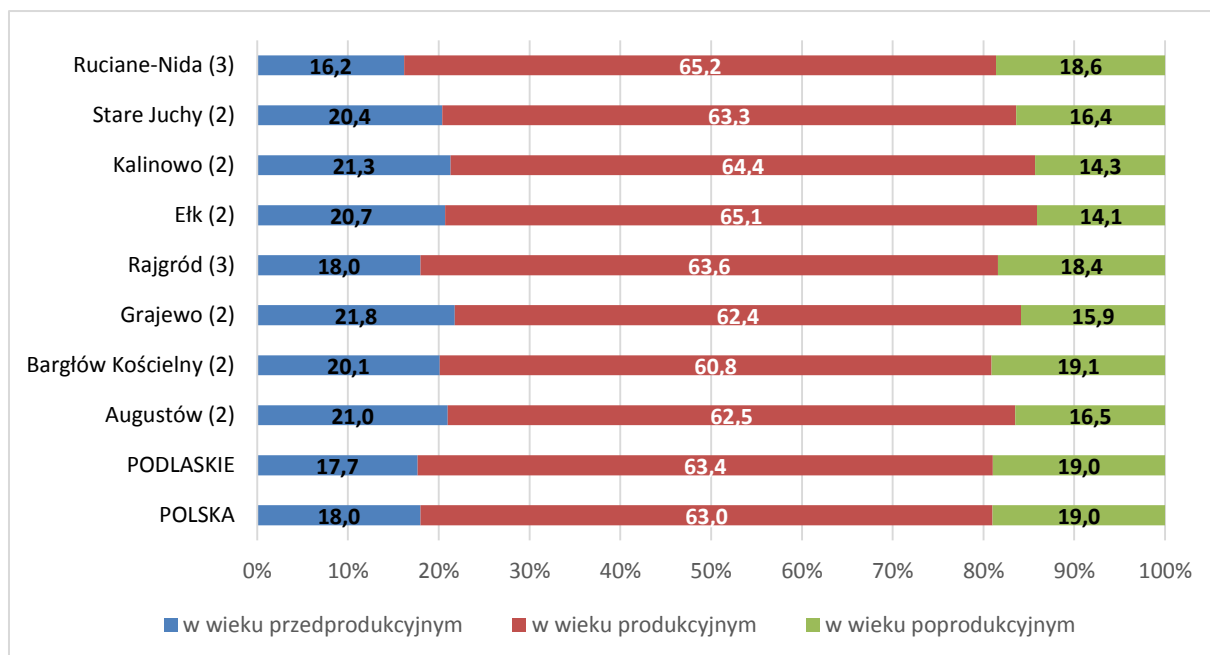

Źródło: Bank Danych Lokalnych 2015.

Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w gminie Rajgród systematycznie rośnie (wzrost z 17,1% w 2010 roku do 18,4% w 2014). Wskaźnik ludzi w wieku produkcyjnym waha się w granicach 62,1%-63,6% ogółu ludności gminy.

Gmina Rajgród korzystnie wypada jedynie na tle gmin Ruciane-Nida i Bargłów Kościelny. Na tle pozostałych gmin struktura społeczna gminy Rajgród wypada gorzej.

Rysunek 8. Struktura ludności wg grup ekonomicznych gminy Rajgród na tle wybranych gmin, województwie i kraju na rok 2014

Źródło: Bank Danych Lokalnych, 2015.

3.2 Gospodarka i rynek pracy

3.2.1 Podmioty gospodarki

O poziomie przedsiębiorczości mieszkańców danego obszaru świadczy wskaźnik liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców. Poziom tego wskaźnika w gminie Rajgród w 2014 roku wyniósł 564 (na przestrzeni lat 2012-2014 wzrósł o 10,4%), przy czym na obszarze wiejskim był nieco niższy i wyniósł 471. Są to wskaźniki dużo niższe niż analogiczne w Polsce (1071), czy w województwie podlaskim (825), ale porównywalne do gmin sąsiadujących: Augustów-obszar wiejski (492), Stare Juchy (486), Grajewo-obszar wiejski (421). Zdecydowanie wyższy wskaźnik można natomiast zaobserwować w gminie Ruciane-Nida, gdzie na 10 tys. mieszkańców przypadało 840 podmiotów wypisanych do rejestru REGON, w tym na obszarze wiejskim aż 740.

Tabela 6. Podmioty gospodarki narodowej - wskaźniki

Jednostka terytorialna	podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności			jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności			jednostki wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. ludności			osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
POLSKA	1032	1057	1071	93	95	93	65	70	79	76	77	77
PODLASKIE	790	808	825	79	73	77	53	58	58	62	63	64
Augustów (2)	443	473	492	49	68	65	27	32	35	36	39	40
Bargłów Kościelny (2)	388	397	409	67	31	47	17	21	24	31	32	32
Grajewo (2)	380	400	421	46	45	58	28	22	40	30	32	34
Rajgród (3)	511	535	564	55	55	72	37	42	37	39	41	43
Rajgród - miasto (4)	747	750	782	54	49	68	42	55	37	53	53	55
Rajgród - obszar wiejski (5)	407	443	471	55	58	74	34	37	37	33	36	38
Ełk (2)	628	684	730	80	87	96	59	38	60	49	54	58
Kalinowo (2)	365	367	357	55	44	41	40	38	48	27	27	26
Stare Juchy (2)	414	452	486	48	68	69	30	38	41	30	33	35
Ruciane-Nida (3)	840	880	890	130	131	124	112	103	108	66	70	71
Ruciane-Nida - miasto (4)	918	940	976	149	147	156	128	121	113	73	75	78
Ruciane-Nida - obszar wiejski (5)	740	804	781	105	112	82	92	79	101	58	63	61

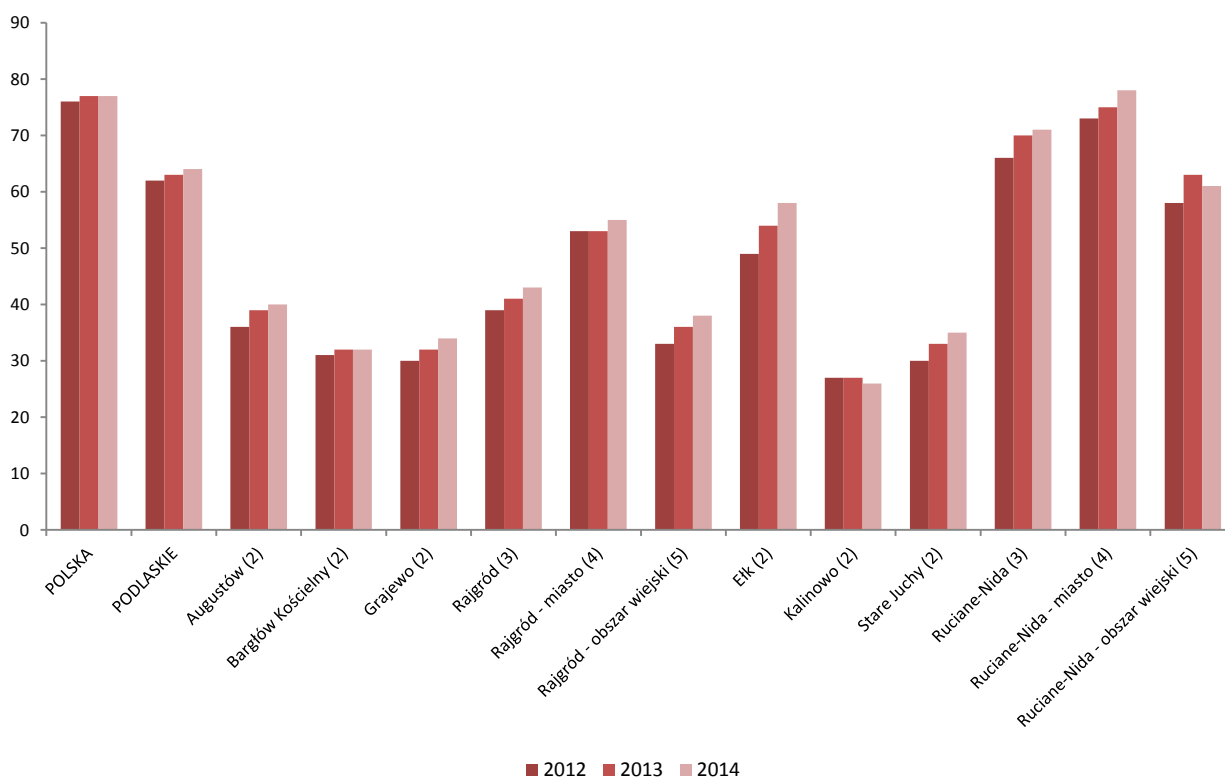
Źródło: dane GUS

Na dynamikę i tempo zmian w strukturze podmiotów gospodarczych wskazują dwa kolejne wskaźniki: liczba jednostek nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności oraz liczba jednostek wykreślonych z rejestru REGON na 10 tys. ludności. W 2014 roku w Polsce na 10 tys. osób zarejestrowano 93 podmioty, w województwie podlaskim 77, natomiast w gminie Rajgród 72, przy czym na obszarze wiejskim aż 74 i jest to wskaźnik najwyższy wśród analizowanych gmin. Zdecydowanie wyższą aktywność gospodarczą wykazują jedynie mieszkańcy gminy Ruciane-Nida (124), co może być spowodowane rozwojem branży turystycznej w tym regionie. Pod względem wskaźnika likwidacji podmiotów gospodarczych gmina Rajgród nie odbiega istotnie od reszty analizowanych gmin.

Analiza danych obrazujących aktywność mikroprzedsiębiorstw również wskazuje, że gmina Rajgród charakteryzuje się stosunkowo wysoką aktywnością gospodarczą na tle innych analizowanych gmin (wykres 9). Wyjątkiem ponownie jest gmina Ruciane-Nida, gdzie wskaźnik liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 osób jest porównywalny do danych krajowych.

Rysunek 9. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 osób

Źródło: dane GUS

Kolejną ważną informacją świadczącą o potencjale gospodarczym jest struktura podmiotów według klas wielkości. W całej gospodarce dominują podmioty najmniejsze zatrudniające do 9 osób. W 2014 roku w Polsce na 10 tys. osób w wieku produkcyjnym takich podmiotów

przypadało 1625, w województwie podlaskim nieco mniej - 1250, natomiast w gminie Rajgród - 852, natomiast w mieście Rajgród - 1103. Znaczenie tych małych i mikro firm jest szczególnie znaczące w lokalnej gospodarce takich gmin jak: Ruciane-Nida (1323 podmiotów na 10 tys. osób w wieku produkcyjnym) czy gminie wiejskiej Ełk (1079 podmiotów na 10 tys. osób w wieku produkcyjnym). Z jednej strony świadczy to o przedsiębiorczości mieszkańców tych gmin, z drugiej zaś o braku bodźców do przekształcania tych podmiotów w większe organizacje, a tym samym działające z większym rozmachem i na większą skalę.

Warto zauważyć, że gmina Rajgród wyróżnia się liczebnością podmiotów średnich, tzn. zatrudniających do 50 osób i do 249 osób. Tych pierwszych jest w gminie Rajgród 26,2, ale w mieście aż 65,4, co przewyższa średnią dla województwa (40,3) oraz ogólnopolską (60,6). Podmiotów zatrudniających do 249 osób na 10 tys. mieszkańców w Polsce przypada 12,2, w województwie podlaskim 9,7, natomiast w gminie Rajgród 8,7, ale w mieście Rajgród aż 18,7 i jest to najwyższy wskaźnik wśród wszystkich analizowanych jednostek samorządowych.

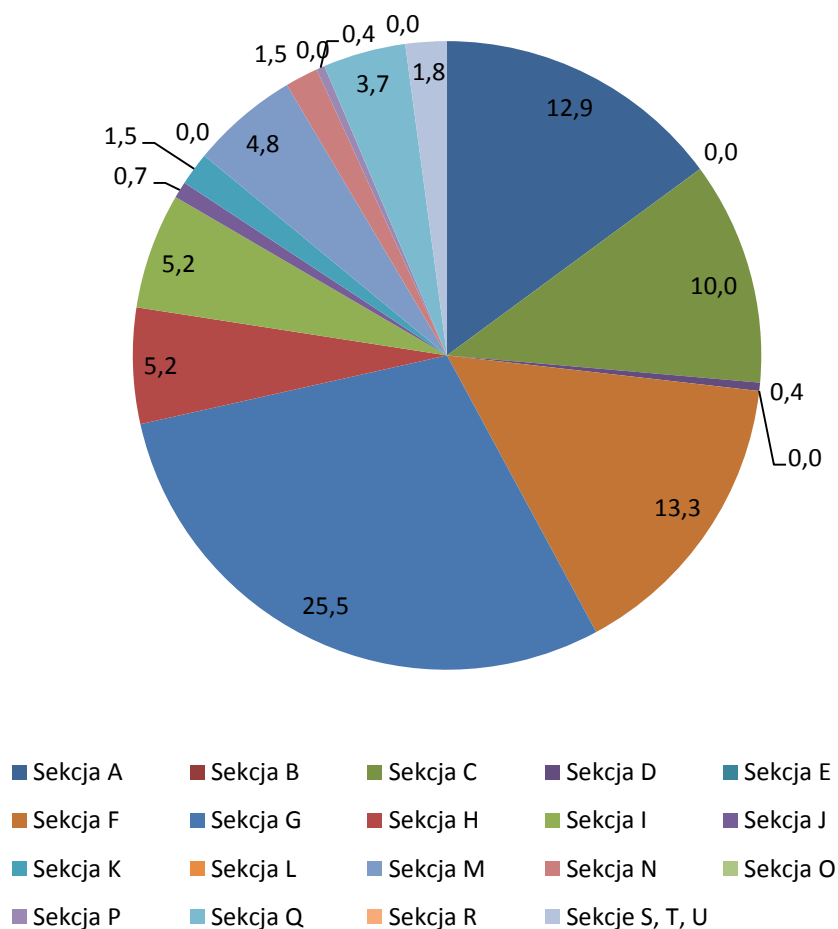
Tabela 7. Podmioty wg klas wielkości na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2014 roku

	ogółem	0 - 9	10 - 49	50 - 249	250 i więcej
POLSKA	1700,2	1625,5	60,6	12,2	1,8
PODLASKIE	1301,5	1250,3	40,3	9,7	1,3
Augustów (2)	786,5	758,7	25,4	2,3	0,0
Bargłów Kościelny (2)	671,9	648,8	23,1	0,0	0,0
Grajewo (2)	675,1	645,6	26,8	2,7	0,0
Rajgród (3)	886,9	852,0	26,2	8,7	0,0
Rajgród - miasto (4)	1186,9	1102,8	65,4	18,7	0,0
Rajgród - obszar wiejski (5)	751,4	738,7	8,4	4,2	0,0
Ełk (2)	1120,9	1078,7	35,4	6,8	0,0
Kalinowo (2)	554,3	521,2	33,1	0,0	0,0
Stare Juchy (2)	767,1	751,2	15,9	0,0	0,0
Ruciane-Nida (3)	1364,8	1322,6	38,6	3,7	0,0
Ruciane-Nida - miasto (4)	1507,9	1448,4	52,9	6,6	0,0
Ruciane-Nida - obszar wiejski (5)	1186,0	1165,3	20,7	0,0	0,0

Źródło: dane GUS

Wśród osób prowadzących działalność gospodarczą największy udział mają podmioty należące do sekcji G – Handel hurtowy i detaliczny (25,5%), sekcji F- budownictwo (13,3%) sekcji A – rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo (12,9%) i sekcji C – przetwórstwo przemysłowe (10,0%).

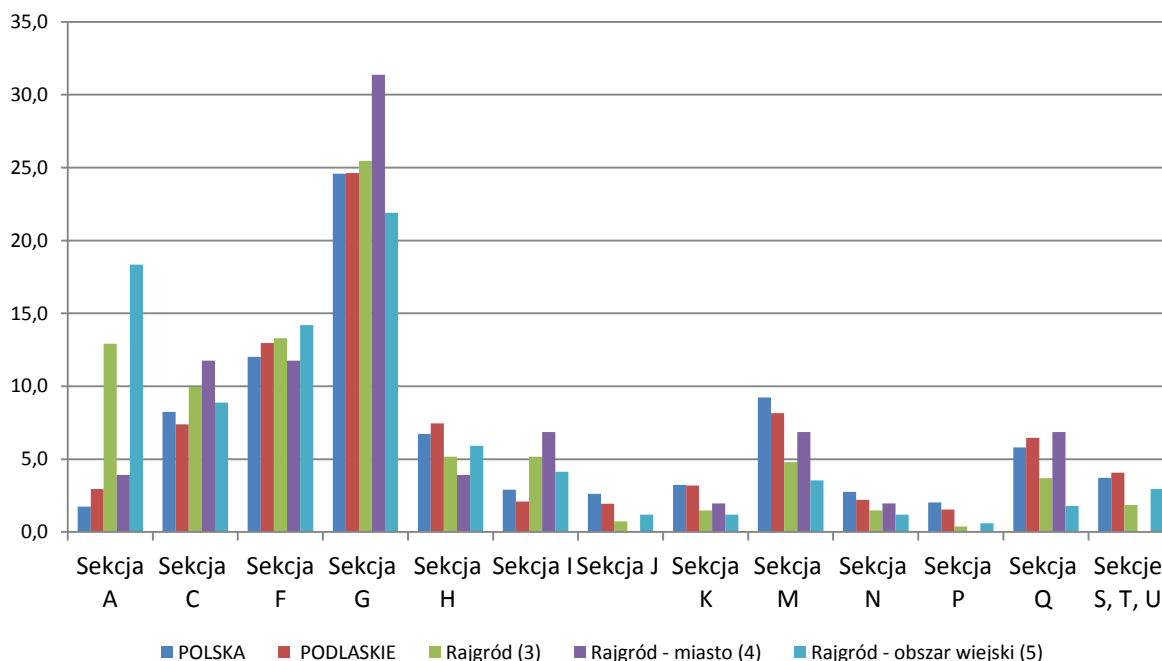
Rysunek 10. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą wg sekcji PKD 2007

Źródło: dane GUS

W zakresie struktury podmiotów gmina Rajgród wykazuje pewne zróżnicowanie na tle województwa i kraju. Przede wszystkim widoczny jest duży udział podmiotów z sekcji A (rolnictwo, leśnictwo i łowiectwo), zwłaszcza na terenach wiejskich (województwo podlaskie: 12,9%; Rajgród – obszary wiejskie: 18,3%). W mieście Rajgród większy udział w strukturze mają podmioty z sekcji G (Handel hurtowy i detaliczny – 31,4%; dla porównania w województwie 24,6%) oraz sekcji I (Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi – 6,9%, dla porównania w województwie 2,1%). W Rucianem Nidzie jeszcze w większym stopniu widoczne jest profilowanie działalności gospodarczej związane z obsługą ruchu turystycznego, bowiem tam aż 17% podmiotów reprezentuje sekcję I.

Rysunek 11. Porównanie struktury osób prowadzących działalność gospodarczą według sekcji PKD.

Źródło: dane GUS

Największymi pracodawcami w gminie Rajgród są następujące firmy:

- Wyrób i Sprzedaż Artykułów Piekarniczo Cukierniczych Sp.J. Andrzej Ireneusz Robert Nerkowscy, ul. Warszawska 32a, 19-206 Rajgród;
- PPHU „Jędrus” – handel materiałami i sprzętem rolniczym, usługi transportowe, handel artykułami spożywczymi, ul. Warszawska 26/3, 19-206 Rajgród;
- Instytut Technologiczno – Przyrodniczy w Falentach. Zakład doświadczalny w Biebrzy (produkcja rolna), Biebrza, 19-200 Grajewo;
- Abies Kuczyńscy s.c. (głównie: centrum ogrodnicze, projektowanie, urządzenie i pielęgnacja zieleni, roboty ziemne, zagospodarowanie terenów zieleni i rekreacyjno-wypoczynkowych), Miecze 26, 19-206 Rajgród;
- Piotr i Marek Łapszys "AUTOPIOMAR", ul. Warszawska 25, 19-206 Rajgród (konserwacja i naprawa pojazdów samochodowych);
- Bar Gastronomiczny "Smakosz", ul. Warszawska 39a, 19-206 Rajgród;
- Józef Orłowski Firma Handlowo-Uslugowa, Belda 51, 19-206 Rajgród (głównie sprzedaż artykułów rolnych, metalowo-przemysłowych);
- AGRONOVA Kardasz Mariusz, Miecze 8, 19-206 Rajgród (głównie: sprzedaż hurtowa maszyn i urządzeń rolniczych oraz dodatkowego wyposażenia);
- HUBIX - Narzędzia i sprzęt do prac pod napięciem - oddział w Beldzie, Belda, 19-206 Rajgród;
- Biedronka, ul. Warszawska 13, 19-206 Rajgród;
- Arhelan-Polska Siec Sklepów, Arhelan nr 47, ul. Zabielskiego 2, 19-206 Rajgród.

3.2.2 Rynek pracy

Dane zawarte w kolejnej tabeli wskazują w jakim stopniu kapitał społeczny danej jednostki terytorialnej jest wykorzystany. Służy do tego wskaźnik pracujących na 1000 ludności. W Polsce wskaźnik ten rośnie i w 2014 roku wyniósł 230 osób, natomiast w województwie podlaskim 180 osób. W gminie Rajgród wielkość ta jest na tle województwa dużo niższa i wynosi 75 osób, przy czym w mieście Rajgród sytuacja jest zdecydowanie korzystniejsza bowiem wskaźnik wzrasta do 170 osób. W porównaniu do innych analizowanych jednostek samorządowych w mieście Rajgród potencjał ludzki jest najlepiej wykorzystany. Istnieje jednak duża dysproporcja pomiędzy miastem a obszarami wiejskimi gdzie wielkość ta wynosi zaledwie 34 osoby i jest z kolei niższa niż w innych gminach.

Tabela 8. Pracujący na 1000 ludności

Jednostka terytorialna	ogółem		
	2012	2013	2014
	osoba	osoba	osoba
POLSKA	223	226	230
PODLASKIE	173	176	180
Augustów (2)	57	57	52
Bargłów Kościelny (2)	44	51	47
Grajewo (2)	47	57	69
Rajgród (3)	68	67	75
Rajgród - miasto (4)	166	163	170
Rajgród - obszar wiejski (5)	25	26	34
Ełk (2)	105	102	111
Kalinowo (2)	45	50	44
Stare Juchy (2)	47	42	43
Ruciane-Nida (3)	98	96	99
Ruciane-Nida - miasto (4)	117	116	116
Ruciane-Nida - obszar wiejski (5)	72	71	78

Źródło: dane GUS

W latach 2012-2014 liczba pracujących w gminie Rajgród wzrosła (średnio o 9,2%), przy czym wzrost ten dotyczył przede wszystkim obszarów wiejskich (wzrost o 36%). Dla porównania w analogicznym okresie w województwie podlaskim liczba pracujących wzrosła o 3,3%, natomiast w kraju o 3,2%. Warto zauważyć, że na tle innych analizowanych gmin jest to znaczący przyrost. Na koniec 2014 roku w gminie Rajgród liczba pracujących osób wyniosła 404, z czego 47,5% stanowią mężczyźni, a pozostałe 52,5% kobiety.

Tabela 9. Pracujący wg płci

	Ogółem			tempo przyrostu	udział mężczyzn w ogólnej liczbie zatrudnionych		udział kobiet w ogólnej liczbie zatrudnionych	
	2012	2013	2014		2014		2014	
	osoba	osoba	osoba		osoba	%	osoba	%
POLSKA	8589779	8681877	8864415	103,2	4429842	50,0	4434573	50,0
PODLASKIE	207905	210183	214817	103,3	102259	47,6	112558	52,4
Augustów (2)	391	393	359	91,8	182	50,7	177	49,3
Bargłów Kościelny (2)	258	290	267	103,5	101	37,8	166	62,2
Grajewo (2)	284	346	413	145,4	195	47,2	218	52,8
Rajgród (3)	370	362	404	109,2	192	47,5	212	52,5
Rajgród - miasto (4)	276	265	276	100,0	125	45,3	151	54,7
Rajgród - obszar wiejski (5)	94	97	128	136,2	67	52,3	61	47,7
Ełk (2)	1163	1138	1254	107,8	684	54,6	570	45,4
Kalinowo (2)	317	355	307	96,8	111	36,2	196	63,8
Stare Juchy (2)	186	166	170	91,4	63	37,1	107	62,9
Ruciane-Nida (3)	824	805	829	100,6	360	43,4	469	56,6
Ruciane-Nida - miasto (4)	558	543	544	97,5	189	34,7	355	65,3
Ruciane-Nida - obszar wiejski (5)	266	262	285	107,1	171	60,0	114	40,0

Źródło: dane GUS

Ogółem w 2014 roku w gminie Rajgród zarejestrowanych było 416 osób bezrobotnych, w tym 56,3% mężczyzn i 43,8% kobiet. W ciągu ostatnich trzech lat, podobnie jak w całym kraju, odnotowano spadek liczby osób bezrobotnych, z tym, że z różnym nasileniem w poszczególnych analizowanych gminach. W gminie Rajgród spadek ten był najmniejszy (7,1%), największy zaś w gminie Ruciane-Nida (15,8%) i Augustów (15,9%). W skali ogólnopolskiej spadek ten wyniósł 14,6%.

Tabela 10. Bezrobotni zarejestrowani wg płci

	ogółem			Dynamika zmian	mężczyźni	udział mężczyzn w ogólnej liczbie bezrobotnych	kobiety	udział kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych
	2012	2013	2014		2014		2014	
	osoba	osoba	osoba		-		osoba	
POLSKA	2136815	2157883	1825180	85,4	885532	48,5	939648	51,5
PODLASKIE	68705	70889	60394	87,9	32916	54,5	27478	45,5
Augustów (2)	402	404	338	84,1	184	54,4	154	45,6
Bargłów Kościelny (2)	371	356	319	86,0	166	52,0	153	48,0
Grajewo (2)	445	445	398	89,4	212	53,3	186	46,7
Rajgród (3)	448	466	416	92,9	234	56,3	182	43,8
Ełk (2)	1366	1327	1223	89,5	651	53,2	572	46,8
Kalinowo (2)	732	725	669	91,4	357	53,4	312	46,6
Stare Juchy (2)	382	401	347	90,8	195	56,2	152	43,8
Ruciane-Nida (3)	822	850	692	84,2	381	55,1	311	44,9

Źródło: dane GUS

W 2014 roku najwyższy odsetek bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym występuje w gminie wiejskiej Ełk (16,7%) oraz Kalinowo (14,8%). Sytuacja w Gminie Rajgród na tym tle wygląda umiarkowanie dobrze, zwłaszcza jeśli podkreślić fakt, że na przestrzeni trzech ostatnich lat odsetek ten nieznacznie zmalał. W porównaniu do danych wojewódzkich (8%) i ogólnopolskich (7,5%) sytuacja na rynku pracy nie wydaje się być zadowalająca. W gminie Rajgród, bezrobociem w nieco większym stopniu dotknięci są mężczyźni niż kobiety.

Tabela 11. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym według płci [%]

Jednostka terytorialna	ogółem			mężczyźni			kobiety		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
POLSKA	8,7	8,8	7,5	8,0	8,2	6,9	9,4	9,5	8,2
PODLASKIE	9,0	9,3	8,0	9,2	9,6	8,2	8,8	9,0	7,8
Augustów (2)	9,4	9,3	7,8	9,7	9,5	7,7	9,0	9,1	7,9
Bargłów Kościelny (2)	10,6	10,2	9,2	10,8	9,6	8,8	10,3	10,8	9,7
Grajewo (2)	12,0	11,9	10,7	11,5	11,9	10,5	12,6	11,9	10,8
Rajgród (3)	13,1	13,6	12,1	12,9	13,8	12,6	13,5	13,3	11,5
Ełk (2)	19,0	18,3	16,7	18,0	16,7	16,0	20,2	20,2	17,5
Kalinowo (2)	16,4	15,9	14,8	15,1	14,6	14,0	18,0	17,6	15,7
Stare Juchy (2)	15,5	16,0	13,8	15,0	16,1	14,1	16,1	15,9	13,4
Ruciane-Nida (3)	14,8	15,5	12,7	14,4	15,4	13,0	15,2	15,6	12,4

Źródło: dane GUS

3.2.3 Tereny inwestycyjne

W gminie Rajgród do dyspozycji potencjalnych inwestorów jest teren inwestycyjny o powierzchni 4,4062 ha (Podchoinki), obejmujący działki o numerze ewidencyjnym 1353/1, 1378, 1494.

Rysunek 12. Tereny inwestycyjne w gminie Rajgród

Źródło: <http://www.coi.wrotapodlasia.pl/mapa/>

Ponadto gmina Rajgród posiada następujące działki:

- ✓ Rajgród:
  - dz. nr ewid. 1410/1 i 1410/2 o łącznej powierzchni - 1,4805 ha;
  - dz. nr ewid. 1404/2, 1404/3, 1409/3 o łącznej powierzchni – 5,492 ha;
  - dz. nr ewid. 1459 o powierzchni – 0,6014 ha;
  - dz. nr ewid. 748 o powierzchni – 0,8778 ha;
  - dz. nr ewid. 2435/2, 2435/4 o łącznej powierzchni – 3,7976 ha;
- ✓ Ciszewo: dz. nr ewid. 168/2 o powierzchni – 0,51 ha;
- ✓ Czarna Wieś: dz. nr ewid. 139/1 o powierzchni – 0,67 ha;
- ✓ Danowo: dz. nr ewid. 59 o powierzchni – 0,79 ha;
- ✓ Kosówka: dz. nr ewid. 157 o powierzchni – 1,86 ha;
- ✓ Kozłówka: dz. nr ewid. 139/2 o powierzchni – 1,1 ha;
- ✓ Kuligi: dz. nr ewid. 160/4 o powierzchni – 0,9082 ha;
- ✓ Pieńczykówek: dz. nr ewid. 40 o powierzchni – 1,53 ha;
- ✓ Turczyn: dz. nr ewid. 36/3 o powierzchni – 1,2 ha;
- ✓ Woźnawieś: dz. nr ewid. 730/3, 730/4, 730/5 o łącznej powierzchni – 0,9 ha.

3.2.4 Rolnictwo

Poziom lesistości gminy Rajgród jest zbliżony do poziomu ogólnokrajowego. W 2014 roku lesistość wyniosła 28,5%, przy czym na terenach wiejskich była nieco wyższa i wyniosła 31,6% (w Polsce 29,4%, w województwie podlaskim 30,7%). Gminą wyjątkowo

wyróżniającą się pod względem lesistości jest Ruciane-Nida, gdzie powierzchnia gruntów leśnych stanowi aż 71,7% powierzchni całkowitej.

W strukturze lasów dominują bory świeże i bory mieszane świeże z sosną III i IV klasy wiekowej jako gatunkiem panującym oraz lasy siedlisk bagiennych – olsy i bory mieszane bagienne z olszą i brzozą jako gatunki panujące. Lasy mieszane o różnogatunkowym składzie drzewostanu występują na niewielkich powierzchniach, głównie przy jeziorach i na obrzeżach dolin. Lasy oprócz funkcji gospodarczej (produkcja wysokiej klasy surowca drzewnego) pełnią również funkcję ochronną dla zasobów wodnych i glebowych. Ponadto są walorem krajobrazowym gminy i ostoją dla dzikiego ptactwa i zwierząt.

Tabela 12. Powierzchnia gruntów leśnych

Jednostka terytorialna	lesistość w %		
	2012	2013	2014
	%	%	%
POLSKA	29,3	29,4	29,4
PODLASKIE	30,6	30,7	30,7
Augustów (2)	31,5	31,5	31,5
Bargłów Kościelny (2)	13,5	13,5	13,5
Grajewo (2)	31,5	31,5	31,6
Rajgród (3)	28,7	28,7	28,5
Rajgród - miasto (4)	13,0	13,0	13,2
Rajgród - obszar wiejski (5)	31,9	31,9	31,6
Ełk (2)	26,6	26,7	26,8
Kalinowo (2)	18,7	18,9	18,9
Stare Juchy (2)	18,0	17,9	18,0
Ruciane-Nida (3)	71,5	71,5	71,7
Ruciane-Nida - miasto (4)	48,7	48,7	48,6
Ruciane-Nida - obszar wiejski (5)	72,6	72,7	72,9

Źródło: dane GUS

W 2010 roku na obszarze gminy działało 784 gospodarstw rolnych, z czego zaledwie 135 małych gospodarstw, tzn. do 1 ha włącznie.

Tabela 13. Struktura obszarowa gospodarstw rolnych w 2010 roku (w %)

	do 1 ha włącznie	powyżej 1 ha razem	1 - 5 ha	1 - 15 ha	5 - 10 ha	10 - 15 ha	15 ha i więcej
POLSKA	31,4	68,6	37,8	60,0	15,4	6,7	8,6
PODLASKIE	17,6	82,4	25,1	61,3	21,1	15,1	21,1
Augustów (2)	7,0	93,0	17,9	60,0	22,1	19,9	33,1
Bargłów Kościelny (2)	14,9	85,1	13,3	52,9	18,2	21,3	32,2
Grajewo (2)	5,2	94,8	12,1	45,6	13,4	20,1	49,2
Rajgród (3)	17,2	82,8	15,3	45,8	15,9	14,5	37,0
Ełk (2)	29,4	70,6	29,1	50,5	11,7	9,7	20,1
Kalinowo (2)	31,9	68,1	16,4	43,3	11,0	15,9	24,7
Stare Juchy (2)	42,9	57,1	17,1	34,3	7,9	9,2	22,8
Ruciane-Nida (3)	18,5	81,5	34,5	65,5	18,8	12,1	16,1

Źródło: dane GUS

Jednym ze wskaźników oceny poziomu rozwoju rolnictwa jest struktura obszarowa gospodarstw. Okazuje się, że w gminie Rajgród jest ona raczej korzystna. Aż 82,8% gospodarstw rolnych to gospodarstwa powyżej 1 ha powierzchni (dla porównania w kraju wskaźnik ten wynosi 69% a w województwie podlaskim 82%). Udział gospodarstw małych, czyli od 1 do 5 ha często nierynkowych, w gminie Rajgród jest porównywalny do innych gmin, natomiast zdecydowanie większy jest odsetek w przypadku gospodarstw największych o powierzchni powyżej 15 ha. W gminie Rajgród tego typu gospodarstwa stanowią aż 37% i jest to jeden z najwyższych odsetków wśród analizowanych gmin (większy zaobserwowano jedynie w gminie Grajewo – 49,2%). Dla porównania analogiczny odsetek dla całego kraju wynosi 8,6%, natomiast dla województwa podlaskiego 21,1%.

W gminie Rajgród 586 gospodarstw rolnych zajmuje się uprawą roślin. Wśród nich największą część (90,8%) stanowią gospodarstwa zasiewające zboża oraz ziemniaki (55,8%). Znaczenie pozostałych roślin uprawnych w gospodarce rolnej gminy jest marginalne. We wszystkich analizowanych gminach struktura zasiewu jest podobna.

Tabela 14. Struktura zasiewów w gospodarstwach rolnych w 2010 roku

	ogółem		zboża razem		zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi		ziemniaki		uprawy przemysłowe	
	-	%	-	%	-	%	-	%	-	%
POLSKA	1448678	89,5	1296681	88,2	1278264	88,2	747749	51,6	134430	9,3
PODLASKIE	78316	93,1	72942	92,1	72155	92,1	39103	49,9	1543	2,0
Augustów (2)	1115	78,1	871	77,1	860	77,1	666	59,7	53	4,8
Bargłów Kościelny (2)	792	86,7	687	85,9	680	85,9	520	65,7	12	1,5
Grajewo (2)	851	94,2	802	93,7	797	93,7	490	57,6	5	0,6
Rajgród (3)	586	90,8	532	90,3	529	90,3	327	55,8	6	1,0
Ełk (2)	569	71,5	407	71,0	404	71,0	344	60,5	14	2,5
Kalinowo (2)	517	90,3	467	89,9	465	89,9	302	58,4	34	6,6
Stare Juchy (2)	204	88,7	181	87,7	179	87,7	116	56,9	0	0,0
Ruciane-Nida (3)	75	54,7	41	52,0	39	52,0	40	53,3	5	6,7

Źródło: dane GUS

Wśród gospodarstw zajmujących się hodowlą zwierząt w gminie Rajgród 43,4% specjalizuje się w hodowli bydła i na tle pozostałych analizowanych gmin jest to wielkość porównywalna (województwo podlaskie 41,6%). Nieco wyższy niż w innych gminach odsetek gospodarstw rolnych zajmuje się natomiast hodowlą drobiu kurzego.

Tabela 15. Struktura zasiewów w gospodarstwach rolnych w 2010 roku – c.d.

	ogółem		buraki cukrowe		rzepak i rzepik razem		strączkowe jadalne na ziarno razem		warzywa gruntowe	
	-	%	-	%	-	%	-	%	-	%
POLSKA	1448678		51326	3,5	85727	5,9	29094	2,0	110210	7,6
PODLASKIE	78316		313	0,4	863	1,1	356	0,5	1658	2,1
Augustów (2)	1115		3	0,3	4	0,4	0	0,0	39	3,5
Bargłów Kościelny (2)	792		3	0,4	0	0,0	0	0,0	31	3,9
Grajewo (2)	851		4	0,5	0	0,0	7	0,8	6	0,7
Rajgród (3)	586		0	0,0	0	0,0	4	0,7	12	2,0
Ełk (2)	569		0	0,0	13	2,3	0	0,0	13	2,3
Kalinowo (2)	517		0	0,0	15	2,9	0	0,0	19	3,7
Stare Juchy (2)	204		0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Ruciane-Nida (3)	75		0	0,0	4	5,3	0	0,0	0	0,0

Źródło: dane GUS

Tabela 16. Pogłowie zwierząt w gospodarstwach rolnych w 2010 roku

	bydło razem		bydło krowy		trzoda chlewna razem		trzoda chlewna lochy	
	2010	%	2010	%	2010	%	2010	%
POLSKA	525472	29,0	453902	25,0	397676	21,9	251899	13,9
PODLASKIE	43990	41,6	39943	37,8	24020	22,7	12387	11,7
Augustów (2)	790	51,6	733	47,8	285	18,6	114	7,4
Bargłów Kościelny (2)	666	49,9	634	47,5	237	17,7	76	5,7
Grajewo (2)	647	45,2	598	41,7	301	21,0	158	11,0
Rajgród (3)	424	43,4	383	39,2	157	16,1	49	5,0
Ełk (2)	260	36,8	236	33,4	119	16,9	59	8,4
Kalinowo (2)	359	37,2	325	33,7	201	20,8	94	9,7
Stare Juchy (2)	151	42,9	145	41,2	56	15,9	31	8,8
Ruciane-Nida (3)	82	39,8	71	34,5	8	3,9	0	0,0

Źródło: dane GUS

Tabela 17. Pogłowie zwierząt w gospodarstwach rolnych w 2010 roku - c.d.

	konie		drób ogółem razem		drób ogółem drób kurzy	
	2010	%	2010	%	2010	%
POLSKA	101256	5,6	788968	43,5	771995	42,6
PODLASKIE	6102	5,8	31650	29,9	31100	29,4
Augustów (2)	59	3,9	398	26,0	394	25,7
Bargłów Kościelny (2)	51	3,8	382	28,6	376	28,1
Grajewo (2)	64	4,5	421	29,4	414	28,9
Rajgród (3)	61	6,3	334	34,2	333	34,1
Ełk (2)	87	12,3	240	34,0	235	33,3
Kalinowo (2)	75	7,8	330	34,2	327	33,9
Stare Juchy (2)	48	13,6	97	27,6	95	27,0
Ruciane-Nida (3)	44	21,4	72	35,0	72	35,0

Źródło: dane GUS

3.2.5 Turystyka

Rozwój turystyki jest uwarunkowany atrakcyjnością walorów kulturowych istniejących na danym obszarze. Na terenie miasta i gminy Rajgród znajdują się następujące obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków na podstawie decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków:

- Kościół Parafialny p.w. NMP (1913 r.),
- Cmentarz rzymsko – katolicki (kaplica mur. ok. 1820 r.),
- Mogiła z okresu powstania styczniowego (ul. Warszawska),
- Kapliczka, ul. Warszawska, drewn. 2 ćw. XIX w.,
- Dworek Rydzewskich, ul. Rajgrodzik 8, mur. l.20.XX w.,
- Grodzisko zw. „Górą Zamkową”, XI – XIII w.,
- Młyn na Wojdach z 1911 r.,
- Kościół Parafialny p.w. św. Wojciecha w Rydzewie z XIX w.
- historyczny układ urbanistyczny miasta Rajgród, w tym trójkątny rynek wraz z otaczającymi go domami, kamieniczkami i uliczkami.

Kościół parafialny pw. Narodzenia NMP w Rajgrodzie zbudowany jest z czerwonej cegły w stylu neogotyckim, prace budowlane prowadzone były w latach 1906 – 1912. Kościół jest trójnawowy z nawą poprzeczną (transeptem) i fasadą z dwoma strzelistymi wieżami 56 m wysokości. Trzecia wieża, mniejsza, znajduje się na skrzyżowaniu naw. W ołtarzu głównym umieszczony został XVII wieczny obraz Matki Boskiej Rajgrodzkiej. Przed tym obrazem odprawiał mszę św. kardynał Karol Wojtyła, późniejszy papież Jan Paweł II, który w dniach od 28 lipca do 4 sierpnia 1974 r. przebywał nad Jeziorem Rajgrodzkim.

Naprzeciw kościoła parafialnego, przy ul. Warszawskiej, na cmentarzu grzebalnym, znajduje się **klasycystyczna kaplica grobowa** zbudowana w 1824 r. przez Józefa Bagieńskiego. Nad

wejściem znajduje się trójkątne zwieńczenie z prostokątną niszą, gdzie umieszczone było epitafium. Natomiast pod podłogą usytuowana jest welbowana piwnica, która zawiera pochówki Bagińskich – właścicieli Podliszewa i innych podrajgrodzkich dóbr ziemskich.

Przy wjeździe do Rajgrodu od strony Grajewa, po lewej stronie, na niewielkim wzniesieniu znajduje się **drewniana kapliczka**. Zbudowana została w połowie XIX wieku i najprawdopodobniej na wzgórku (wówczas) za miastem, gdzie mogli być pochowani bohaterscy ułani poznańscy i inni żołnierze, którzy polegli pod Rajgrodem 29 maja 1831 r. Wewnątrz kapliczki zawieszony jest obraz Matki Boskiej Rajgrodzkiej, reprodukcja z warsztatu częstochowskiego z 1882 r.

Na szerokim, oddzielającym odnogę wschodnią od zbiornika głównego Jeziora Rajgrodzkiego, położony jest **zabytkowy zespół dworsko – parkowy**. Znajduje się w nim dworek z 1880 roku wybudowany przez Karwowskich – ówczesnych właścicieli Opartowa. Majątkiem tym, liczącym ok. 100 ha, w okresie międzywojennym gospodarował Mateusz Niedźwiedzki. Obok dworku znajduje się park z małym stawem oraz stary sad owocowy.

Kolejnym zabytkiem jest **Góra Zamkowa w Rajgrodzie** - wzniesienie o stromych zboczach sięgające do 14 m nad poziom wody (133,1 m n.p.m.). Wymiary góry w podstawie wynoszą 200 m x 140 m. Znajduje się ona na półwyspie Jeziora Rajgrodzkiego – najstarszej części Rajgrodu. W przeszłości było tu grodzisko jaćwieskie, następnie gród książęcy, a od 1571 do 1775 r. dwór starosty rajgrodzkiego.

Po ogólnopolskich dożynkach w Białymstoku (w 1973 r.) подарowano Rajgrodowi drewnianą estradę na metalowej konstrukcji, którą ulokowano na krańcu zachodnim łagodnego południowego podejścia. Niżej znajduje się plaża miejska oraz przystań rybacka. W 2000 roku na majdanie, nad zachodnią stromizną pobudowano drewniany, stylowy ołtarz polowy nawiązujący do umocnień obronnych. W dniu 5 sierpnia 2000 r. miała tu miejsce koronacja obrazu Matki Boskiej Rajgrodzkiej. Góra Zamkowa jest również miejscem widokowym.

Rajgrodzki rynek - obecnie Plac 1000 - lecia, który po ostatniej wojnie zasadzony został drzewami. Zachował jednak trójkątny kształt, ponieważ powstał przy rozwidleniu drogi wychodzącej z rajgrodzkiego dworu; jedna kierowała się ku Mazowszu, a druga na Litwę. Przy rynku znajduje się szereg kamieniczek z końca XIX wieku i pierwszych lat wieku XX. Część z nich jest typową pożydowską architekturą.

Młyn na Wojdach - młyn wodny nad rzeką Jegrznią w Wojdach wzniesiony w 1911 r. przez Wacława Mościckiego - ostatniego właściciela majątku Wojdy, w którym znajdowało się ponad 100 ha stawów rybnych.

Kościół Parafialny pw św. Wojciecha w Rydzewie - drewniany, zbudowany w latach sześćdziesiątych XIX wieku na planie prostokąta. Wewnątrz znajdują się zabytkowe organy.

Obsługę ruchu turystycznego zapewniają ośrodki wypoczynkowe i kwatery agroturystyczne. Na terenie gminy Rajgród funkcjonuje obecnie osiem całorocznych miejsc oferujących noclegi.

Należą do nich:

- „Energetyk” Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy, ul. Leśna 1, 19-206 Rajgród,
- Dworek Opartowo, Opartowo 2, 19-206 Rajgród,
- Ośrodek Szkoleniowo - Wypoczynkowy „Knieja” Markus Invest Sp. z o.o., ul. Leśna 21, 19-206 Rajgród,
- Pensjonat RAJ w Rajgradzie, ul. 1 Maja 22, 19-206 Rajgród,
- Zagroda Kuwasy, Woźnawieś 30a, 19-206 Rajgród,
- Ośrodek Wypoczynkowy „Łabędź”, ul. Leśna 3, 19-206 Rajgród,
- Dwór Kosiły Anna i Wojciech Mazurek, Kosiły 4, 19-206 Rajgród,
- Zajazd „Rybczyzna” Grzegorz Karpowicz, Rybczyzna, 19-206 Rajgród,
- Ośrodek Wypoczynkowy „ŁOŚ”, 19-206 Rajgród
- Ośrodek Wypoczynkowy „Relaks”, Rybczyzna, 19-206 Rajgród,
- Ośrodek Wypoczynkowy „Rybitwa”, Czarna Wieś, 19-206 Rajgród
- Ośrodek Szkolenia Ratowników WOPR „TAMA” w Rajgradzie, Tama, 19-206 Rajgród.

Ponadto miejsca noclegowe oferowane są przez właścicieli kwater agroturystycznych. Obecnie na terenie gminy funkcjonuje szereg kwater i obiektów.

Tabela 18. Lista kwater agroturystycznych w gminie Rajgród

	Właściciel/nazwa	Adres	Kontakt
1.	Genowefa Borkowska	Bukowo 2, 19-206 Rajgród	e-mail: michalbo@interia.pl
2.	Agroturystyka U Ani Ciszewianka	Ciszewo 39, 19-206 Rajgród	http://www.ciszewo.pl/
3.	Franciszek Budziński	Czarna Wieś 34, 19-206 Rajgród	tel. 86 273 32 46
4.	Marian Krzyżewski	Czarna Wieś 7, 19-206 Rajgród	tel. 86 273 32 38
5.	Gościniec Nad Jeziorem	Czarna Wieś 43, 19-206 Rajgród	tel. 697 602 960
6.	Agroturystyka „Biebrzańska Gościna”	Karczewo 16, 19-206 Rajgród	www.agrobiebrzanskagoscina.dobrynocleg.pl
7.	Agroturystyka „U Doroty”	Kuligi 4, 19-206 Rajgród	86 273 36 50 agrodorta@wp.pl
8.	Zbigniew Barszczewski	Kuligi 11, 19-206 Rajgród	tel. 86 273 36 56
9.	Andrzej Oleksy	Orzechówka 13, 16-320 Bargłów Kościelny, Tajno Podjeziorne 10	e-mail: czaplagrajewo@wp.pl
10.	Wanda Odolecka	Rybczyzna 10, 19-206 Rajgród	tel. 86 272 18 85
11.	Dom do wynajęcia „Pod Sosnami”	Stoczek 25, 19-206 Rajgród	660 688 598
12.	Andrzej Żurek	Tama 4, 19-206 Rajgród	tel. 86 273 40 84, tel. 888 210 978
13.	Janusz Karpiński	Woźnawieś 100, 19-206 Rajgród	tel. 86 273 35 70
14.	Helena Budzińska	Woźnawieś 137, 19-206 Rajgród	tel. 86 273 35 65

Program Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022

15.	Agroturystyka „Nad Szuwarami” Zdzisław Budziński	Woźnawieś 138, 19-206 Rajgród	tel. 86 273 35 64
16.	Ireneusz Chyliński	Woźnawieś 116, 19-206 Rajgród	tel. 86 273 35 09, tel. kom. 603 815 682
17.	EKOLANDIA Hanna i Tadeusz Czajkowsy	Woźnawieś 135, 19-206 Rajgród	e-mail: ona45@wp.pl
18.	Ewa i Jarosław Kisielewscy	Woźnawieś 51, 19-206 Rajgród	tel. 86 273 36 26, www.jegrznia.pl
19.	Jerzy Kułakowski	Woźnawieś 14A, 19-206 Rajgród	tel. 600 512 200
20.	Danuta i Zenon Krzyżewscy	Woźnawieś 126, 19-206 Rajgród	tel. 86 273 35 88, tel. kom. 604 882 796
21.	Zofia i Marek Milewscy	Woźnawieś 67, 19-206 Rajgród	tel. 86 273 35 77
22.	Ewa i Janusz Muczyński	Woźnawieś 136 A, 19-206 Rajgród	tel. 86 273 36 22
23.	Agroturystyka „Wierzbina” Pokoje Gościnne Jadwiga Bielawska	Woźnawieś 141, 19-206 Rajgród Plac Tysiąclecia 8, 19-206 Rajgród	tel. 503 071 016 tel. 86 272 15 29
24.	Marek Kalski	ul. Kolonia Prawa 3, 19-206 Rajgród	e-mail: kalskimarek@wp.pl
25.	Domek letniskowy Robert Wiszowaty	ul. Kolonia Prawa 22, 19-206 Rajgród	e-mail: robertwiszowaty2@wp.pl
26.	Agroturystyka CzesTer	Podliszewo 16 A, 19-206 Rajgród	86 272 17 94
27.	Pokoje Gościnne	ul. Stanki 7, 19-206 Rajgród	604 451 408
28.	Waldemar Moczulewski	ul. Szkolna 38, 19-206 Rajgród	tel. 86 272 17 88
29.	Pokoje Gościnne Danuta Wilińska	ul. Warszawska 43a, 19-206 Rajgród	tel. 86 272 16 62 www.wilinscypokoje.agro.pl
30.	„Gościniec Joanna” Joanna Bielawska	ul. Zabielskiego 11, 19-206 Rajgród	e-mail: gosciniiec.joanna@wp.pl www.gosciniiecjoanna.ubf.pl
31.	Agroturystyka Zabród Anna Gliniecka	Zabród, 19-206 Rajgród	tel. 86 272 24 31, tel. kom. 604 249 902 www.agroturystykazabrod.pl
32.	Pole campingowo-namiotowe „Golubiewo”	ul. Ostejki 12 B, 19-206 Rajgród	Tel. 510 617 360

Źródło: Urząd Miejski w Rajgrodzie

Gmina Rajgród mimo, że nie dysponuje obiektami hotelowymi, posiada relatywnie bogatą bazę noclegową, która wg zgrubnych szacunków wynosi ogółem ok. 1,5 tysiąca miejsc noclegowych, w tym ok. 300 w kwaterach agroturystycznych. Są to głównie miejsca sezonowe. Liczba turystów odwiedzających gminę, przy założeniu wykorzystania miejsc noclegowych na poziomie 30% (maj, październik), 50% (czerwiec, wrzesień), 80% (lipiec, sierpień) oraz średnim pobytem - 5 dni, wynosi ok. 900 osób. Są to tylko szacunki, ponieważ brak jest pełnych danych, a badania w tym zakresie nie były prowadzone. Szacunki nie uwzględniają także oferty całorocznej.

3.3 Infrastruktura społeczna

3.3.1 Edukacja

Szkoły podstawowe

W gminie Rajgród w 2014 roku funkcjonowało 5 szkół podstawowych, z czego jedna w mieście Rajgród a pozostałe cztery na terenach wiejskich:

- Zespół Szkolno-Przedszkolny im. Henryka Sienkiewicza w Rajgrodzie,
- Szkoła Podstawowa w Rydzewie,
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Mieczach (prowadzona przez Społeczno-Oświatowe Stowarzyszenie Pomocy Pokrzywdzonym i Niepełnosprawnym "Eduktor" w Łomży),
- Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Beldzie (prowadzona przez Stowarzyszenie Edukacyjne Belda),
- Szkoła Podstawowa w Woźnejwsi z siedzibą w Karczewie (prowadzona przez Społeczno-Oświatowe Stowarzyszenie Pomocy Pokrzywdzonym i Niepełnosprawnym "Eduktor" w Łomży).

Ze szkół tych korzysta łącznie 295 dzieci, w tym aż 58,4% w mieście i 41,6% na terenach wiejskich.

Tabela 19. Szkoły podstawowe

Jednostka terytorialna	ogółem	pomieszczenia szkolne	oddziały w szkołach	uczniowie	absolwenci
	2014	2012	2014	2014	2014
	ob.	-	-	osoba	osoba
POLSKA	13528	175942	127239,67	2306102	351561
PODLASKIE	414	5683	3771,06	67612	10704
Augustów (2)	7	62	42,00	472	67
Bargłów Kościelny (2)	4	41	31,00	373	67
Grajewo (2)	3	29	19,00	329	47
Rajgród (3)	5	52	25,50	295	47
Rajgród - miasto (4)	1	14	8,00	172	23
Rajgród - obszar wiejski (5)	4	38	17,50	123	24
Etłk (2)	6	87	45,00	633	91
Kalinowo (2)	5	51	33,00	457	78
Stare Juchy (2)	1	21	10,00	196	27
Ruciane-Nida (3)	3	31	20,00	350	66
Ruciane-Nida - miasto (4)	2	21	14,00	261	49
Ruciane-Nida - obszar wiejski (5)	1	10	6,00	89	17

Źródło: dane GUS

Przeciętnie w Polsce na jeden oddział w szkołach podstawowych przypada 18 uczniów. Gmina Rajgród dość istotnie wyróżnia się pod tym względem. Charakteryzuje ją duże zróżnicowanie przestrzenne tego wskaźnika. Średnio w 2014 roku w gminie na jeden oddział

przypadało 12 uczniów, ale w mieście Rajgród aż 22 (i jest to najwyższy wskaźnik wśród porównywanych gmin), natomiast na obszarach wiejskich jedynie 7 uczniów (najniższy wskaźnik).

Tabela 20. Uczniowie przypadający na 1 oddział w szkołach podstawowych

Jednostka terytorialna	szkoły podstawowe ogółem		
	2012	2013	2014
	-	-	-
POLSKA	18	18	18
PODLASKIE	18	18	18
Augustów (2)	11	11	11
Bargłów Kościelny (2)	12	14	12
Grajewo (2)	17	18	17
Rajgród (3)	10	11	12
Rajgród - miasto (4)	21	22	22
Rajgród - obszar wiejski (5)	6	6	7
Ełk (2)	15	14	14
Kalinowo (2)	15	14	14
Stare Juchy (2)	18	21	20
Ruciane-Nida (3)	17	16	18
Ruciane-Nida - miasto (4)	17	17	19
Ruciane-Nida - obszar wiejski (5)	16	14	15

Źródło: dane GUS

Gimnazja

W gminie Rajgród działa Gimnazjum im. ks. Józefa Radwańskiego przy ulicy Stanki 2, w którym w 2014 roku uczyło się 139 uczniów, w tym 50 ukończyło szkołę (absolwenci).

Tabela 21. Gimnazja

Jednostka terytorialna	ogółem	pomieszczenia szkolne	oddziały w szkołach	uczniowie	absolwenci
	2014 ob.	2012	2014	2014 osoba	2014 osoba
POLSKA	7635	83294	52102,40	1105868	370650
PODLASKIE	232	2651	1561,00	33751	11779
Augustów (2)	2	22	12,00	212	77
Bargłów Kościelny (2)	1	14	8,00	181	63
Grajewo (2)	1	13	7,00	163	59
Rajgród (3)	1	15	6,00	139	50
Rajgród - miasto (4)	1	15	6,00	139	50
Ełk (2)	4	34	18,00	293	94
Kalinowo (2)	2	12	13,00	249	76
Stare Juchy (2)	1	7	5,00	91	34
Ruciane-Nida (3)	1	18	8,00	166	79
Ruciane-Nida - miasto (4)	1	18	8,00	166	79

Źródło: dane GUS

W gminie Rajgród wielkość wskaźnika: „liczba uczniów przypadających na jeden oddział w gimnazjach” jest porównywalna do innych gmin oraz danych wojewódzkich i ogólnopolskich. W gminie na jeden oddział gimnazjalny przypada 23 uczniów a dla porównania w całej Polsce 21, natomiast w województwie podlaskim 22.

Tabela 22. Uczniowie przypadający na 1 oddział w gimnazjach

Jednostka terytorialna	gimnazja ogółem		
	2012	2013	2014
	-	-	-
POLSKA	22	21	21
PODLASKIE	22	22	22
Augustów (2)	19	19	18
Bargłów Kościelny (2)	24	23	23
Grajewo (2)	23	22	23
Rajgród (3)	24	26	23
Rajgród - miasto (4)	24	26	23
Ełk (2)	16	16	16
Kalinowo (2)	20	19	19
Stare Juchy (2)	19	16	18
Ruciane-Nida (3)	21	21	21
Ruciane-Nida - miasto (4)	21	21	21

Źródło: dane GUS

Współczynnik skolaryzacji brutto to wyrażony procentowo stosunek liczby wszystkich osób uczących się na danym poziomie do całej populacji osób będących w wieku nominalnie przypisanym temu poziomowi kształcenia.

W roku 2014 w gminie Rajgród współczynnik ten odnoszący się do szkół podstawowych wyniósł 81,8%. Okazał się być niższy w porównaniu do współczynnika dla całej Polski i województwa (odpowiednio 94,7% i 91,6%), ale podobny do pozostałych analizowanych gmin. Warto jednak podkreślić, że wartość tego współczynnika istotnie różni się pomiędzy miastem Rajgród (219,1%) a obszarami wiejskimi (43,6%). Takie dysproporcje świadczą o tym, że szkoła podstawowa w Rajgrodzie „ściąga” uczniów z całej gminy.

Współczynnik skolaryzacji brutto dla gimnazjum w gminie Rajgród wynosi 72,8% i jest porównywalny do innych gmin.

Tabela 23. Współczynniki skolaryzacji brutto w szkołach podstawowych i gimnazjach

Jednostka terytorialna	współczynnik skolaryzacji brutto					
	szkoły podstawowe			gimnazja		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
	%	%	%	%	%	%
POLSKA	99,15	98,58	94,72	99,71	99,10	98,41
PODLASKIE	94,96	94,74	91,64	95,64	95,09	94,41
Augustów (2)	96,39	94,90	89,65	81,65	80,28	75,71
Bargłów Kościelny (2)	93,88	92,33	91,65	89,12	89,66	84,19
Grajewo (2)	73,71	73,36	68,12	68,56	70,36	67,36
Rajgród (3)	83,48	80,46	81,83	72,96	75,00	72,77
Rajgród - miasto (4)	214,29	210,81	219,11	253,73	250,82	262,26
Rajgród - obszar wiejski (5)	45,90	45,26	43,62	0,00	0,00	0,00
Ełk (2)	82,72	80,48	76,68	77,78	72,42	73,43
Kalinowo (2)	93,39	94,21	90,23	81,98	81,76	86,76
Stare Juchy (2)	68,66	69,68	62,12	65,28	69,50	65,00
Ruciane-Nida (3)	81,82	78,74	78,92	88,67	82,13	74,44
Ruciane-Nida - miasto (4)	121,94	118,63	125,78	186,07	185,58	164,36
Ruciane-Nida - obszar wiejski (5)	44,55	40,00	37,71	0,00	0,00	0,00

Źródło: dane GUS

O jakości kształcenia świadczą m.in. wyniki egzaminów gimnazjalnych. W 2015 roku w gminie Rajgród uczniowie najgorszy wynik uzyskali z języka angielskiego na poziomie rozszerzonym (39%) i z przedmiotów przyrodniczych (46%), najlepsze zaś z historii i wiedzy o społeczeństwie (62%) i języka angielskiego na poziomie podstawowym (61%). Są to wyniki zbliżone z wynikami uczniów w całym powiecie, choć tam są one wyższe o 3-4 punkty procentowe.

Tabela 24. Średni wynik egzaminów gimnazjalnych w 2015 roku w %

	W gminie Rajgród	W powiecie grajewskim
język polski	56	60
historia i wiedza o społeczeństwie	62	65
matematyka	49	50
przedmioty przyrodnicze	46	50
język angielski-poziom podstawowy	61	64
język angielski-poziom rozszerzony	39	43
język niemiecki-poziom podstawowy	50	56

Źródło: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Łomży

Przedszkola

W gminie Rajgród opiekę dzieciom w wieku przedszkolnym oferują cztery placówki:

- Przedszkole w ramach Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rajgrodzie,
- Małe Przedszkole w Beldzie,
- Zespół Wychowania Przedszkolnego w Mieczach,
- Przedszkole Promyk w Karczewie.

O dostępności opieki przedszkolnej świadczą wskaźniki zaprezentowane w tabeli 25. Pierwszy z nich, czyli liczba dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat pokazuje w jakim stopniu dzieci korzystają z opieki w przedszkolach. W 2014 roku w gminie Rajgród na 1000 dzieci 608 uczęszczało do przedszkoli (w mieście 1294, a na obszarach wiejskich 404). Wskazuje to, iż duża część dzieci zamieszkałych na terenach wiejskich korzysta z przedszkoli w mieście. Wskaźnik dla całej gminy jest co prawda niższy niż analogiczny wskaźnik ogólnopolski (794) czy na poziomie województwa (753), jednak przyrost dzieci uczęszczających do przedszkoli w gminie Rajgród w latach 2011-2014 (o 45%) nastąpił zdecydowanie szybciej niż w skali kraju (o 14,7%). Warto podkreślić, że jest to jeden z największych przyrostów na tle analizowanych gmin.

Tabela 25. Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym - wskaźniki

Jednostka terytorialna	dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat					dzieci w wieku 3-5 lat przypadające na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego			
	2011	2012	2013	2014	Dynamika zmian	2011	2012	2013	2014
	osoba	osoba	osoba	osoba		osoba	osoba	osoba	osoba
POLSKA	692	697	741	794	114,7	1,34	1,31	1,24	1,17
PODLASKIE	658	672	703	753	114,4	1,51	1,46	1,41	1,34
Augustów (2)	524	539	544	597	113,9	2,37	2,43	2,41	2,09
Bargłów Kościelny (2)	284	423	397	472	166,2	0,00	7,00	6,30	6,07
Grajewo (2)	357	214	354	418	117,1	6,09	0,00	6,97	6,47
Rajgród (3)	417	331	526	608	145,8	4,08	3,70	2,11	2,31
Rajgród - miasto (4)	1294	1357	1440	1294	100,0	0,85	0,70	0,63	0,85
Rajgród - obszar wiejski (5)	186	92	321	404	217,2	0,00	0,00	4,48	4,75
Ełk (2)	823	484	505	538	65,4	2,04	7,90	5,60	5,55
Kalinowo (2)	535	403	460	521	97,4	16,20	16,87	17,67	16,00
Stare Juchy (2)	372	321	295	331	89,0	3,02	2,86	2,98	2,53
Ruciane-Nida (3)	578	560	540	698	120,8	1,74	1,86	1,81	1,80
Ruciane-Nida - miasto (4)	963	829	838	1068	110,9	0,86	0,94	0,89	0,94
Ruciane-Nida - obszar wiejski (5)	207	287	252	290	140,1	0,00	0,00	0,00	0,00

Źródło: dane GUS

Drugi wskaźnik – liczba dzieci w wieku 3-5 lat przypadających na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego odzwierciedla dostępność tych placówek. W gminie Rajgród wskaźnik ten wyniósł 2,31 i jest wyższy niż wskaźniki w skali kraju (1,17) i województwa (1,34), co oznacza, że mogą istnieć problemy z dostępem do przedszkoli. Mogą one pojawić się głównie na terenach wiejskich, bowiem tam wskaźnik wynosi aż 4,75. Natomiast w mieście Rajgród, niski poziom wskaźnika (0,85) nie sugeruje wcale, że nie wszystkie miejsca

w placówkach są wykorzystane, pokazuje jedynie, iż liczba miejsc w przedszkolach na terenie miasta jest wystarczająca dla dzieci mieszkających w mieście, natomiast z punktu widzenia całej gminy miejsc przedszkolnych realnie brakuje. W związku z tym, że przedszkole miejskie cieszy się dużym zainteresowaniem mieszkańców konieczna jest rozbudowa przedszkola w Rajgrodzie z uwagi na to, że teraz jest ono przepełnione (powierzchnia zajmowana przez przedszkole nie jest dostosowana do liczby dzieci, które do niego uczęszczają).

3.3.2 Ochrona zdrowia

W gminie Rajgród funkcjonują dwie przychodnie – po jednej w mieście i na obszarze wiejskim:

- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej MEDICUS s.c., ul. Zabielskiego 6, 19-206 Rajgród,
- Gabinet Lekarza Medycyny Rodzinnej, Bełda 43, 19-206 Rajgród.

O dostępności do opieki zdrowotnej świadczonej w trybie ambulatoryjnym świadczy wskaźnik przychodni na 10 tys. mieszkańców. Im jest on wyższy tym większa dostępność do świadczeń medycznych. Istniejące placówki ochrony zdrowia zadowalająco zaspokajają potrzeby mieszkańców o czym świadczy współczynnik liczby przychodni na 10 tys. mieszkańców. W 2014 roku wskaźnik ten w gminie Rajgród wynosił 4 (w mieście 6, na terenach wiejskich 3) i jest to wielkość porównywalna do wielkości w innych gminach.

Tabela 26. Przychodnie - wskaźniki

Jednostka terytorialna	ogółem			przychodnie na 10 tys. ludności		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
	ob.	ob.	ob.	ob.	ob.	ob.
POLSKA	19412	19529	20052	5	5	5
PODLASKIE	733	737	753	6	6	6
Augustów (2)	3	2	2	4	3	3
Bargłów Kościelny (2)	2	2	2	3	3	4
Grajewo (2)	2	2	2	3	3	3
Rajgród (3)	2	2	2	4	4	4
Rajgród - miasto (4)	1	1	1	6	6	6
Rajgród - obszar wiejski (5)	1	1	1	3	3	3
Ełk (2)	3	3	4	3	3	4
Kalinowo (2)	4	4	4	6	6	6
Stare Juchy (2)	1	1	1	3	3	3
Ruciane-Nida (3)	3	3	3	4	4	4
Ruciane-Nida - miasto (4)	2	2	2	4	4	4
Ruciane-Nida - obszar wiejski (5)	1	1	1	3	3	3

Źródło: dane GUS

Ogółem w gminie Rajgród w podstawowej opiece zdrowotnej w 2014 roku udzielono 16487 porad. W ciągu trzech ostatnich lat tylko w gminie Rajgród odnotowano przyrost tego typu

porad lekarskich (o 7,5% ogółem a w mieście o 10,4%). Są to zmiany analogiczne, choć nieco silniejsze do zmian w skali kraju i województwa. Z wyjątkiem gminy Ruciane-Nida, w pozostałych analizowanych gminach zaobserwowano spadek liczby udzielonych porad lekarskich w ramach podstawowej opieki zdrowotnej.

Tabela 27. Podstawowa opieka zdrowotna – porady

Jednostka terytorialna	porady ogółem			
	2012	2013	2014	Dynamika zmian
POLSKA	154328324	157968921	159733890	103,5
PODLASKIE	4933310	5023175	5024488	101,8
Augustów (2)	12309	11851	11194	90,9
Bargłów Kościelny (2)	22441	22128	21576	96,1
Grajewo (2)	3759	3578	3493	92,9
Rajgród (3)	15340	16129	16487	107,5
Rajgród - miasto (4)	10228	10866	11291	110,4
Rajgród - obszar wiejski (5)	5112	5263	5196	101,6
Ełk (2)	15721	15970	15610	99,3
Kalinowo (2)	26181	29583	26158	99,9
Stare Juchy (2)	9536	9595	9334	97,9
Ruciane-Nida (3)	35382	38051	36398	102,9
Ruciane-Nida - miasto (4)	31249	33733	32965	105,5
Ruciane-Nida - obszar wiejski (5)	4133	4318	3433	83,1

Źródło: dane GUS

W ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w gminie Rajgród w 2014 roku udzielono 16487 porad. Na przestrzeni trzech ostatnich lat nastąpił wzrost udzielonych porad w ramach opieki ambulatoryjnej o 7,5%. Rajgród jest jedyną gminą (z wyjątkiem Ruciane-Nida), gdzie zaobserwowano taką tendencję.

Tabela 28. Ambulatoryjna opieka zdrowotna - porady lekarskie

Jednostka terytorialna	porady lekarskie ogółem			
	2012	2013	2014	Dynamika zmian
POLSKA	262085365	268057863	271701342	103,7
PODLASKIE	8425943	8631948	8682964	103,1
Augustów (2)	12309	11851	11194	90,9
Bargłów Kościelny (2)	23056	22707	21674	94,0
Grajewo (2)	3759	3578	3493	92,9
Rajgród (3)	15340	16129	16487	107,5
Rajgród - miasto (4)	10228	10866	11291	110,4
Rajgród - obszar wiejski (5)	5112	5263	5196	101,6
Ełk (2)	15721	15970	15610	99,3
Kalinowo (2)	26181	29583	26158	99,9
Stare Juchy (2)	9536	9595	9334	97,9
Ruciane-Nida (3)	36716	39255	37669	102,6
Ruciane-Nida - miasto (4)	32583	34937	34236	105,1
Ruciane-Nida - obszar wiejski (5)	4133	4318	3433	83,1

Źródło: dane GUS

3.3.3 Pomoc społeczna

Na przestrzeni ostatnich trzech lat w gminie Rajgród liczba gospodarstw korzystających z pomocy społecznej właściwie nie uległa zmianie, podczas gdy w innych gminach, z wyjątkiem Grajewo, spadła. Na koniec 2014 roku z pomocy społecznej korzystało 420 gospodarstw domowych. Zmniejszyła się natomiast liczba osób korzystających z pomocy społecznej (prawie o 4%).

Tabela 29. Gospodarstwa domowe i osoby korzystające z pomocy społecznej

Jednostka terytorialna	Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej				Osoby w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej			
	2012 gosp.	2013 gosp.	2014 gosp.	Dynamika zmian	2012 osoba	2013 osoba	2014 osoba	Dynamika zmian
POLSKA	1165811	1211290	1145794	98,3	3111054	3204830	2953964	95,0
PODLASKIE	41809	44889	43093	103,1	117584	122855	114940	97,8
Augustów (2)	157	162	158	100,6	645	663	584	90,5
Bargłów Kościelny (2)	278	255	248	89,2	1003	891	838	83,5
Grajewo (2)	256	259	284	110,9	1081	1077	1083	100,2
Rajgród (3)	418	415	420	100,5	1222	1178	1174	96,1
Etka (2)	528	568	517	97,9	1569	1668	1448	92,3
Kalinowo (2)	412	455	423	102,7	1485	1530	1390	93,6
Stare Juchy (2)	267	272	260	97,4	865	849	774	89,5
Ruciane-Nida (3)	350	332	317	90,6	1216	1212	1070	88,0

Źródło: dane GUS

Szczególnym rodzajem pomocy społecznej jest zasiłek rodzinny. Według danych GUSu w gminie Rajgród z takiego zasiłku w 2014 roku skorzystało 301 rodzin i było to o 14% mniej niż w roku 2012.

Warto zauważyć, że w gminie Rajgród mimo stopniowego spadku odsetka dzieci w wieku do 17 lat, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny, nadal utrzymuje się on na relatywnie wysokim poziomie. W 2014 roku taki zasiłek otrzymywało aż prawie 56% dzieci, podczas gdy średnio w województwie podlaskim 34,6% a w sąsiednich gminach około 40%.

Tabela 30. Korzystający ze świadczeń rodzinnych

Jednostka terytorialna	rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci			udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
	-	-	-	%	%	%
POLSKA	1285312	1196479	1105853	32,2	30,2	28,3
PODLASKIE	46548	43469	40771	38,4	36,4	34,6
Augustów (2)	415	378	352	53,8	50,9	48,0
Bargłów Kościelny (2)	344	311	298	56,9	51,5	51,1
Grajewo (2)	461	450	424	64,0	63,9	60,7
Rajgród (3)	351	325	301	60,6	56,3	55,9
Ełk (2)	595	548	487	46,9	44,4	40,1
Kalinowo (2)	382	342	304	50,2	45,6	42,5
Stare Juchy (2)	214	195	183	49,5	44,6	42,7
Ruciane-Nida (3)	458	414	365	51,4	47,8	43,3

Źródło: dane GUS

Według danych Ośrodka Pomocy Społecznej w Rajgrodzie w 2014 roku pomocy udzielono 731 osobom na łączną kwotę 1 522 988 zł. Największą część udzielonej pomocy stanowią świadczenia w postaci zasiłków okresowych, przyznane głównie osobom bezrobotnym (pomoc o wartości 725 tys. zł). Istotną część pomocy społecznej stanowią również świadczenia polegające na finansowaniu posiłków skierowane przede wszystkim do dzieci (226 tys. zł).

Tabela 31. Udzielone świadczenia pomocy społecznej

	Liczba osób, którym przyznano świadczenia	Liczba świadczeń	Kwota świadczeń w zł	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Udzielone świadczenia - razem	731	X	1 522 988	731	1188
Zasiłki stałe	34	376	160 274	34	49
Zasiłki okresowe, w tym:	291	2189	913 902	291	788
z powodu bezrobocia	260	1828	725 306	260	646
Długotrwałej choroby	19	83	32 653	19	59
niepełnosprawności	2	8	4 252	2	9
Inne powody	46	270	151 691	46	224
Posiłek	363	50979	226 680	183	828
Usługi opiekuńcze	4	840	14 700	4	6
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego	1	1	3 217	1	1
Sprawienie pogrzebu	2	2	2 070	2	2
Inne zasiłki celowe	212	x	202 145	203	487

Źródło: dane OPSu

3.3.4 Kultura

Na terenie gminy działa Dom Kultury z siedzibą w Rajgrodzie. Wydatki na kulturę (bez uwzględniania ochrony dziedzictwa narodowego) kształtują się następująco w kolejnych latach: 2008 – 58 tys. zł, 2009 – 89 tys. zł, 2010 – 89 tys. zł, 2011 – 80 tys. zł, 2012 – 86 tys. zł, 2013 – 100 tys. zł, 2014 – 114 tys. zł, 2015 – 110 tys. zł.

Według danych z 2015 roku w gminie funkcjonuje 1 koło (klub), do którego uczęszcza 15 osób oraz 3 zespoły artystyczne (orkiestra dęta, zespół taneczny, zespół teatralny), do których uczęszcza ok. 35 osób. W porównaniu do innych gmin (Augustów, Grajewo, Ełk, Kalinowo, Stare Juchy), gmina Rajgród charakteryzuje się relatywnie niską liczbą kół, zespołów artystycznych oraz małą ilością uczestników grup artystycznych.

Miasto organizuje cyklicznie imprezy: 1 maja - Turniej piłki nożnej o Puchar Burmistrza Rajgrodu; 23 czerwca „Sobótki” - to impreza popularyzująca tradycje kulturowe; szereg imprez żeglarskich odbywających się w okresie wakacji: regaty pod hasłem „Bezpieczne Wakacje”, regaty „O błękitną wstęgę J. Rajgrodzkiego”. Celem regat jest popularyzacja żeglarstwa wśród młodzieży. Gmina organizuje również turniej siatkówki plażowej i inne imprezy. Zdecydowana większość imprez o charakterze kulturalno-sportowym organizowanych w mieście Rajgród ma lokalny zasięg. Biorąc pod uwagę potencjał turystyczny Miasta i aspiracje z tym związane oraz potrzeby mieszkańców oferta imprez jest niewystarczająca.

W gminie brakuje zdecydowanie spektakularnych imprez o zasięgu regionalnym, krajowym lub nawet międzynarodowym. Istnieje konieczność, uwzględniając potencjał gminy, do wykreowania własnych marek artystycznych i sportowo-rekreacyjnych. Konieczne są działania kulturalne skierowane zarówno do turystów, jak i mieszkańców gminy. Ofertę kulturalną należy poszerzyć opracowując program rozwoju usług kulturalnych w gminie, uwzględniając innowacyjne i nieszablonowe pomysły. Wcześniej należy przeprowadzić stosowne badania wśród mieszkańców.

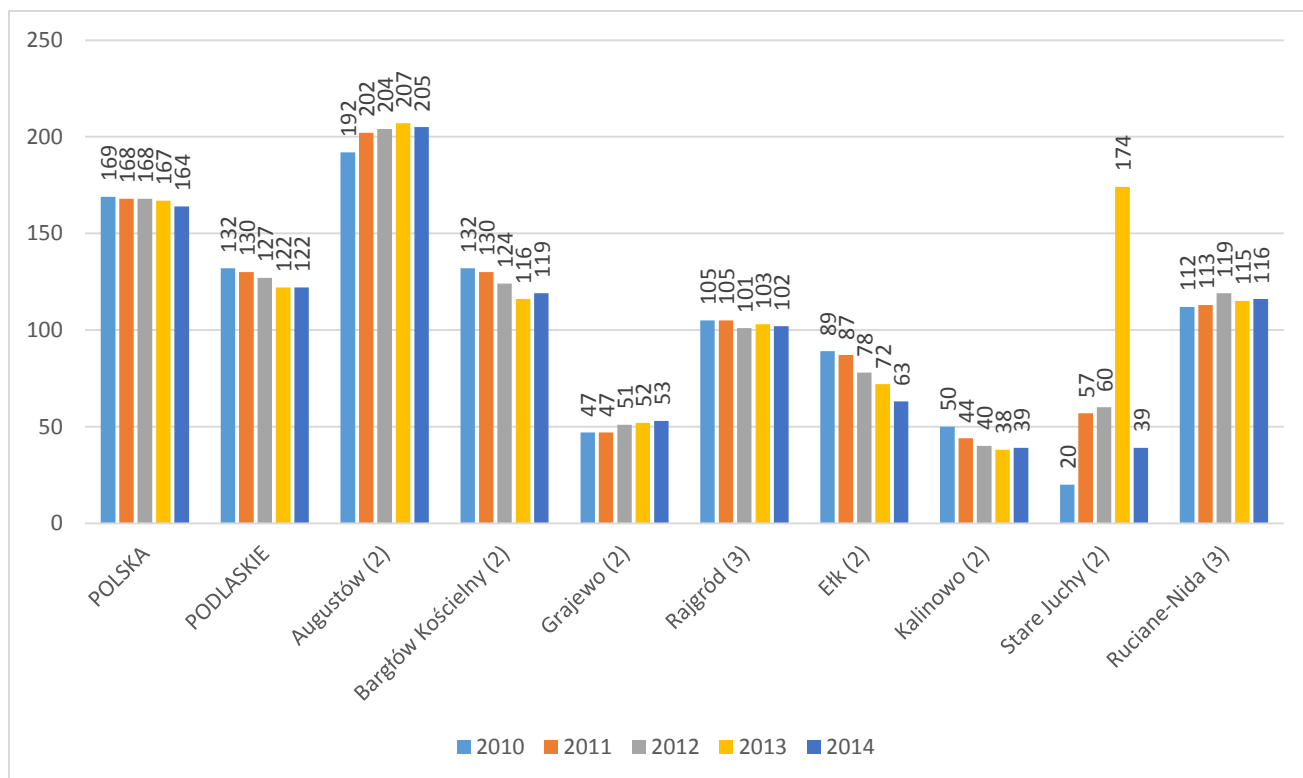
Mimo rosnących wydatków na kulturę w latach 2008 – 2013, infrastruktura kulturalna wymaga dużych zmian. Obecnie Dom Kultury nie posiada własnej siedziby, znajduje się bowiem w Domu Katolickim "Barka". Wynikające z tego ograniczenia organizacyjne sprawiają, że jego oferta nie odpowiada potrzebom mieszkańców i ambicjom turystycznym samorządu.

Na terenie gminy Rajgród znajduje się jedna biblioteka: Biblioteka Publiczna w Rajgrodzie z filiami w Beldzie oraz w Woźnejwsi. Liczba książek wypożyczanych na jednego czytelnika w latach 2002-2014 stale wzrasta z niewielkimi spadkami, zwiększając się z 24,1 w 2002 roku do 27,7 wypożyczonych wolumenów na 1 użytkownika w 2014 roku. Liczba czytelników bibliotek na 1000 mieszkańców spadła z 155 w 2002 r. do 102 użytkowników w 2014 roku. Jest to charakterystyczny spadek, zarówno dla gmin o podobnym charakterze, jak i województwa oraz Polski. Gmina posiada bardzo bogaty księgozbiór ponieważ, na 1000

mieszkańców przypada ponad 5000 wolumenów. Jest to wartość wyższa zarówno w porównaniu do Polski, jak i województwa podlaskiego. Lepiej pod tym względem wypada jedynie gmina Augustów.

Na przestrzeni lat 2010-2014 ilość użytkowników bibliotek utrzymuje się na podobnym poziomie (ok 10% mieszkańców).

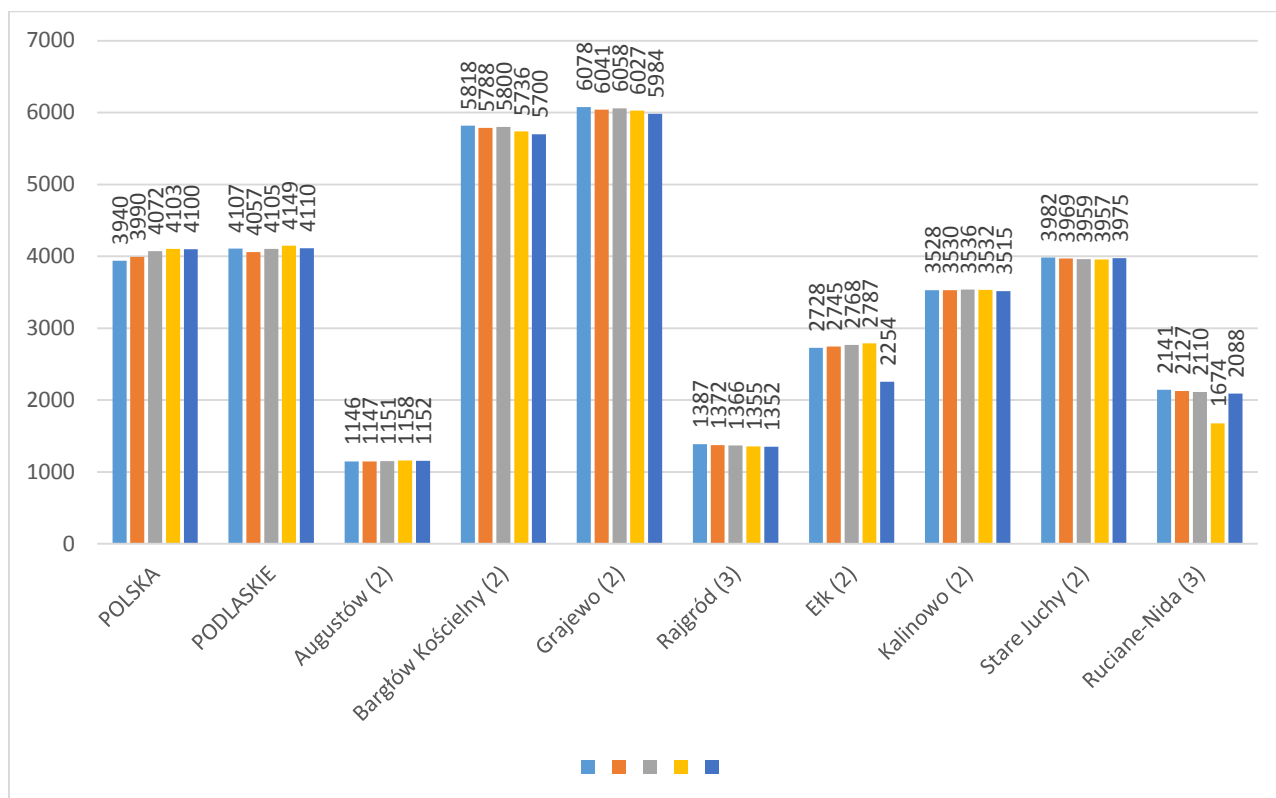
Rysunek 13. Liczba czytelników w bibliotekach na 1000 ludności na terenie gminy Rajgród oraz innych wybranych gminach w latach 2010-2014 roku [osoby]

Źródło: Bank Danych Lokalnych, 2015.

Czytelnicy w gminie Rajgród są w bardzo wygodnej sytuacji pod względem dostępu do bibliotek, ponieważ na jedną placówkę biblioteczną przypada tu ok 1350 osób. Ilość ta nie zmieniła się znacznie w latach 2010-2014. W bardziej komfortowej sytuacji znajdują się jedynie mieszkańcy gminy Augustów, co obrazuje rysunek poniżej.

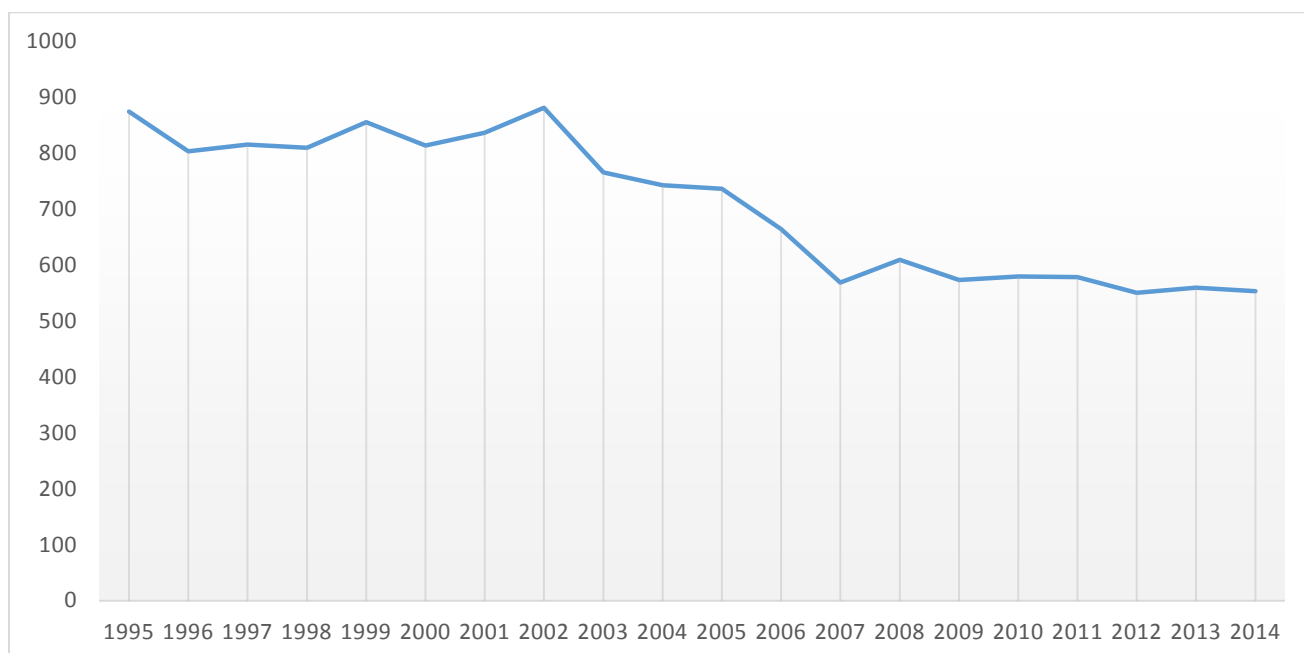
Rysunek 14. Ludność na 1 placówkę biblioteczną (łącznie z punktami bibliotecznymi ujętymi zgodnie z siedzibą jednostki macierzystej) w gminie Rajgród i innych wybranych gminach w latach 2010-2014 [osoby]

Źródło: Bank Danych Lokalnych, 2015.

Na przestrzeni lat 1995-2014 obserwuje się stopniowy spadek użytkowników biblioteki. Mimo dużego spadku czytelników w latach roku 2002 - 2006 roku, ilość użytkowników od roku 2007 utrzymuje się mniej więcej na tym samym poziomie.

Rysunek 15. Dynamika zmian liczby czytelników w bibliotece gminy Rajgród w latach 1995-2014 [osoby]

Źródło: Bank Danych Lokalnych, 2015

3.3.5 Sport i rekreacja

W gminie Rajgród działa Uczniowski Klub Sportowy „Rajgród”, który m. in. ma osiągnięcia w dziedzinie tenisa stołowego oraz bierze udział w lokalnych rozgrywkach halowej piłki nożnej. W szkołach podstawowych oraz gimnazjum w Rajgrodzie działają następujące szkolne sekcje sportowe:

- piłka nożna,
- piłka nożna halowa,
- siatkówka,
- koszykówka,
- tenis stołowy,
- unihokej,
- lekka atletyka.

Ponadto w Rajgrodzie działa Stowarzyszenie Yacht Club Arcus, które posiada ośrodek żeglarski przystosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych. W sezonie letnim organizowane są liczne regaty, również integrujące osoby niepełnosprawne. Ponadto Klub

prowadzi obozy żeglarskie, podczas których kursanci mają możliwość zdobycia patentu żeglarza jachtowego.

Gmina Rajgród charakteryzuje się małą liczbą obiektów sportowych. W związku z powyższym konieczne jest podjęcie działań zmierzających do rozwoju infrastruktury sportowej. Ponadto bardzo ważna jest promocja aktywnych form spędzania czasu wolnego przez wszystkich mieszkańców gminy, a nie tylko dzieci i młodzież szkolną.

Głównym miejscem do rekreacji w gminie jest Jezioro Rajgrodzkie. Wody akwenu są bardzo atrakcyjne wypoczynkowo, gdyż istnieje możliwość kąpieli i uprawiania sportów wodnych tj. żeglarstwo, kajakarstwo, licznie nad jezioro przybywają również wędkarze zainteresowani bogactwem i różnorodnością gatunków ryb występujących w Jeziorze Rajgrodzkim. Niestety istotnym problemem staje się coraz mniejsza ilość ryb w jeziorze, co zagraża atrakcyjności tego miejsca dla wędkarzy i szerzej – turystów. Jezioro staje się także coraz bardziej zanieczyszczone ze względu na niską kulturę korzystania z akwenu oraz plaż i okolicznych lasów.

Dookoła jeziora wyznaczona jest trasa pieszo-rowerowa, jednak jest słabo oznakowana, częściowo niedostępna i przez to nie spełnia swojej roli. Możliwe są również wycieczki rekreacyjne fragmentem Szlaku Papieskiego.

Okolica zachęca również do wycieczek rowerowych. Dla fanów campingów możliwe jest zatrzymanie się na polu campingowo-namiotowym lub wizyta w jednej z kwater prywatnych, agroturystycznych lub ośrodków wczasowych.

Niemalym zainteresowaniem cieszy się także bardzo atrakcyjna dla miłośników obcowania z naturą i spływów kajakowych rzeka Jegrznia, która płynie z Pojezierza Zachodniosuwalskiego przez Pojezierze Ełckie do Kotliny Biebrzańskiej. Na terenie gminy Rajgród rzeka wypływa z Jeziora Rajgrodzkiego i płynie na południe do jeziora Dręstwo (Dreństwo). Trasa spływów kajakowych ciągnie się od Rajgrodu do Goniądza (66 km). Rzeka na całej długości nie jest uregulowana, biegnie przez malownicze i cenne przyrodniczo tereny Biebrzańskiego Parku Narodowego. Atrakcyjność Biebrzańskiego Parku Narodowego opisano szczegółowo w rozdz. 3.6.

3.4 Infrastruktura techniczna

3.4.1 Sieć drogowa

Sieć drogową na obszarze gminy tworzą: droga krajowa nr 61 (Warszawa – Ostrołęka – Łomża – Grajewo – Augustów), drogi powiatowe oraz gminne. Sieć dróg wystarczająca jest do obsługi istniejącej sieci osadniczej, jednak stan wielu dróg pozostawia wiele do życzenia. Największym natężeniem ruchu charakteryzuje się droga krajowa nr 61. Jest to trasa prowadząca do Augustowa, a także dodatkowo obciążona jest ruchem tranzytowym.

3.4.2 System energetyczny

Gmina Rajgród nie posiada centralnego systemu ciepłowniczego. Zaopatrzenie w energię ciepłą, zarówno w zakresie potrzeb bytowych mieszkańców, jak i produkcyjnych, realizowane jest przez lokalne źródła energii. Ogrzewanie indywidualne bazuje w przeważającej ilości na węglu, w niewielkim stopniu wykorzystywany jest gaz płynny i olej opałowy.

W gminie Rajgród nie występuje sieć gazowa.

Linie energetyczne i stacje transformatorowe, które znajdują się na terenie gminy Rajgród pokrywają zapotrzebowanie mieszkańców. Rozprowadzenie energii elektrycznej do poszczególnych odbiorców odbywa się poprzez w większości napowietrzny system sieci SN 15 kV. Stan techniczny sieci jest różny w zależności od odcinka. Zasilania indywidualnych odbiorców dokonuje się poprzez układ sieci SN, które na wielu odcinkach wymagają modernizacji lub remontu. Administracją linii zajmuje się PGE Dystrybucja S.A. Oddział Białystok.

W 2014 roku powstała farma wiatrowa będąca jedynym dużym odnawialnym źródłem energii na terenie gminy Rajgród. Poza tym gmina zrealizowała w 2014 i w 2015 roku projekty dofinansowane ze środków unijnych, polegające na instalacji kolektorów słonecznych, paneli fotowoltaicznych na budynkach użyteczności publicznej oraz na budynkach mieszkalnych. Ponadto mieszkańcy indywidualnie montują panele fotowoltaiczne, kolektory słoneczne i piece na biomasę.

W 2015 roku gmina opracowała Plan Gospodarki Niskoemisyjnej, który obejmuje szereg inwestycji w infrastrukturę oświetlenia dróg, wymianę źródeł niskiej emisji na odnawialne źródła energii oraz termomodernizacji i wymianę źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej.

3.4.3 Gospodarka wodno-ściekowa i odpady

Zaopatrzenie w wodę

Mieszkańcy gminy zaopatrywani są w wodę ze źródeł podziemnych o dobrej jakości. Do sieci wodociągowej podłączonych jest 736 obiektów mieszkalnych, ogółem woda jest dostarczana dla 2957 osób (54,7% ogółu ludności gminy), z czego 1107 mieszka w miastach (68,1 % mieszkańców terenów miejskich). Na terenach wiejskich z sieci wodociągowej korzysta 48,9 % mieszkańców. Przeciętne zużycie wody w gminie wynosi 27,5 m³, z czego średnia dla miasta wynosi 27,2 m³, natomiast dla wsi 27,7 m³. Z sieci kanalizacyjnej w gminie Rajgród korzysta niewiele, bo 54,7% mieszkańców. Niski wskaźnik utrzymuje się zarówno w mieście (68,1%) jak i na wsi (48,9%). Gęstość sieci rozdzielczej nie należy do najniższych, a mimo to we wszystkich innych porównywanych obszarach odsetek ludzi korzystających z wodociągów jest wyższy, mimo iż gęstość sieci wodociągowej w niektórych obszarach jest mniejsza, co przedstawia tabela poniżej.

Tabela 32. Sieć wodociągowa gminie Rajgród na tle innych gmin w 2014 r.

	Korzystający z instalacji w % ogółu ludności			Sieć rozdzielcza na 100 km ² [km]		
	Obszar miejsko-wiejski	Obszar miejski	Obszar wiejski	Obszar miejsko-wiejski	Obszar miejski	Obszar wiejski
POLSKA	90,4	96,4	84,3	80,0	303,7	77,9
PODLASKIE	85,3	96,6	80,5	61,4	208,5	58,8
Augustów (2)	-	-	80,5	-	-	84,7
Bargłów Kościelny (2)	-	-	89,0	-	-	119,3
Grajewo (2)	-	-	79,5	-	-	64,1
Rajgród (3)	54,7	68,1	48,9	57,7	47,1	59,9
Ełk (2)	-	-	80,0	-	-	58,8
Kalinowo (2)	-	-	91,0	-	-	87,0
Stare Juchy (2)	-	-	82,1	-	-	46,6
Ruciane-Nida (3)	91,6	99,0	82,2	17,2	73,8	14,3

Źródło: Bank Danych Lokalnych, 2015.

Kanalizacja

Do głównych oczyszczalni ścieków na terenie gminy zaliczyć można:

- ZGKiM Rajgród - Oczyszczalnia gminna gminy Rajgród - m. Rajgród (odbiornik bezpośredni – rów melioracyjny do Jegrzni – dopływ Biebrzy),
- Oczyszczalnia Nadleśnictwa Rajgród w Tamie - m. Tama gm. Rajgród (odbiornik bezpośredni Kanał Kuwasy d. Ełku),
- Oczyszczalnia Instytutu Technologiczno-Przyrodniczego w Falentach – Zakład Doświadczalny Biebrza - m. Biebrza gm. Rajgród (odbiornik bezpośredni Kanał Kuwasy d. Ełku) .

W planach gminy na 2015 uwzględniona jest modernizacja i rozbudowa Oczyszczalni Ścieków w Rajgrodzie o przepustowości $Q_{d\dot{s}r}=400m^3/d$.

Długość czynnej sieci kanalizacyjnej na terenie gminy Rajgród w 2014 roku wyniosła 12,6 km, przy 293 podłączeniach do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania. Ludność korzystająca z sieci (w 2014 r.) stanowiła 39,9% (1376). Na przestrzeni lat 2009-2013 sieć kanalizacyjną rozbudowano o 3,5 km, a liczba podłączeń prowadzących do budynków wzrosła o 126 sztuk.

Gęstość sieci kanalizacyjnej na 100 km² w gminie Rajgród jest niska. Większość sieci położona jest w obszarze miejskim. Z sieci na terenie gminy korzysta co czwarty mieszkaniec. Jest to bardzo niski wynik ponieważ średnia dla województwa podlaskiego dla obszarów miejsko-wiejskich wynosi 50%. Gmina kiepsko wypada na tle gminy Ruciane-Nida dla której, wskaźniki te utrzymują się na bardzo wysokim poziomie. Odsetek ludzi korzystających na wsi z sieci kanalizacyjnej też jest bardzo niski. Jedyne gmina Grajewo osiągnęła gorszy wynik, pod względem % ludzi korzystających z sieci kanalizacyjnej. Problemem w popularyzacji tego rozwiązania może być słabo rozwinięta sieć kanalizacyjna co przedstawia tabela poniżej.

Tabela 33. Sieć kanalizacyjna gminie Rajgród na tle innych gmin w 2014 r.

	Korzystający z instalacji w % ogółu ludności			Sieć rozdzielcza na 100 km ² [km]		
	Obszar miejsko-wiejski	Obszar miejski	Obszar wiejski	Obszar miejsko-wiejski	Obszar miejski	Obszar wiejski
POLSKA	60,2	89,3	37,4	37,7	284,6	28,0
PODLASKIE	50,7	91,1	20,5	15,2	186,1	8,4
Augustów (2)	-	-	16,9	-	-	16,2
Bargłów Kościelny (2)	-	-	12,4	-	-	5,0
Grajewo (2)	-	-	2,1	-	-	0,3
Rajgród (3)	25,4	62,3	9,6	6,1	34,0	0,3
Etłk (2)	-	-	51,9	-	-	20,6
Kalinowo (2)	-	-	60,2	-	-	23,0
Stare Juchy (2)	-	-	36,6	-	-	8,3
Ruciane-Nida (3)	86,1	98,0	70,9	34,9	182,8	27,5

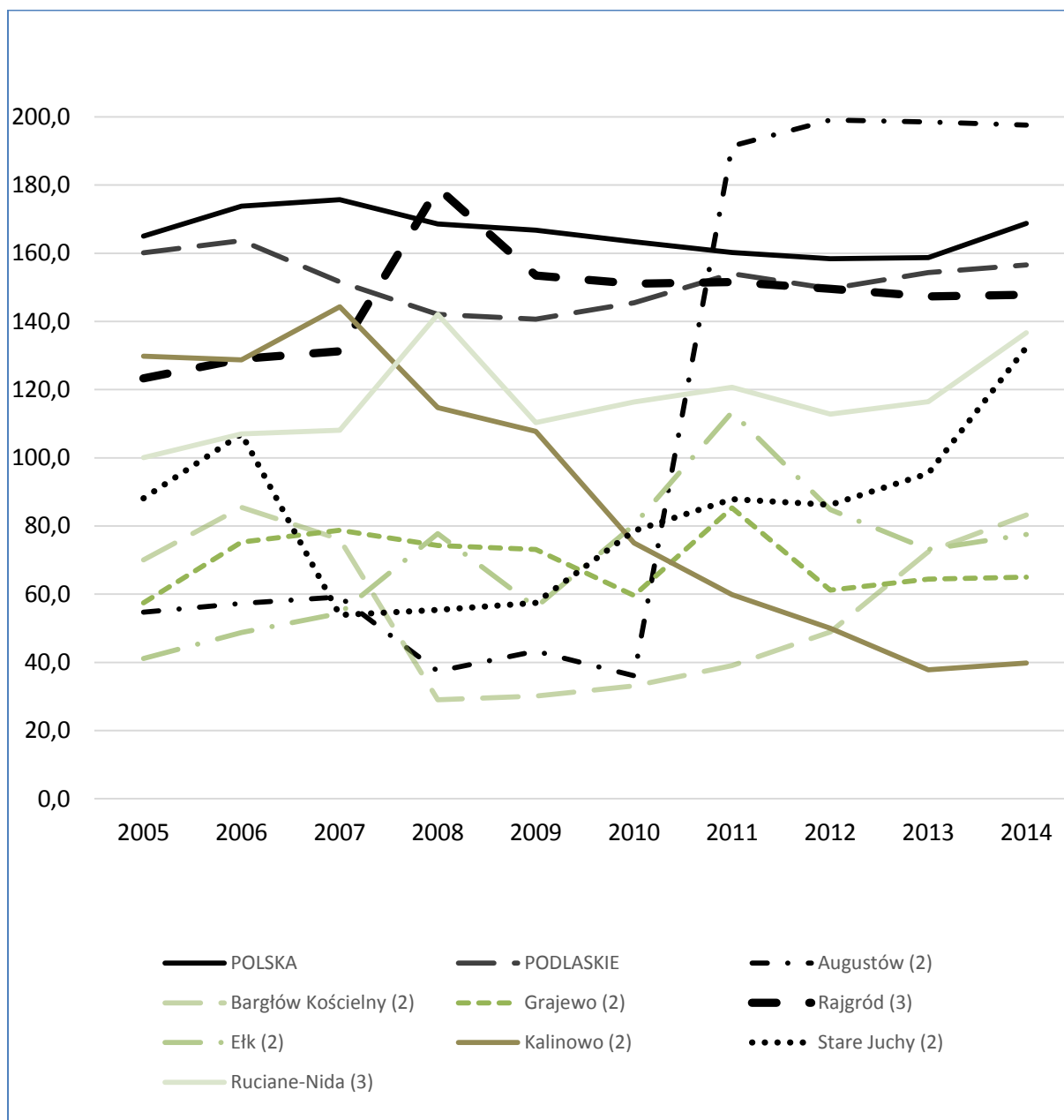
Źródło: Bank Danych Lokalnych, 2015.

Gospodarka odpadami

Ilość odpadów przypadających na jednego mieszkańca od roku 2009 nie zmieniała się znacznie. Rocznie odpady z gospodarstw domowych przypadające na 1 mieszkańca wynoszą ok. 150 kg. Jest to jedna z najwyższych wartości wśród badanych gmin. Więcej na 1 mieszkańca przypada tylko w gminie Augustów. Nie jest to jednak bardzo duża ilość, ponieważ wartość ta jest niższa niż średnia przypadająca na 1 mieszkańca zarówno w województwie jak i w kraju.

Rysunek 16. Odpady z gospodarstw domowych przypadające na 1 mieszkańca w gminie Rajgród i innych gminach w latach 2005-2014 [kg]

Źródło: Bank Danych Lokalnych, 2015.

Obecnie wszyscy mieszkańcy gminy objęci są zorganizowaną zbiórką odpadów. W 2014 roku z terenu gminy Rajgród zebranych zostało 750,74 Mg odpadów komunalnych. Selektywną zbiórką odpadów objętych jest 1769 mieszkańców.

3.5 Działalność organizacji pozarządowych i jakość rządzenia

Liczba aktywnych fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych jest jednym z przejawów funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego. Okazuje się, że w gminie Rajgród mieszkańcy wykazują dość przeciętną aktywność w tym zakresie. Podczas gdy w Polsce w 2014 roku na 10 tys. mieszkańców przypadały 33 takie organizacje, to w gminie Rajgród 31, przy czym w mieście (43) a na obszarze wiejskim (26). W innych gminach wskaźnik ten jest porównywalny. Co ciekawe w gminie Ruciane-Nida, która do tej pory pod względem wskaźników ekonomicznych dominowała nad innymi, występuje duże zróżnicowanie przestrzenne w zakresie aktywności obywatelskiej. Jest ono wyższe na terenie wiejskim i niższe w mieście.

Tabela 34. Organizacje non-profit - wskaźniki

Jednostka terytorialna	fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców		
	2012	2013	2014
POLSKA	30	32	33
PODLASKIE	28	30	32
Augustów (2)	28	29	32
Bargłów Kościelny (2)	19	19	19
Grajewo (2)	30	30	32
Rajgród (3)	29	31	31
Rajgród - miasto (4)	42	43	43
Rajgród - obszar wiejski (5)	24	26	26
Ełk (2)	40	39	40
Kalinowo (2)	23	23	23
Stare Juchy (2)	35	43	43
Ruciane-Nida (3)	47	47	47
Ruciane-Nida - miasto (4)	29	28	28
Ruciane-Nida - obszar wiejski (5)	71	71	71

Źródło: dane GUS

Na terenie gminy Rajgród obecnie działają m.in. następujące organizacje non-profit:

- Towarzystwo Miłośników Rajgrodu, Rajgród, ul. Warszawska 32/20; obszar działania: działalność wydawnicza (lokalny miesięcznik „Rajgrodzkie Echa”, publikacje książkowe);
- Stowarzyszenie Rozwoju Wsi „Przyszłość” w Mieczach, Miecze 18; obszar działania: wspieranie wszechstronnego i zrównoważonego rozwoju społecznego, kulturalnego i gospodarczego wsi oraz wspieranie demokracji i budowanie społeczeństwa obywatelskiego w środowisku lokalnym, prowadzenie świetlicy środowiskowej dla dzieci i młodzieży wiejskiej;
- Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju i Wspomagania Wsi „Mediator”, Kosówka 42; obszar działania: wspieranie wszelkich inicjatyw społecznych, gospodarczych, naukowych i ekologicznych służących rozwojowi regionu, współdziałanie z innymi organizacjami na rzecz ochrony oraz zachowania naturalnego środowiska i

dziedzictwa kulturalnego, prowadzenie świetlicy środowiskowej dla dzieci i młodzieży wiejskiej;

- Stowarzyszenie „Nad Jegrznią”, Woźnawieś; obszar działania: wspieranie wszechstronnego i zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego wsi;
- Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Biebrza; Biebrza, ul. Lipowa nr 21, lok. 16;
- Uczniowski Klub Sportowy Jegrznia, Rajgród, ul. Szkolna 24; obszar działania: propagowanie i rozwój kultury fizycznej
- Uczniowski Klub Sportowy Jaćwing, Rajgród, ul. Stanki 2;
- Stowarzyszenie Yacht Club „Arcus” w Łomży, ul. Mazowiecka 1/30 – Ośrodek Żeglarski w Rajgrodzie, ul. Szkolna 7a UKS Rajgród, Rajgród, ul. Stanki 2; obszar działania: propagowanie żeglarstwa i innych sportów wodnych;
- Stowarzyszenie Kultury Fizycznej Klub Żeglarski Zefir w Łomży;
- Ochotnicza Straż Pożarna Rajgród;
- Ochotnicza Straż Pożarna Rydzewo;
- Ochotnicza Straż Pożarna Miecze;
- Ochotnicza Straż Pożarna Bełda;
- Ochotnicza Straż Pożarna Woźnawieś.

Jakość rządzenia

Jakość rządzenia jest pojęciem dość pojemnym, a do pomiaru tej jakości wykorzystuje się głównie wskaźniki na poziomie krajowym. Bank Światowy proponuje mierzyć jakość rządzenia za pomocą wskaźników: odpowiedzialność, rozliczalność i kontrola demokratyczna (voice and accountability), niestabilność polityczna i akty przemocy (political instability and violence), zakres regulacji (regulatory burden), skuteczność (efektywność) rządzenia (government effectiveness) czy rządy prawa (rule of law). Natomiast Strategia Zrównoważonego Rozwoju EU do oceny jakości rządzenia proponuje takie zmienne jak: spójność i efektywność polityki, otwartość i partycypacja, instrumenty ekonomiczne. Na poziomie regionalnym zmienną możliwą do analizy jest otwartość i partycypacja, która charakteryzowana jest przez wskaźnik frekwencji w wyborach.¹

W gminie Rajgród frekwencja w wyborach parlamentarnych, na Prezydenta czy do Parlamentu Europejskiego jest zdecydowanie niższa niż średnia w Polsce, w województwie podlaskim a nawet w powiecie grajewskim. Natomiast wybory bliższe społeczności lokalnej w większym stopniu rozstrzygające o lokalnych problemach budzą zdecydowanie większe zainteresowanie wyborców. W wyborach samorządowych w 2014 roku w gminie Rajgród frekwencja wyborcza (53,48%) przewyższała frekwencję w skali ogólnopolskiej (aż o 6 punktów procentowych), województwa (48,01%) i powiatu (52,53%).

---

¹ A. Podgórnjak-Krzykacz, Dobre rządzenie w teorii i praktyce strategicznego zarządzania publicznego w regionach, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Studia Ekonomiczne 2013, s. 168-179

Tabela 35. Frekwencja w wyborach w %

	Polska	podlaskie	powiat grajewski	gmina Rajgród
wybory parlamentarne 2015	50,92	47,1	39,61	32,57
wybory Prezydenta 2015	55,34	52,49	46,46	41,85
wybory do Parlamentu Europejskiego 2014	23,83	21,64	17,54	14,49
wybory samorządowe 2014	47,4	48,01	52,53	53,48

Źródło: <http://pkw.gov.pl/>

Działaniami poprawiającymi jakość rządzenia na poziomie lokalnym jest również organizacja konsultacji społecznych w sprawach istotnych dla lokalnej społeczności. W gminie Rajgród w ostatnim okresie zostały przeprowadzone konsultacje społeczne dotyczące:

- uchwalenia Programu Gospodarki Niskoemisyjnej;
- Projekt założeń do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla Gminy Rajgród na lata 2015 - 2030;
- projektów uchwał Rady Miejskiej w Rajgrodzie w sprawach uchwalenia statutów sołectw z terenu Gminy Rajgród;
- Planu Odnowy Miejscowości Rajgród 2008 – 2015;
- Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Rajgród na lata 2008 – 2015;
- Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska na lata 2015 - 2018 z perspektywą na lata 2019 – 2022 dla Gminy Rajgród;
- projektu Programu współpracy Gminy Rajgród z organizacjami pozarządowymi oraz z podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na 2016 rok.

3. 6. Środowisko przyrodnicze i przestrzeń

Gmina Rajgród ma charakter rolniczo-turystyczny. Środowisko przyrodnicze gminy ubogaca: rynnowe Jezioro Rajgrodzkie o powierzchni 1514 ha, jeziora Dreństwo i Tajno, obszar leśny obejmujący blisko 30% powierzchni gminy. Teren gminy sąsiaduje bezpośrednio z Biebrzańskim Parkiem Narodowym, w szczególności kompleksem bagienno-torfowym Czerwone Bagno. Dzięki licznym rzeczkom i kanałom Jezioro Rajgrodzkie jest włączone do szlaku wodnego przebiegającego z Olecka do Augustowa. Mocno wydłużone odnogi jeziora oraz urozmaicona linia brzegowa sprzyjają rozwojowi żeglarstwa, kajakarstwa i wędkarstwa. Na całym jeziorze obowiązuje zakaz używania łodzi z silnikami spalinowymi.

Klimat posiada cechy polarno-kontynentalnego. Klimat miasta i gminy Rajgród charakteryzuje się długimi zimami, krótkim przedwiośniem, stosunkowo krótkim okresem wegetacji oraz upalnym, ale krótkim latem. Są to skutki wpływów kontynentalnych. Gmina Rajgród leży w najzimniejszym po górach regionie Polski.

3.6.1. Gleby i surowce naturalne

Użytki rolne zajmują ok. 59% obszaru gminy (w województwie podlaskim jest to 59,8%) i składają się na nie głównie indywidualne gospodarstwa.

Na obszarze gminy Rajgród występują najczęściej gleby mało urodzajne: rdzawe i bielcowe utworzone na bazie piasków gliniastych, słabo gliniastych i luźnych. Korzystniejsze warunki glebowe wykształciły się na obszarach podmokłych, gdzie z torfów niskich wytworzyły się gleby bagienne i murszowe. Na terenie gminy Rajgród znajdują się dwa złoża kruszyw naturalnych położone między Kosówką a Toczyłowem oraz w okolicy Woźnejwsi. Rozpoznane są wstępnie a nadzór nad nimi pełni Okręgowy Urząd Górniczy – Lublin.²

3.6.2. Wody powierzchniowe i podziemne

Teren gminy Rajgród jest gęsto przetkany drobnymi ciekami, rowami melioracyjnymi i kanałami i jest zasobny w wody powierzchniowe oraz gruntowe. Pod względem układu hydrograficznego zaliczany jest do zlewni rzeki Biebrzy. Głównym zbiornikiem wód powierzchniowych jest Jezioro Rajgrodzkie, którego 2/3 powierzchni znajduje się na terenie gminy Rajgród oraz jezioro Ślepe, gmina sąsiaduje z jeziorami Dreństwo, Tajno i Toczyłowskie. Rzeką przepływającą przez jezioro Rajgrodzkie jest Jegrznia. Odpływ wody z jeziora do rzeki regulowany jest sześciosektorowym jazem o szerokości 26 m i wysokości piętrzenia około 1,5 m w Rajgrodzie.

Pod względem hydrogeologicznym gmina Rajgród objęta jest przez Główny Zbiornik Wód Podziemnych „Pradolina rzeki Biebrza”. Występują tu trzy warstwy wodonośne: piętro czwartorzędowe, trzeciorzędowe i kredowe. Czwartorzędowe warstwy wodonośne mają najczęściej miąższość około 20-40 m. Przypowierzchniowy poziom wodonośny cechuje się dużą zmiennością występowania zwierciadła wody. Zwierciadło wody na wysoczyznach układa się na głębokości od kilku do kilkunastu metrów, natomiast w dolinach cieków występuje tuż pod powierzchnią, powodując podtopienia i zabagnienia. Obszar gminy jest zasobny w wody gruntowe. Warunki występowania poziomów wodonośnych związane są ściśle z budową geologiczną Kotliny Biebrzańskiej i Pojezierza Ełckiego, kształtują poziom wód od 1 m do ponad 3 m.

Zasoby wód gruntowych przydatne do celów konsumpcyjnych w pełni zaspokajają potrzeby zaopatrzenia w wodę mieszkańców miasta i gminy Rajgród. Wody podziemne służą głównie zaspokojeniu potrzeb komunalnych i przemysłu. W ostatnich latach notuje się spadek zużycia wody podziemnej, w związku ze zmniejszonym zapotrzebowaniem na cele przemysłowe (spadek produkcji) oraz oszczędną gospodarką wodą.³

3.6.3 Tereny prawnie chronione, fauna i flora

Główną formą roślinności występującą na terenie gminy Rajgród są lasy. Dominują tu bory świeże i bory mieszane świeże z sosną III i IV klasy wiekowej jako gatunkiem panującym oraz lasy siedlisk bagiennych – olsy i bory mieszane bagienne z olszą i brzozą jako gatunkami panującymi. Lasy mieszane o różnogatunkowym składzie drzewostanu występują na niewielkich powierzchniach, głównie przy jeziorach i na obrzeżach dolin. Nad Biebrzą można

---

² Opracowano na podstawie: Ekoton sp. z o. o., Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska na lata 2015-2018 z perspektywą na 2019-2022 dla Gminy Rajgród – aktualizacja.

³ Opracowano na podstawie: Ekoton sp. z o. o., Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska na lata 2015-2018 z perspektywą na 2019-2022 dla Gminy Rajgród – aktualizacja

wciąż spotkać rzadkie i ginące gatunki roślin, np.: brzozę niską, wierzbę lapońską, wierzbę borówkolistną, skalnicę torfowiskową czy gnidosza królewskiego. Dolny bieg rzeki Jegrzni i Kanał Kuwasy jest to siedliskiem bezcennych gatunków roślin bagiennych i ornitofauny.

Na obszarze gminy Rajgród zamieszkują: wydry, borsuki, lisy, jenoty, wilki, łasice, gronostaje. Na Bagnach Biebrzańskich żyje ponad 200 gatunków ptaków. Najrzadsze z nich to: orzeł bielik, orlik grubodzioby, bocian czarny, wodniczka, batalion. W korycie meandrującej Biebrzy, jej dopływach oraz starorzeczach żyje także kilkadziesiąt gatunków ryb i innych zwierząt wodnych.

W gminie Rajgród znajduje się szereg terenów chronionych:

- Biebrzański Park Narodowy,
- Rezerwat Czapliniec Bełda,
- Obszar Chronionego Krajobrazu Pojezierze Rajgrodzkie,
- Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków Ostoja Biebrzańska (PLB 200006),
- Projektowany Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Dolina Biebrzy (PLH 200008),
- 3 pomniki przyrody,
- korytarz ekologiczny Dolina Biebrzy i Dolina Biebrzy-Puszcza Borecka.

Unikatowy na skalę europejską Biebrzański Park Narodowy zajmuje prawie 60 tys. ha, natomiast gmina Rajgród graniczy z Parkiem od południa i obejmuje jego niewielki obszar. Ten naturalny kompleks torfowisk posiada wyjątkowe walory krajobrazowe, które zaspokajają potrzeby nie tylko turystów, ale także fotografików i malarzy. Biebrzański Park Narodowy jest siedzibą wielu rzadkich gatunków fauny i flory. O jego wyjątkowości decyduje obecność 271 gatunków ptaków, w tym ponad 180 lęgowych. Wśród drobnych ssaków popularny jest normik północny. Żyją tu łosie, wilki, wydry i bobry. Znajduje się tu ostoja dubelta, kropiatki, orlika grubodziobego, rybitwy białoskrzydłej i derkacza.

Innym cennym obiektem przyrodniczym jest rezerwat Czapliniec – Bełda, który zajmuje powierzchnię 11,58 ha. Powstał w latach 30 XX w. w celu ochrony kolonii lęgowej czapli siwej oraz zachowania boru sosnowo- świerkowego, zwłaszcza cennego starodrzewia datowanego na 200 lat oraz licznych torfowisk.

Na obszarze Biebrzańskiego Parku Narodowego, wyróżnia się dodatkowo unikalny kompleks bagienny-torfowy „Czerwone Bagno”. W latach 20-tych XX wieku powstał tu rezerwat „Czerwone Bagno” powołany w celu ochrony ostoi zagrożonych wyginięciem łosi. W pobliżu istniał także rezerwat „Grzędy”, który miał służyć zachowaniu fragmentu naturalnego drzewostanu. W 1981 roku oba rezerваты zostały połączone w jeden rezerwat „Czerwone Bagno” w ramach Biebrzańskiego Parku Narodowego. Jest to obszar unikalnych w skali światowej niskich łąk, bagien i torfowisk. Siedlisko bezcennych gatunków roślin bagiennych, ornitofauny oraz największa w Polsce ostoja naturalna łosia. Występują tu także wilki, rysie, jelenie oraz sarny. Spośród ptactwa należy wymienić gniazdujące tu bieliki, orły przednie i orliki krzykliwe, sowa błotna, puchacz, żuraw, cietrzew, dzięcioł biało-grzbiety oraz mnóstwo innych gatunków ptaków, zwłaszcza wodnych i wodno-błotnych.⁴

---

⁴ www.atrakciepodlasia.pl

Obszar Chronionego Krajobrazu Pojezierza Rajgrodzkiego zajmuje powierzchnię ponad 12 tys. ha. Został wydzielony w roku 1982 w celu zachowania różnorodności biologicznej siedlisk przyrodniczych występujących na terenie Pojezierza Rajgrodzkiego. Fauna jeziora Rajgrodzkiego to wodne ptactwo: perkozy, łabędzie, kormorany, rybitwy, kilka gatunków dzikich kaczek oraz ryby: szczupak, okoń, miętus, ukleja, sieja, sielawa, płoć, leszcz, węgorz.

Ostoja Biebrzańska, wchodzi w skład obszarów ochrony przyrody Natura 2000, obejmuje obszar od ujścia Sidry po Narew. Jest to największy kompleks torfowisk niskich w Europie Środkowej. Ostoja Biebrzańska jest najważniejszą w Polsce i Unii Europejskiej ostoją wodniczki i orlika grubodziobego. Największą liczebność w Polsce i jedną z największych w Unii Europejskiej, osiągają ponadto: błotniak stawowy, cietrzew, derkacz, dubelt, uszatka błotna, kropiatka, rybitwa czarna i rybitwa białoskrzydła (w latach o wysokim poziomie wody). Ostoja Biebrzańska to bardzo ważna ostoja ptaków drapieżnych (kania ruda, kania czarna, bielik, błotniak zbożowy, gadożer, orzeł przedni i orzełek). W ostoi udokumentowano występowanie ok. 43 gatunków ptaków wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej. Liczebności 19 gatunków mieszczą się w kryteriach wyznaczania ostoi ptaków wprowadzonych przez BirdLife International. Ponadto 25 gatunków zostało zamieszczonych w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt (rejestr zagrożonych gatunków zwierząt na terenie Polski).

Drugim obiektem objętym programem Natura 2000 jest Dolina Biebrzy, zaliczająca się do Specjalnych Obszarów Ochrony Siedlisk. To szeroki, płaski obszar charakteryzujący się obniżeniem terenu i wypełniony torfem. W obszarze dominują siedliska mokradłowe.

W gminie Rajgród istnieją także pomniki przyrody. Są to trzy zabytkowe dęby szypułkowe o wysokości ponad 26 m, które liczą ponad 200 lat. Przez teren gminy Rajgród przebiegają 2 korytarze ekologiczne – Dolina Biebrzy i Dolina Biebrzy-Puszcza Borecka. Celem korytarzy ekologicznych jest zmniejszenie stopnia izolacji poszczególnych płatów siedlisk i umożliwienie migracji organizmów pomiędzy nimi. Korytarze powodują zwiększenie mieszania genów populacji z różnych siedlisk, co jest niezbędne do zachowania różnorodności genetycznej i przeciwdziałania depresji wsobnej. Pozytywnie przyczynia się do obniżenia śmiertelności, osobników wypartych z płatów dogodnych siedlisk, wskutek zachowań terytorialnych. Najważniejszym zagrożeniem dla funkcjonowania korytarzy ekologicznych jest przerywanie ich ciągłości przez infrastrukturę linową (drogi i linie kolejowe) oraz wylesianie powierzchni i rozwój obszarów zabudowanych.

Cechą charakterystyczną flory na terenie gminy jest dominacja świerka i duży udział gatunków borealnych i reliktywów glacialnych. W granicach Parku stwierdzono 90 gatunków podlegających ochronie całkowitej i 17 pod ochroną częściową, 45 gatunków tu występujących znalazło się na "Czerwonej liście roślin naczyniowych zagrożonych w Polsce".⁵

---

⁵ Opracowano na podstawie: Ekoton sp. z o. o., Aktualizacja *Programu Ochrony Środowiska na lata 2015-2018 z perspektywą na 2019-2022 dla Gminy Rajgród – aktualizacja*.

3.7 Analiza sytuacji finansowej gminy

Analizę sytuacji finansowej gminy objęto lata 2007-2014 (tabele poniżej). Analizę oparto na danych z Bazy Danych Lokalnych.

Dochody gminy nie są wprost zależne od zmian makroekonomicznych – kryzys gospodarczy w latach 2008/2009 nie przełożył się na spadek dochodów. Dotacje charakteryzował nagły wzrost w latach 2008-2011, od 2012 zauważalne są wahania poziomu dotacji z roku na rok, ale ogólna tendencja wzrostowa jest wyraźna. Rosną także stale subwencje. Nagły wzrost dochodów majątkowych w latach 2011 i 2013, wywołany był w dużej mierze pozyskaniem środków unijnych. Dochody gminy stale rosną i zwiększyły się z 12 mln w roku 2007 do prawie 18 mln w roku 2014.

Tabela 36. Dochody gminy Rajgród wg kategorii dochodów w latach 2007 – 2014 [tys. zł]

Kategoria dochodu	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Dochody majątkowe	491,7	343,4	309,3	807,4	2912,2	167,0	1878,1	429,2
Dochody własne	3690,8	4085,4	4437,6	4532,6	4426,9	5289,1	5898,2	6903,8
Dotacje ogółem	-	-	3851,7	4601,6	7765,1	4974,1	6865,4	5379,2
Dotacje inwestycyjne	-	-	5,4	61,3	2798,2	53,0	1794,1	279,9
Programy i projekty unijne	182,0	79,0	92,6	929,0	3535,3	830,6	2257,4	1061,2
Subwencje	4871,7	5283,6	5888,0	5342,1	5495,0	5761,3	5777,8	5855,4
Dochody ogółem	12245,8	13132,0	14177,3	14476,3	17687,0	16024,6	18541,5	18138,4

Źródło: Bank Danych Lokalnych, 2015.

Wydatki Gminy rosły średnio co roku o 1 mln zł, przy niewielkim spadku w roku 2009 i latach 2011-2012. W latach 2007-2014 wydatki ogółem wzrosły z ok. 11 mln zł do 19 mln zł. Całość wydatków majątkowych przeznaczana jest na wydatki inwestycyjne, które charakteryzuje tendencja wzrostowa z nagłymi wzrostami w latach 2011 i 2013. Wydatki bieżące Gminy charakteryzują się umiarkowanym wzrostem z 12 mln w roku 2009 do około 15,6 mln w roku 2014.

Tabela 37. Wydatki gminy Rajgród wg kategorii wydatków w latach 2007 – 2014 [tys. zł]

Kategoria wydatków	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Wydatki majątkowe ogółem	680,72	365,46	1257,34	3913,18	3101,96	646,72	3541,10	3077,09
Wydatki majątkowe inwestycyjne	680,72	365,46	1257,34	3913,18	3101,96	646,72	3541,10	3036,09
Wydatki bieżące ogółem	-	14568,77	12112,91	13135,70	13823,67	14292,69	14239,74	15676,95
Dotacje ogółem	523,71	3440,99	596,93	545,00	515,45	698,19	1156,55	1549,27
Ogółem	11089,93	14934,24	13370,25	17048,88	16925,63	14939,42	17780,84	18754,04

Źródło: Bank Danych Lokalnych, 2015.

Dochody na 1 mieszkańca w gminie Rajgród w latach 2010-2014 wykazują tendencję do wzrostu, z wahaniami w poszczególnych latach.

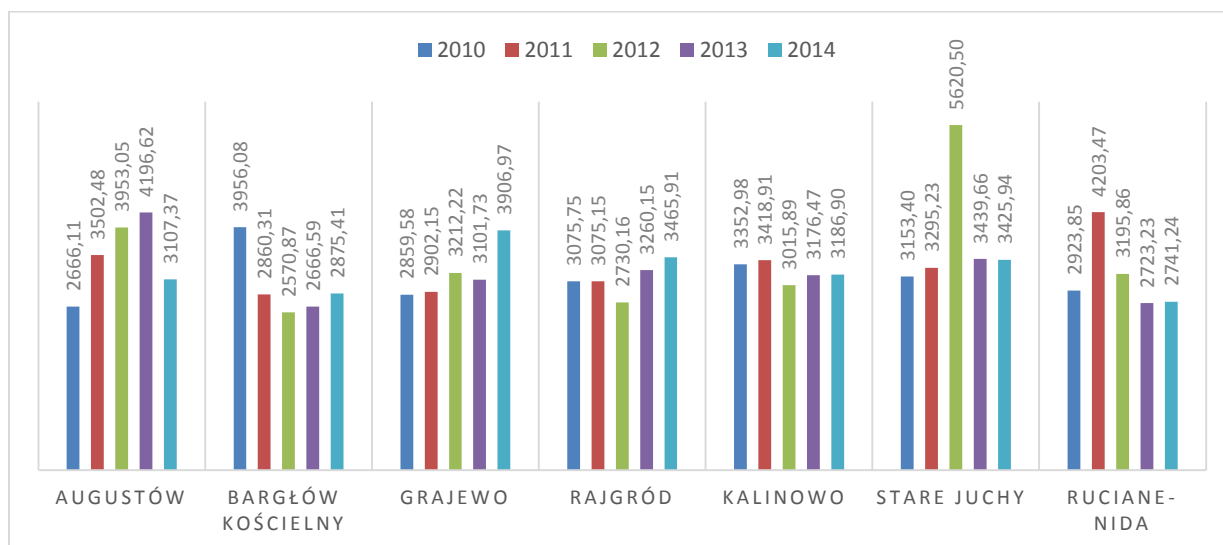
Rysunek 17. Dochody na 1 mieszkańca w gminie Rajgród na tle wybranych gmin, w latach 2010-2014 [zł]

Źródło: Bank Danych Lokalnych, 2015.

Wydatki na jednego mieszkańca w latach 2010-2014 charakteryzowały się umiarkowanym wzrostem. W 2012 zauważalny jest nagły spadek wydatków o 10 % w stosunku do roku poprzedniego.

Rysunek 18. Wydatki na 1 mieszkańca w gminie Rajgród na tle gmin sąsiednich, w latach 2010-2014 [zł]

Źródło: Bank Danych Lokalnych, 2015.

Na tle gmin sąsiednich, gmina Rajgród uzyskuje jeden z lepszych wyników, wypadając gorzej jedynie w porównaniu do gminy Bargłów Kościelny i Augustów. Przeciętne wydatki w gminie na 1 mieszkańca są porównywalne z dochodami.

W dochodach Gminy można dostrzec kilka interesujących, stałych trendów i zjawisk. Największy udział w dochodzie gminy mają dochody z działu 758 (różne rozliczenia – średnio 33% dochodu gminy) i działu 756 (dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem – średnio 27% dochodu gminy). Razem co roku stanowią około 60 % dochodów Gminy. Dochody z działu 010 - rolnictwo i łowiectwo utrzymują się średnio na poziomie ok. 5% dochodu Gminy. Wyjątkiem był rok 2013 gdzie dochody z tego tytułu stanowiły ok. 14% przychodu Gminy.

Tabela 38. Dochody gminy Rajgród ogółem wg działów w latach 2010 – 2014 [tys. zł]

	2010	2011	2012	2013	2014
Dział 010 - Rolnictwo i łowiectwo	517,59	1028,6	806,92	2572,68	1010,15
Dział 020 - Leśnictwo	1,92	2,07	4,14	3,64	3,35
Dział 600 - Transport i łączność	53,54	33,73	3,73	6,62	595,59
Dział 630 - Turystyka	0,00	0,00	0,00	79,11	0,00
Dział 700 - Gospodarka mieszkaniowa	222,75	148,14	156,23	152	198,06
Dział 710 - Działalność usługowa	41,38	19,00	0,00	3,20	2,00
Dział 720 - Informatyka	0,00	0,00	0,00	0,00	37,42
Dział 750 - Administracja publiczna	163,39	108,19	107,3	145,83	329,05
Dział 751 - Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	45,34	13,86	0,95	0,95	54,93
Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	5,03	200,87	381,29	11,04	24,73

Program Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022

Dział 756 - Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	3420,72	3789,14	4859,07	5118,01	5552,05
Dział 758 - Różne rozliczenia	5359,58	5756,01	5802,75	5819,50	5916,83
Dział 801 - Oświata i wychowanie	357,81	393	86	277,04	457,39
Dział 852 - Pomoc społeczna	3329,83	3249,78	3325,95	3522,5	3458,03
Dział 853 - Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	118,2	160,14	185,27	166,76	130,91
Dział 854 - Edukacyjna opieka wychowawcza	230,39	221,61	222,29	225,03	204,08
Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	608,84	2330,55	82,73	437,54	71,37
Dział 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	0,00	10,63	0,00	0,00	92,5
Dział 926 - Kultura fizyczna	0,00	221,66	0,00	0,00	0,00
SUMA	14476,3	17686,96	16024,61	18541,46	18138,42

Źródło: Bank Danych Lokalnych, 2015.

Tabela 39. Struktura dochodów gminy Rajgród ogółem wg działów w latach 2010 – 2014 [%]

	2010	2011	2012	2013	2014
Dział 010 - Rolnictwo i łowiectwo	3,58%	5,82%	5,04%	13,88%	5,57%
Dział 020 - Leśnictwo	0,01%	0,01%	0,03%	0,02%	0,02%
Dział 600 - Transport i łączność	0,37%	0,19%	0,02%	0,04%	3,28%
Dział 630 - Turystyka	0,00%	0,00%	0,00%	0,43%	0,00%
Dział 700 - Gospodarka mieszkaniowa	1,54%	0,84%	0,97%	0,82%	1,09%
Dział 710 - Działalność usługowa	0,29%	0,11%	0,00%	0,02%	0,01%
Dział 720 - Informatyka	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,21%
Dział 750 - Administracja publiczna	1,13%	0,61%	0,67%	0,79%	1,81%
Dział 751 - Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	0,31%	0,08%	0,01%	0,01%	0,30%
Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	0,03%	1,14%	2,38%	0,06%	0,14%
Dział 756 - Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	23,63%	21,42%	30,32%	27,60%	30,61%
Dział 758 - Różne rozliczenia	37,02%	32,54%	36,21%	31,39%	32,62%
Dział 801 - Oświata i wychowanie	2,47%	2,22%	0,54%	1,49%	2,52%
Dział 852 - Pomoc społeczna	23,00%	18,37%	20,76%	19,00%	19,06%
Dział 853 - Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	0,82%	0,91%	1,16%	0,90%	0,72%
Dział 854 - Edukacyjna opieka wychowawcza	1,59%	1,25%	1,39%	1,21%	1,13%
Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	4,21%	13,18%	0,52%	2,36%	0,39%
Dział 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	0,00%	0,06%	0,00%	0,00%	0,51%
Dział 926 - Kultura fizyczna	0,00%	1,25%	0,00%	0,00%	0,00%
SUMA	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Źródło: Bank Danych Lokalnych, 2015.

Notowany jest wzrost wydatków na administrację publiczną i stanowi średniorocznie w latach analizy ok. 11% wydatków gminnych. Ponad połowę wydatków gminy przeznaczana jest na wychowanie i oświatę (ok. 32%) oraz pomoc społeczną (ok. 23%). Od 2011 gmina zwiększyła wydatki na inwestycje związane z transportem i łącznością z 314 tys. w roku 2011 (2% budżetu) do ok. 2 mln w 2014 roku (10% budżetu). Gmina przeznaczają również spore środki na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska (12-14%). W latach 2012-2013 gmina ograniczyła wydatki na ten cel i stanowił on zaledwie ok. 3-4% budżetu.

Tabela 40. Wydatki gminy Rajgród ogółem wg działów w latach 2010 – 2014 [tys. zł]

	2010	2011	2012	2013	2014
Dział 010 - Rolnictwo i łowiectwo	1482,64	1034,70	970,59	3155,04	624,68
Dział 600 - Transport i łączność	774,39	314,95	809,91	1274,24	1918,45
Dział 630 - Turystyka	0,00	0,00	10,05	123,17	101,83
Dział 700 - Gospodarka mieszkaniowa	45,71	29,95	72,07	49,54	32,69
Dział 710 - Działalność usługowa	90,84	93,79	17,77	19,00	20,09
Dział 720 - Informatyka	0,00	0,00	0,00	0,00	56,33
Dział 750 - Administracja publiczna	1724,84	1667,21	1846,71	1884,45	2671,70
Dział 751 - Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	45,34	13,86	0,95	0,95	54,93
Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	254,94	625,47	205,63	165,40	239,48
Dział 756 - Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	46,65	33,37	0,00	0,00	0,00
Dział 757 - Obsługa długu publicznego	176,75	276,11	296,41	186,55	136,09
Dział 801 - Oświata i wychowanie	5457,97	5461,31	5486,31	5182,40	5552,39
Dział 851 - Ochrona zdrowia	51,45	76,55	70,22	87,84	76,92
Dział 852 - Pomoc społeczna	3818,49	3792,54	3896,21	4107,28	4099,34
Dział 853 - Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	119,02	160,97	186,09	167,58	131,73
Dział 854 - Edukacyjna opieka wychowawcza	380,59	385,67	379,43	403,51	406,84
Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	2319,29	2467,32	451,51	700,72	2239,40
Dział 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	257,98	278,75	232,06	271,18	389,15
Dział 926 - Kultura fizyczna i sport	2,00	213,11	7,50	2,00	2,00
Suma	17048,88	16925,63	14939,42	17780,84	18754,04

Źródło: Bank Danych Lokalnych, 2015.

Tabela 41. Struktura wydatków gminy Rajgród ogółem wg działów w latach 2010 – 2014 [%]

	2010	2011	2012	2013	2014
Dział 010 - Rolnictwo i łowiectwo	8,70%	6,11%	6,50%	17,74%	3,33%
Dział 600 - Transport i łączność	4,54%	1,86%	5,42%	7,17%	10,23%
Dział 630 - Turystyka	0,00%	0,00%	0,07%	0,69%	0,54%
Dział 700 - Gospodarka mieszkaniowa	0,27%	0,18%	0,48%	0,28%	0,17%
Dział 710 - Działalność usługowa	0,53%	0,55%	0,12%	0,11%	0,11%
Dział 720 - Informatyka	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,30%
Dział 750 - Administracja publiczna	10,12%	9,85%	12,36%	10,60%	14,25%
Dział 751 - Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	0,27%	0,08%	0,01%	0,01%	0,29%
Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	1,50%	3,70%	1,38%	0,93%	1,28%
Dział 756 - Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	0,27%	0,20%	0,00%	0,00%	0,00%
Dział 757 - Obsługa długu publicznego	1,04%	1,63%	1,98%	1,05%	0,73%
Dział 801 - Oświata i wychowanie	32,01%	32,27%	36,72%	29,15%	29,61%
Dział 851 - Ochrona zdrowia	0,30%	0,45%	0,47%	0,49%	0,41%
Dział 852 - Pomoc społeczna	22,40%	22,41%	26,08%	23,10%	21,86%
Dział 853 - Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	0,70%	0,95%	1,25%	0,94%	0,70%
Dział 854 - Edukacyjna opieka wychowawcza	2,23%	2,28%	2,54%	2,27%	2,17%
Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	13,60%	14,58%	3,02%	3,94%	11,94%
Dział 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	1,51%	1,65%	1,55%	1,53%	2,08%
Dział 926 - Kultura fizyczna i sport	0,01%	1,26%	0,05%	0,01%	0,01%
Suma	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Źródło: Bank Danych Lokalnych, 2015.

Rosnące w dużym tempie wydatki Gminy oraz szanse wynikające z pozyskania środków w latach 2007-2014 spowodowały konieczność zaciągania kredytów na finansowanie wydatków inwestycyjnych. W chwili obecnej kwota zadłużenia wynosi ok. 4,9 mln złotych. Zaprezentowane w tabeli wskaźniki zadłużenia wskazują na umiarkowane zadłużenie i posiadane możliwości inwestycyjne gminy w ciągu kilku najbliższych lat.

Tabela 42. Uproszczona prognoza budżetu gminy Rajgród na lata 2015 – 2027 [mln zł]

Pozycja	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Dochody ogółem	19,13	18,69	17,1	17,59	17,59	17,59	17,59
Wydatki ogółem	19,06	17,89	16,3	16,8	17,19	17,19	17,35
Wydatki bieżące	14,75	14,21	14,25	14,69	14,69	14,69	14,69
Wydatki majątkowe	4,31	3,67	2,05	2,10	2,50	2,50	2,66
Wynik budżetu	0,07	0,80	0,80	0,80	0,40	0,40	0,24
Przychody budżetu	1,05	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Program Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022

Rozchody budżetu	1,12	0,80	0,80	0,80	0,40	0,40	0,24
Kwota długu	4,92	4,12	3,32	2,52	2,11	1,70	1,46
Wskaźnik planowanej łącznej kwoty spłaty zobowiązań⁶	2,82%	5,34%	5,63%	5,26%	2,84%	2,74%	1,75%
Wskaźnik dochodów⁷	13,38%	13,66%	16,67%	16,48%	16,48%	16,48%	16,48%
Dopuszczalny wskaźnik spłaty⁸	10,07%	11,08%	11,18%	14,57%	15,60%	16,54%	16,48%
Dopuszczalny wskaźnik spłaty⁹	11,87%	12,88%	12,99%	14,57%	15,60%	16,54%	16,48%
Pozycja	2022	2023	2024	2025	2026	2027	
Dochody ogółem	17,59	17,59	17,59	17,59	17,59	17,59	
Wydatki ogółem	17,35	17,35	17,35	17,35	17,35	17,35	
Wydatki bieżące	14,69	14,69	14,69	14,69	14,69	14,69	
Wydatki majątkowe	2,66	2,66	2,66	2,66	2,66	2,66	
Wynik budżetu	0,24	0,24	0,24	0,24	0,24	0,24	
Przychody budżetu	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
Rozchody budżetu	0,24	0,24	0,24	0,24	0,24	0,24	
Kwota długu	1,22	0,98	0,73	0,49	0,24	0,00	
Wskaźnik planowanej łącznej kwoty spłaty zobowiązań kwoty spłaty zobowiązań	1,69%	1,64%	1,58%	1,53%	1,48%	1,42%	
Wskaźnik dochodów	16,48%	16,48%	16,48%	16,48%	16,48%	16,48%	
Dopuszczalny wskaźnik spłaty	16,48%	16,48%	16,48%	16,48%	16,48%	16,48%	
Dopuszczalny wskaźnik spłaty	16,48%	16,48%	16,48%	16,48%	16,48%	16,48%	

Źródło: opracowanie własne na Nr V/31/15 Rady Miejskiej Rajgródzie z dnia 27 maja 2015 roku

Wydatki majątkowe w 2015 roku oszacowano na ok. 4,3 mln zł. W 2016 roku kwota ta spada do 3,67 mln zł, a następnie nadal stopniowo spada do roku 2021 do kwoty 2,66 mln zł, i pozostaje do końca okresu analizy na tym poziomie. Oszacowanie wykonano bez prognozy dotyczącej pozyskiwania nowych zewnętrznych przychodów i przy założeniu stałej redukcji zadłużenia. W nowej perspektywie finansowej 2014 – 2020 pojawią się nowe możliwości pozyskiwania dotacji, zapewne środki będą realnie dostępne od 2016 roku. Przy założeniu otrzymania dofinansowania, średnio na poziomie 60%-70%, Gmina jest w stanie przeznaczać na inwestycje około 4,8 – 5 mln zł rocznie.

⁶ Wskaźnik planowanej łącznej kwoty spłaty zobowiązań, o której mowa w art. 243 ust. 1 ustawy do dochodów, po uwzględnieniu zobowiązań związku współtworzonego przez jednostkę samorządu terytorialnego oraz po uwzględnieniu ustawowych wyłączeń przypadających na dany rok.

⁷ Wskaźnik dochodów bieżących powiększonych o dochody ze sprzedaży majątku oraz pomniejszonych o wydatki bieżące, do dochodów budżetu, ustalony dla danego roku (wskaźnik jednoroczny)

⁸ Dopuszczalny wskaźnik spłaty zobowiązań określony w art. 243 ustawy, po uwzględnieniu ustawowych wyłączeń, obliczony w oparciu o plan 3 kwartału roku poprzedzającego pierwszy rok prognozy (wskaźnik ustalony w oparciu o średnią arytmetyczną z 3 poprzednich lat)

⁹ Dopuszczalny wskaźnik spłaty zobowiązań określony w art. 243 ustawy, po uwzględnieniu ustawowych wyłączeń, obliczony w oparciu o wykonanie roku poprzedzającego pierwszy rok prognozy (wskaźnik ustalony w oparciu o średnią arytmetyczną z 3 poprzednich lat).

4. Analiza strategiczna gminy

4.1 Zasady przeprowadzenia analizy SWOT

Przy opracowywaniu analizy strategicznej posłużono się metodą SWOT. Analiza SWOT została opracowana za pomocą szeregu technik pozyskiwania danych. Pierwszą techniką, którą wykorzystano do identyfikacji słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń dla rozwoju gminy była analiza *desk research*. Na podstawie udostępnionych informacji przez Urząd Miejski w Rajgrodzie oraz innych wtórnych źródeł danych, opracowano listę słabych i silnych stron gminy.

Drugą z technik gromadzenia danych na potrzeby analizy było spotkanie konsultacyjno-warsztatowe z reprezentantami władz gminy, powiatu, jednostek samorządowych, organizacji pozarządowych, biznesu i mieszkańców gminy.

Następnie grupa ekspercka dokonała agregacji i uporządkowania zaproponowanych czynników oraz uzupełniła analizę o zestaw czynników zewnętrznych.

Czynniki te poddano ocenie eksperckiej w skali od 0 do 1 (nadano czynnikom wagi), gdzie: 0,1 – oznaczało czynnik ważny, 0,2 – czynnik bardzo ważny, 0,3 – czynnik o kluczowym znaczeniu dla rozwoju gminy.

Przyjęto sposób realizacji analizy swot, w którym szanse i zagrożenia są jednocześnie czynnikami zewnętrznymi, na które gmina nie ma wpływu i dotyczą one przyszłości, w tym sensie, że będą miały istotny wpływ na gminę w perspektywie najbliższych lat, ale już dzisiaj dostrzegane są oznaki tych zmian lub możemy je przewidywać. Natomiast w przypadku mocnych i słabych stron, przyjęto że są to czynniki aktualnie istniejące, wewnętrzne i zależne od gminy.

W analizie swot dokonano agregacji czynników, w taki sposób, aby uchwycić strategiczne słabe i mocne strony oraz szanse i zagrożenia. W analizie zadbano także o jak największą rozłączność czynników. Osiągnięcie kompletnej rozłączności czynników jest bardzo trudne, ponieważ procesy i wzajemne oddziaływanie różnych czynników w gminie praktycznie to uniemożliwia.

Przygotowana w ten sposób analiza swot wskazała na podstawowe bariery rozwojowe gminy i stanowiła punkt wyjścia do ustalenia misji gminy oraz celów strategicznych rozwoju.

Kolejnym krokiem było przeprowadzenie analizy powiązań pomiędzy czynnikami SWOT. Analizę można prowadzić od wewnątrz do zewnątrz (analiza SWOT) lub od zewnątrz do wewnątrz (analiza TOWS).

Analiza SWOT (od wewnątrz do zewnątrz) polegała na identyfikacji powiązań pomiędzy czynnikami poprzez odpowiedź na pytania:

- ✓ Czy określona mocna strona pozwala wykorzystać daną szansę?

- ✓ Czy określona mocna strona pozwala ograniczyć dane zagrożenie?
- ✓ Czy określona słaba strona ogranicza możliwość wykorzystania danej szansy?
- ✓ Czy określona słaba strona potęguje dane zagrożenie?

Analiza TOWS (od zewnątrz do wewnątrz) polega na identyfikacji powiązań pomiędzy czynnikami poprzez odpowiedź na pytania:

- ✓ Czy określona szansa potęguje daną silną stronę?
- ✓ Czy określona szansa pozwala osłabić daną słabą stronę?
- ✓ Czy określone zagrożenie ogranicza daną silną stronę?
- ✓ Czy określone zagrożenie wzmacnia daną słabą stronę?

Powiązania podlegały następującej ocenie: relacja bezpośrednia, silny związek czynników – 2 pkt, relacja pośrednia lub mniej silny związek czynników – 1 pkt.

Tabela 43 Analiza SWOT gminy Rajgród

Waga	Czynniki wewnętrzne	Waga	Czynniki zewnętrzne
1,00	Mocne strony	1,00	Szanse
0,35	Dogodne warunki przyrodnicze sprzyjające rozwojowi turystyki	0,20	Pozyskanie funduszy unijnych na rozwój gminy
0,20	Sprzyjające warunki do rozwoju budownictwa mieszkaniowego i rekreacyjnego	0,20	Wzrost popytu zewnętrznego na ofertę typu „Eco” (życie blisko natury, zdrowa żywność)
0,15	Sprofilowana wokół przetwórstwa rolno-spożywczego produkcja przemysłowa	0,10	Rozwój sektora rolno-spożywczego
0,15	Baza nieruchomości gminnych umożliwiających realizację nowych przedsięwzięć inwestycyjnych	0,10	Planowane kluczowe inwestycje infrastrukturalne finansowane z budżetu kraju – Via Baltica umożliwiająca skomunikowanie gminy
0,10	Położenie komunikacyjne przy drodze krajowej nr 61 umożliwiająca dogodny dojazd z Warszawy do Rajgrodu	0,10	Popularyzacja idei współpracy wewnątrzgminnej (biznes, władze, mieszkańcy NGO)
0,05	Dostęp do Internetu szerokopasmowego	0,10	Rozwój technologii ICT (Rozwój sektora e-commerce)
		0,10	Polityka Unii Europejskiej w zakresie przeciwdziałania niekorzystnym zmianom demograficznym, wsparcie procesów rewitalizacji społecznej
		0,10	Promocja regionu i obszarów przyrodniczo cennych przez władze krajowe i regionalne

1,00	Słabe strony	1,00	Zagrożenia
0,20	Niewykorzystany potencjał turystyczny	0,20	Silna konkurencja ze strony sąsiednich gmin i obszarów
0,15	Niski poziom rozwoju gospodarczego	0,15	Starzejące się społeczeństwo
0,15	Niewystarczająca i niedostosowana do potrzeb społeczności oraz turystów oferta kulturalna	0,15	Nieuregulowane prawo własnościowe, które nie chroni w odpowiedni sposób terenów w bezpośrednim sąsiedztwie jezior, skomplikowane procedury związane z porządkowaniem układów przestrzennych i własnościowych
0,10	Niewystarczająca promocja gminy	0,10	Niska atrakcyjność inwestycyjna regionu i Polski Wschodniej
0,10	Niski poziom oferty edukacyjnej na terenach wiejskich i niedostosowana do potrzeb uczniów oferta edukacyjna w mieście Rajgród	0,10	Ryzyko marginalizowania Polski Wschodniej w polityce rozwoju kraju wpływające na pogłębianie się różnic w rozwoju
0,10	Niski poziom integracji społecznej	0,10	Nadkonsumpcja usług społecznych
0,10	Niewystarczający poziom infrastruktury technicznej oraz usług komunalnych (niska jakość dróg, niski poziom skanalizowania, niewystarczająca ilość mieszkań komunalnych, brak zcentralizowanego systemu ciepłowniczego).	0,10	Restrykcyjne prawo dotyczące ochrony środowiska
0,05	Wyludnianie się gminy	0,10	Polityka krajowa utrudniająca pozyskanie środków na infrastrukturę wodno-kanalizacyjną
0,05	Niekonsekwentna gospodarka przestrzenna (brak planów zagospodarowania przestrzennego i konflikt pomiędzy funkcją rolniczą a agroturystyczną i turystyczną wielu terenów wiejskich, problemy z zagospodarowaniem terenów wokół jeziora na cele publiczne, inne)		

Źródło: opracowanie własne.

Analiza SWOT gminy wskazuje, że najsilniejszym atutem gminy zarówno w zakresie wykorzystania i wzmocnienia szans oraz ograniczenia zagrożeń są dogodne warunki przyrodnicze sprzyjające rozwojowi turystyki gminy, w dalszej kolejności: sprofilowana wokół przetwórstwa rolno-spożywczego produkcja przemysłowa, sprzyjające warunki do rozwoju budownictwa mieszkaniowego i rekreacyjnego oraz baza nieruchomości gminnych umożliwiających realizację nowych przedsięwzięć inwestycyjnych.

Wśród słabych stron dominują te związane z niewykorzystanym potencjałem inwestycyjnym oraz niskim ogólnym poziomem rozwoju gospodarczego, a także niewystarczająca i niedostosowana do potrzeb społeczności oraz turystów oferta kulturalna.

Gmina powinna skoncentrować się na następujących szansach rozwojowych: pozyskanie funduszy unijnych, wzrost popytu zewnętrznego na ofertę typu „Eco” (życie blisko natury, zdrowa żywność).

Do najistotniejszych zagrożeń rozwoju należą: starzejące się społeczeństwo, silna konkurencja ze strony sąsiednich gmin i obszarów, nieuregulowane prawo własnościowe, które nie chroni w odpowiedni sposób terenów w bezpośrednim sąsiedztwie jezior, skomplikowane procedury związane z porządkowaniem układów przestrzennych i własnościowych.

4.2 Wyniki analizy strategicznej

Analiza strategiczna przeprowadzona metodą SWOT/TOWS pozwala na modelowy wybór strategii rozwoju badanego obszaru. Wybór strategii zależy od siły powiązań pomiędzy grupami czynników SWOT.

Modelowo przyjmuje się strategię:

- ✓ **agresywną** jeśli przeważają mocne strony i powiązane z nimi szanse (organizacja wykorzystuje szanse dzięki posiadanym mocnym stronom, występuje dynamiczny rozwój, należy pielęgnować mocne strony i wykorzystywać szanse),
- ✓ **konserwatywną** jeśli przeważają mocne strony i powiązane z nimi zagrożenia (organizacja skutecznie niweluje zagrożenia dzięki posiadanym mocnym stronom, nie pozwala to jednak na dynamiczny rozwój, organizacja oczekuje na poprawę warunków otoczenia),
- ✓ **konkurencyjną** jeśli przeważają słabe strony i powiązane z nimi szanse (organizacja działa w przyjaznym otoczeniu dlatego też mimo słabości pozwala to na dalsze jej funkcjonowanie, nie ma jednak możliwości wykorzystania szans, należy skupić się na eliminacji słabych stron),
- ✓ **defensywną** jeśli przeważają słabe strony i powiązane z nimi są zagrożenia (organizacja w fazie przetrwania, ryzyko zamknięcia).

Wyniki analizy wskazują, że istnieje silne powiązanie w dwóch układach czynników: słabe strony i szanse rozwojowe oraz słabe strony i zagrożenia. Gmina funkcjonuje zatem w otoczeniu licznych szans i zagrożeń przy przewadze słabości. To eliminacja słabości, zwłaszcza tych powiązanych z zagrożeniami jest kluczem do redukcji ryzyk strategicznych i możliwości wykorzystania szans otoczenia.

Tabela 44. Wyniki zbiorcze analizy SWOT/TOWS

Kombinacja	Wyniki analizy SWOT		Wyniki analizy TOWS		Zestawienie zbiorcze SWOT/TOWS	
	Suma interakcji	Suma iloczynów	Suma interakcji	Suma iloczynów	Suma interakcji	Suma iloczynów
Mocne strony [S]/ Szanse [O]	84	12,50	76	11,47	160	23,97
Mocne strony [S]/ Zagrożenia [T]	52	8,30	70	11,52	122	19,82
Słabe strony [W]/ Szanse [O]	122	14,60	120	15,47	242	30,07
Słabe strony [W]/ Zagrożenia [T]	126	15,65	120	15,47	246	31,12

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 45. Wyniki analizy strategicznej i wybór strategii

	Szanse	Zagrożenia
Mocne strony	Strategia agresywna	Strategia konserwatywna
	Liczba interakcji	Liczba interakcji
	160	122
	Ważona liczba interakcji	Ważona liczba interakcji
	23,97	19,82
Słabe strony	Strategia konkurencyjna	Strategia defensywna
	Liczba interakcji	Liczba interakcji
	242	246
	Ważona liczba interakcji	Ważona liczba interakcji
	30,07	31,12

Źródło: opracowanie własne.

W związku z tym, iż słabościami, które determinują taki wynik analizy strategicznej są: **niewykorzystany potencjał turystyczny** oraz **niski poziom rozwoju gospodarczego** co najmniej jeden z celów strategicznych rozwoju gminy powinien obejmować działania eliminujące te słabości. Wśród grup działań operacyjnych należy uwzględnić: **wzrost atrakcyjności inwestycyjnej, pozyskiwanie inwestorów, rozwój przedsiębiorczości, promocję inwestycyjną, wsparcie lokalnego biznesu**, w tym koniecznie w obszarze powiązanych z **sektorem rolno-spożywczym** (rozpoznany jako jedna z kluczowych szans) oraz szeroko pojętą **ofertą „EKO”** (wzrost popytu zewnętrznego na ofertę typu „Eko”: życie blisko natury, zdrowa żywność, itd... został zidentyfikowany jako jedna z dwóch najistotniejszych szans dla gminy).

Zjawiskiem ogólnym i faktycznie najsilniejszym zagrożeniem jest **starzejące się społeczeństwo**, na co istotny wpływ mają migracje, w tym młodych ludzi. Istnieje konieczność ograniczenia tego zjawiska. W związku z tym kolejnym kierunkiem działań

strategicznych powinna być **poprawa atrakcyjności gminy jako miejsca do życia**, co przyczyni się do pozyskania nowych mieszkańców i zatrzymania obecnych.

Drugim z najistotniejszych zidentyfikowanych zagrożeń jest **silna konkurencja ze strony sąsiednich gmin** i obszarów. Kluczowe są tutaj dwa samorzady: Gmina Miejska Grajewo, konkurent w obszarze wybranych usług społecznych (np. szkolnictwo), utrzymania mieszkańców, rozwoju gospodarczego; Gmina Miejska Augustów i Gmina Wiejska Augustów w obszarze turystyki i rozwoju gospodarczego. Receptą w strategicznym horyzoncie czasowym na silną konkurencję jest lepsze wykorzystywanie kluczowych szans oraz stała obserwacja konkurentów. Wśród grup działań operacyjnych należy uwzględnić zatem stałe analizy konkurentów pod względem różnych inicjatyw projektowych i korekty własnych działań, w taki sposób, aby nie wydawać środków na przedsięwzięcia podobne lub tożsame, tam gdzie gmina ma małe szanse dogonić lub przegonić sąsiednie samorzady. Wymaga to także kreatywności i pomysłowości, szczególnie w obszarach, gdzie potencjał Rajgrodu jest niższy niż konkurentów.

Rozwój gminy nie będzie możliwy bez zewnętrznego dofinansowania, dlatego też jedną z dwóch kluczowych szans jest **pozyskanie funduszy unijnych**. Dotyczy to zarówno projektów realizowanych przez samą gminę, ale także rolników, przedsiębiorców, organizacje pozarządowe i inne jednostki. Gmina zatem powinna podjąć wysiłek organizacyjny stwarzając sobie oraz innym podmiotom działającym na jej terenie, większą szansę na pozyskanie zewnętrznych środków rozwojowych. Jeśli powiązemy tę kluczową szansę rozwojową z już określonymi potrzebami w zakresie promocji, niewykorzystanego potencjału, rozwoju przedsiębiorczości, analiza konkurencji, wyłania się konieczność realizacji projektów, które mogłyby podnieść szanse na pozyskanie środków w wyniku wspólnego wysiłku: władz gminy, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców, lokalnych liderów i mieszkańców gminy. Do tego potrzebna jest aktywizacja społeczności i skupienie jej wokół wspólnych celów i idei.

Z tego punktu widzenia jako ważny projekt wyłania się utworzenie **Rady Rozwoju i Współpracy** w Rajgrodzie.

Rada Rozwoju to przedsięwzięcie długoterminowe. Powinna powstać przy Burmistrzu Rajgrodu. W skład Rady powinni wejść reprezentanci organizacji pozarządowych, władz gminy, jednostek gminy, biznesu, młodzież do 18 roku życia, reprezentanci grupy wiekowej 60+, zewnętrzni eksperci od rozwoju, promocji, przedsiębiorczości, naukowcy i inne osoby (w tym członkowie Inkubatora). Rada powinna spełniać funkcje doradcze i konsultacyjne, wskazywać na potrzeby i wyzwania, które stoją przed gminą, pokazywać drogi rozwiązania problemów. Rada też powinna łączyć liderów lokalnych wokół rozwoju gminy, budować społeczny konsensus w sytuacji trudnych decyzji i wyborów projektów do realizacji. Dzięki szerokiemu udziałowi reprezentantów z różnych grup społecznych, liderzy zasiadający w Radzie będą też w naturalny sposób źródłem informacji dotyczących potrzeb mieszkańców, przedsiębiorców, turystów. Rada powinna także, dzięki swoim członkom, pomagać w poszukiwaniu Partnerów do realizacji projektów, ponieważ wiele źródeł dofinansowania

wymaga współpracy z uczelniami, organizacjami pozarządowymi, biznesem, samorządami z kraju i z zagranicy.

Celem Rady jest wypracowanie kultury współpracy oraz trwałej płaszczyzny do realizacji potrzebnych, ale też ciekawych, innowacyjnych pomysłów w obszarze przedsiębiorczości, kultury, sportu, promocji, integracji społecznej i innych sferach. Rada spełni także rolę uspołeczniającą działania na rzecz rozwoju gminy, umożliwi każdemu udział w projektach, ale też obarczy pośrednio odpowiedzialnością za rozwój gminy. To jest przecież ważnym elementem społeczeństwa obywatelskiego.

Zasady szczegółowe funkcjonowania Rady powinny być uzgodnione wspólnie z Partnerami. Niemniej jednak Rada powinna funkcjonować podobnie do rad gospodarczych w innych miastach w Polsce. Koszty działania Rady są niewielkie: udostępnienie sali na spotkania, obsługa administracyjna. Udział w Radzie nie powinien wiązać się z żadnym wynagrodzeniem dla jej członków: chodzi bowiem o realne zaangażowanie w prace na rzecz własnej, małej ojczyzny. Spotkania realizowane 1 raz na kwartał są wystarczające dla tego typu przedsięwzięć. Władze gminy powinny być koordynatorem przedsięwzięcia.

5. Misja rozwoju gminy

Program rozwoju gminy nakreśla główne kierunki, którymi jednostka powinna podążać w perspektywie najbliższych lat. Określono misję gminy - czyli pożądany stan rozwoju gminy w roku 2022.

Jest to swoisty ogólny cel rozwoju, z którego wynikają wszystkie cele strategiczne i operacyjne. Misja rozwoju jest wynikiem wykorzystania endogenicznych zasobów gminy. Została ona sformułowana w oparciu o wyniki pogłębionej diagnozy uwarunkowań rozwojowych gminy Rajgród.

MISJA GMINY

GINA RAJGRÓD

TO MIEJSCE Z UNIKALNĄ PRZYRODĄ

ATRAKCYJNE DLA TURYSTÓW

I ZAPEWNIAJĄCE WYSOKĄ JAKOŚĆ ŻYCIA MIESZKAŃCOM

OTWARTYM NA WSPÓŁPRACĘ I PRZEDSIĘBIORCZE INICJATYWY

---

6. Cele strategiczne i operacyjne

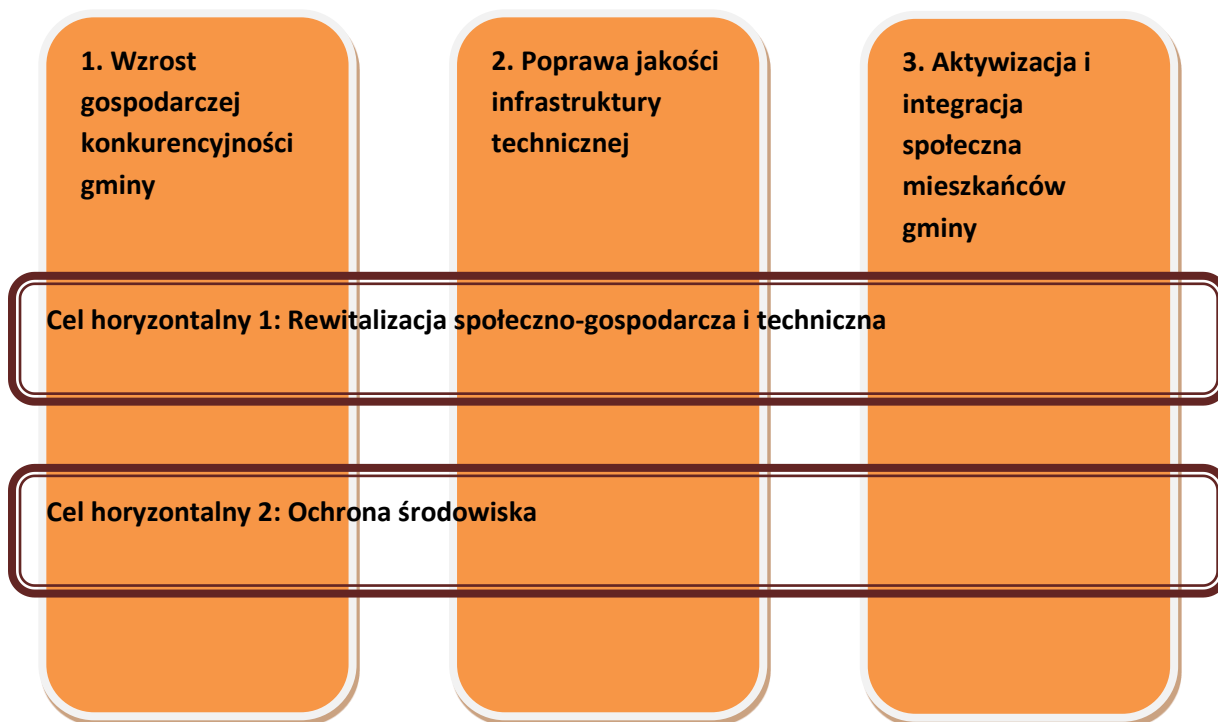
Diagnoza stanu rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Rajgród oraz analiza strategiczna jej zasobów, a także szans i zagrożeń zewnętrznych pozwoliły na sformułowanie trzech celów strategicznych będących uszczegółowieniem misji rozwoju gminy Rajgród oraz dwóch celów horyzontalnych.

Cel strategiczny 1. Wzrost gospodarczej konkurencyjności gminy

Cel strategiczny 2. Poprawa jakości infrastruktury technicznej

Cel strategiczny 3. Aktywizacja i integracja społeczna mieszkańców gminy

Rysunek 19. Powiązanie celów strategicznych i horyzontalnych

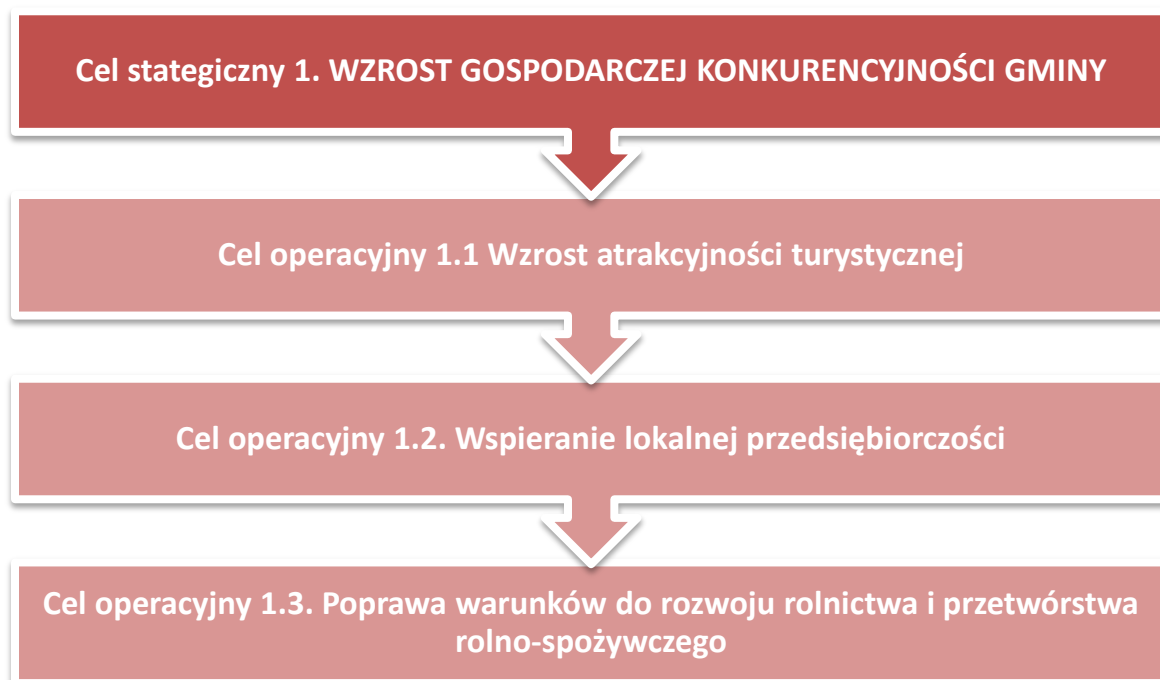

Źródło: opracowanie własne

Cel strategiczny 1. WZROST GOSPODARCZEJ KONKURENCYJNOŚCI GMINY

Wzrost konkurencyjności gospodarki gminy jest jednym z głównych warunków jej rozwoju. Ze względu na unikatowe walory przyrodniczo-turystyczne gminy Rajgród osiągnięcie tego celu będzie możliwe dzięki stworzeniu warunków niezbędnych do poprawy atrakcyjności turystycznej gminy poprzez rozbudowę infrastruktury turystycznej, ale również rozwój form wsparcia miejscowego biznesu ukierunkowanego na obsługę ruchu turystycznego. Ważny jest również rozwój drugiego filaru lokalnej gospodarki – rolnictwa. W kontekście nasilających się trendów społecznych związanych ze zdrowym trybem życia i odżywiania się a jednocześnie w powiązaniu z walorami przyrodniczymi gminy zakłada się wsparcie rolnictwa ekologicznego. Istotna w realizacji tego celu stanie się również edukacja lokalnej społeczności w zakresie przedsiębiorczości i samozatrudnienia. W związku z tym, że turystyka jest istotnym kierunkiem rozwoju gminy, cały cel strategiczny odnoszący się do konkurencyjności gospodarczej, został sprofilowany na rozwój turystyki.

Cel ten został rozpisany na następujące cele operacyjne

Cel operacyjny 1.1 Wzrost atrakcyjności turystycznej

Gmina Rajgród wyróżnia się walorami przyrodniczymi, które odpowiednio wykorzystane i wyeksponowane będą stanowiły cenioną atrakcję turystyczną. Realizacja tego celu ma więc poprawić sposób wykorzystania potencjału turystycznego poprzez rozbudowę infrastruktury, odpowiednią promocję zasobów przyrodniczych, ale również nowo wykreowanych produktów turystycznych. Ważnym elementem sprzyjającym wzrostowi ruchu turystycznego będzie również wspieranie aktywności mieszkańców na rzecz wzbogacenia oferty turystycznej gminy oraz poprawa bezpieczeństwa publicznego.

W ramach celu operacyjnego zaplanowane zostały zadania:

1. Rozbudowa infrastruktury turystycznej (sieci szlaków rowerowych, pieszych, edukacyjnych, stworzenie sieci szlaków wodnych, plaż m.in. Budowa ścieżki rowerowej nad Jeziorem Rajgrodzkim, Budowa ścieżki rowerowej Tama-Belda)
2. Wspieranie przedsiębiorczości w zakresie obsługi ruchu turystycznego (rozwój bazy gastronomicznej, noclegowej, wypożyczalni sprzętu i innych usług)
3. Tworzenie rajgrodzkich produktów regionalnych i lokalnych (produktów kulinarnych, rzemieślniczych)
4. Opracowanie koncepcji produktów turystycznych, w tym wydłużających sezon turystyczny (np. stworzenie wioski mitów podlaskich i mazurskich/bałtyjskich/jaćwieskich, stworzenie pleneru fauny rajgrodzkiej: modele zwierząt w różnych sceneriach, np.: walki zwierząt (polowanie wilka na jelenia), szarżujący dzik, itp. w skali 5:1 (pięć razy większe niż w rzeczywistości), zaplanowanie kilkukilometrowych tras narciarskich – biegowych w pobliżu miejsc atrakcyjnych krajobrazowo, kilkudniowe Rajgrodzkie Maratony Kinowe z wykorzystaniem przenośnych ekranów kinowych do projekcji plenerowych, Rajgrodzkie Igrzyska Zimowe (opracowanie systemu konkurencji zimowych dla dzieci i dorosłych, impreza 2-3 dniowa), Decathlon Rajgrodzki: pływanie, bieganie, rower, fotołowy, itp....,
5. Stworzenie systemu upowszechniania informacji turystycznej (punkty informacji turystycznej, materiały, katalogi itp.)
6. Wykonanie koncepcji zagospodarowania zabytkowego historycznego układu przestrzennego miasta Rajgród
7. Zagospodarowanie zabytkowego historycznego układu przestrzennego miasta Rajgród, budowa kładki widokowej
8. Monitoring wizyjny miasta
9. Budowa systemu ścieżek rowerowych – połączenie ze Wschodnim Szlakiem Rowerowym Green Velo.
10. Lobbing na rzecz budowy szlaku łączącego Wielkie Jeziora Mazurskie z Kanałem Augustowskim.

Cel operacyjny 1.2 Wspieranie lokalnej przedsiębiorczości

Cel ten wymaga podjęcia działań ukierunkowanych na rozwijanie lokalnego biznesu poprzez stworzenie mu sprzyjających warunków do poprawy konkurencyjności i innowacyjności. Wspieranie przedsiębiorczości będzie więc polegało na zwiększeniu wiedzy i kompetencji przedsiębiorców dotyczących m.in. źródeł finansowania inwestycji, form organizacji biznesu, zasad funkcjonowania e-biznesu, samozatrudnienia. Działania w ramach tego celu będą miały również za zadanie stworzyć system zachęt dla inwestorów, w tym zewnętrznych. Ważną rolę w realizacji tego celu będzie miała Rada Rozwoju i Współpracy koordynująca przedsięwzięcia o charakterze społeczno-gospodarczym w Gminie.

W ramach celu operacyjnego zaplanowane zostały zadania:

1. Wspieranie rozwoju alternatywnych i elastycznych form zatrudnienia (telepraca, e-biznes, praca na część etatu)
2. Realizacja programu szkoleń i praktyk zawodowych
3. Realizacja nowoczesnych projektów edukacyjnych z zakresu przedsiębiorczości
4. Stworzenie punktu doradztwa zawodowego
5. Powołanie Rady Rozwoju i Współpracy
6. Opracowanie oferty inwestycyjnej
7. Opracowanie systemu zachęt dla inwestorów
8. Upowszechnienie informacji o ofercie inwestycyjnej (strony internetowe, targi, biuletyny, bazy danych, katalogi; współpraca w Podlaskim Centrum Obsługi Inwestora i Eksportu w Białymstoku)
9. Wspieranie współpracy pomiędzy biznesem, placówkami oświatowymi i instytucjami rynku pracy

Cel operacyjny 1.3 Poprawa warunków do rozwoju rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego

W gminie Rajgród jedną ze znaczących branż lokalnej gospodarki jest rolnictwo i przetwórstwo rolno-spożywcze. Dlatego też wsparcie tego sektora zostało uwzględnione w celu operacyjnym 1.3, który będzie obejmował zadania ułatwiające rozwój nowoczesnego rolnictwa, ale także związane ze wsparciem przedsiębiorczości na terenach wiejskich. Specyfika gminy i silny trend „Eko” sprawiają, że jednym z działań będzie wspieranie producentów produktów ekologicznych oraz zewnętrzna promocja tych produktów.

W ramach celu operacyjnego zaplanowane zostały zadania:

1. Stworzenie systemu wsparcia rolnictwa, w tym rolnictwa „Eko”: wspieranie producentów rolnych na rzecz poszerzenia rynków zbytu, organizacji skupu, przetwórstwa i sprzedaży artykułów rolniczych, tworzenie grup producenckich rolników, kreacja nowych produktów ekologicznych, lobbing na rzecz tworzenia podmiotów przetwórstwa żywności ekologicznej. Zadanie powinno być realizowane w partnerstwie z ODRami i organizacjami zrzeszającymi rolników.
2. Promocja lokalnych produktów rolnych. Upowszechnienie wiedzy i informacji w zakresie zrównoważonych sposobów produkcji rolniczej dla różnych typów gospodarstw
3. Stworzenie inkubatora przetwórstwa lokalnego produktów rolnych (PROW)
4. Tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich
5. Budowa targowiska miejskiego w Rajgrodzie

Cel strategiczny 2. POPRAWA JAKOŚCI INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

Wśród problemów na obszarze gminy wyróżniają się te dotyczące niskiej jakości infrastruktury drogowej i towarzyszącej oraz niski poziom skanalizowania gminy, zwłaszcza na terenach wiejskich. Poprawa jakości infrastruktury wpływa na atrakcyjność gminy jako miejsca do inwestowania oraz do życia. Tym samym jest to cel istotnie powiązany z pozostałymi dotyczącymi konkurencyjności gospodarczej oraz jakości oferowanych usług publicznych. Ze względu na to, że gmina ma ambicje turystyczne i stosowny do tego potencjał w postaci jezior, rzek, obszarów chronionych, istnieje także konieczność dbałości o jakość środowiska. Przejawem tego mogą być nie tylko projekty wodno-kanalizacyjne, ale także inwestycje gospodarki niskoemisyjnej, których skutkiem będzie redukcja wpływu człowieka na środowisko. Ten element spełnia także dodatkowo rolę promocyjną, budując wizerunek samorządu nowoczesnego i dbającego o przyrodę. Gmina potrzebuje także wielu drobnych inwestycji infrastrukturalnych, których realizacja wpłynie na ogólną jakość życia mieszkańców.

Cel ten został rozpisany na następujące cele operacyjne:

Cel operacyjny 2.1. Rozbudowa infrastruktury komunikacyjnej

Ważnym dla mieszkańców komponentem jakości życia, jest dobra infrastruktura komunikacyjna. Potrzeby w zakresie przebudowy dróg są w gminie bardzo duże. Dotyczy to w szczególności terenów wiejskich, poprawy dojazdów do miejscowości, lepszego skomunikowania wsi z Rajgrodem. Celem działań nie jest jednak tylko poprawa jakości życia

mieszkańców, ale także wzrost atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej gminy, dlatego też planowane projekty dotyczą wielu miejscowości o dużym potencjale turystycznym.

W ramach celu operacyjnego zaplanowane zostały zadania:

1. Przebudowa drogi gminnej Nr 102884 B od drogi krajowej Nr 61 do Turczyn
2. Przebudowa dróg gminnych publicznych i wewnętrznych w Rajgrodzie
3. Przebudowa drogi gminnej publicznej Nr 129516 B oraz 129517 B w Rybczyźnie
4. Przebudowa drogi gminnej publicznej Nr 102886 B w Kosiłach
5. Przebudowa drogi gminnej nr 129520B Woźnawieś – Kuligi
6. Przebudowa drogi gminnej publicznej Nr 102890 B Danowo- Wólka Piotrowska
7. Przebudowa drogi gminnej publicznej Nr 129541B Miecze
8. Przebudowa drogi gminnej publicznej Nr 129526 B Woźnawieś-Podrzecze
9. Przebudowa drogi gminnej publicznej Nr 102904 B Kolonia Lewa
10. Przebudowa drogi gminnej publicznej Nr 102909 B Rajgród - Kolonia Prawa
11. Przebudowa drogi gminnej publicznej w miejscowości Czarna Wieś
12. Przebudowa dróg gminnych w miejscowości Biebrza (ul. Leśna, ul. Lipowa, droga w kierunku miejscowości Łamane Grądy)
13. Przebudowa ul. Leśnej w Rajgrodzie
14. Przebudowa i modernizacja dróg gruntowych na terenie gminy Rajgród
15. Przebudowa dróg gminnych i powiatowych na terenie gminy Rajgród
16. Przebudowa drogi powiatowej Biebrza-Pieńczykowo
17. Przebudowa i modernizacja dróg powiatowych (Turczyn – Łazarze, Ciszewo – Kuligi, Dreństwo – Woźnawieś).

Cel operacyjny 2.2. Rozbudowa infrastruktury wodno-kanalizacyjnej

Poziom zwodociągowania i skanalizowania gminy jest w porównaniu do innych podobnych obszarów w regionie i w kraju dość niski. Problem dotyczy przede wszystkim terenów wiejskich. Gmina posiada możliwości rozwoju sieci wodno-kanalizacyjnej. Konieczne są zatem inwestycje w rozwój sieci i przyłączenie nowych odbiorców, co umożliwi także poprawę jakości środowiska. Musi to być jednak powiązane z modernizacją i rozbudową oczyszczalni ścieków oraz częściową renowacją studni głębinowych. Rozwój sieci wodno-kanalizacyjnej to także istotny przyczynek do wzrostu atrakcyjności gospodarczej i potencjału w zakresie pozyskiwania nowych mieszkańców.

W ramach celu operacyjnego zaplanowane zostały zadania:

1. Modernizacja i rozbudowa oczyszczalni ścieków w Rajgrodzie
2. Renowacja studni głębinowych w ujęciu wody Podchoinki
3. Budowa sieci wodociągowej i kanalizacji sanitarnej w Czarnej Wsi
4. Rozbudowa sieci wodociągowej na terenie gminy Rajgród – Rybczyzna
5. Rozbudowa wodociągu rozdzielczego na terenie gminy Rajgród – Woźnawieś, Stoczek, Ciszewo, Kozłówka

6. Przebudowa wodociągu rozdzielczego w Rajgrodzie – ul. Zabielskiego
7. Budowa rozdzielczej sieci wodociągowej w Rajgrodzie – ul. Szkolna
8. Budowa rozdzielczej sieci wodociągowej i kanalizacji sanitarnej w Rajgrodzie – ul. Giełguda
9. Budowa wodociągu rozdzielczego w Rajgrodzie – Podchoinki i Zabród
10. Budowa wodociągu rozdzielczego w Rajgrodzie – ul. Opartowo
11. Budowa wodociągu rozdzielczego w Rybczyźnie od działki nr ewid. 111
12. Budowa wodociągu rozdzielczego w Rajgrodzie - Kolonia Lewa- Kolonia Prawa
13. Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w Gminie Rajgród
14. Budowa/modernizacja lokalnych zbiorczych oczyszczalni ścieków na terenie gminy Rajgród
15. Rozbudowa i modernizacja gminnej sieci wodociągowej i kanalizacji sanitarnej
16. Przejęcie i modernizacja oczyszczalni ścieków w Biebrzy

Cel operacyjny 2.3. Rozwój gospodarki niskoemisyjnej

Skutki zmian klimatu na świecie i polityka europejska oraz krajowa związana z obowiązkiem redukcji emisji CO₂ dają szansę na dofinansowanie i realizację szeregu przedsięwzięć gospodarki niskoemisyjnej. Dodatkowo stanowi to szansę poprawy infrastruktury technicznej w gminie. Redukcja emisji CO₂ idzie w parze z podniesieniem efektywności energetycznej obiektów, czyli możliwością oszczędności środków publicznych w wyniku termomodernizacji lub wymiany źródeł ciepła. Projekty skierowane na mieszkańców (np. instalacje fotowoltaiczne, małe elektrownie wiatrowe) umożliwią nie tylko poprawę jakości środowiska, ale także będą miały istotny wpływ na budżety gospodarstw domowych w wyniku oszczędności energii sieciowej.

W ramach celu operacyjnego zaplanowane zostały zadania:

1. Termomodernizacja budynku Urzędu Miejskiego w Rajgrodzie
2. Wymiana kotła w Urzędzie Miejskim w Rajgrodzie
3. Termomodernizacja budynku Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rajgrodzie
4. Wymiana kotła na biomasę w budynku Gimnazjum w Rajgrodzie
5. Termomodernizacja budynków OSP w gminie Rajgród
6. Rozbiórka istniejącego budynku i budowa nowego budynku świetlicy wiejskiej w Pieńczykowie
7. Budowa instalacji OZE na terenie gminy Rajgród (kolektory słoneczne, panele fotowoltaiczne, pompy ciepła, kotły na biomasę)
8. Rekultywacja składowiska odpadów w miejscowości Wojdy
9. Termomodernizacja remizy strażackiej - świetlicy wiejskiej w Rydzewie

Cel operacyjny 2.4. Poprawa małej infrastruktury technicznej

Poza relatywnie dużymi projektami infrastrukturalnymi, które umożliwiają realizację celów 2.1 – 2.3 w gminie, istnieje potrzeba przeprowadzenia szeregu drobnych remontów, budów,

modernizacji drobnej infrastruktury technicznej, która bardzo efektywnie poprawi jakość życia mieszkańców, a działania jednocześnie będą wspierać budowę społeczeństwa obywatelskiego. Właściwym mechanizmem do osiągnięcia takich celów jest fundusz sołecki, w ramach którego zaplanowane są liczne, drobne inwestycje, uzgodnione wspólnie przez mieszkańców.

Projekty te dotyczą szeregu obszarów: komunikacji i dróg, zagospodarowania placów, budowy drobnej infrastruktury sportowej, kulturalnej i turystycznej, drobnych remontów innej infrastruktury społecznej. Cel jest silnie powiązany z trzecim celem strategicznym dotyczącym integracji społecznej.

Cel strategiczny 3. AKTYWIZACJA I INTEGRACJA SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW GMINY

Realizacja tego celu będzie wymagała przeprowadzenia różnego rodzaju inicjatyw ukierunkowanych na pobudzanie społecznej aktywności mieszkańców gminy. Poprzez rozbudowę i uatrakcyjnienie oferty kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej mieszkańcy będą mieli możliwość uczestniczenia w wydarzeniach, co zaowocuje integracją społeczną, zwłaszcza grupy najsilniej zagrożone wykluczeniem społecznym (m.in. seniorzy, osoby niepełnosprawne, bezrobotne). Szczególną rolę z aktywizowaniu społeczności lokalnej będą miały przedsięwzięcia z zakresu rozwoju współpracy i komunikacji pomiędzy reprezentantami różnych grup interesariuszy gminy. Współpraca jest bowiem jednym z podstawowych warunków budowy kapitału społecznego gminy.

Cel ten został rozpisany na następujące cele operacyjne

Cel operacyjny 3.1 Wzbogacanie oferty sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej

Jednym ze sposobów aktywizacji i integracji społecznej jest wzrost uczestnictwa mieszkańców w życiu kulturalnym gminy, wydarzeniach sportowych oraz uatrakcyjnienie sposobów spędzania wolnego czasu. Cel ten będzie więc obejmował zadania rozbudowujące infrastrukturę sportowo-rekreacyjną oraz wzbogacające ofertę instytucji z zakresu kultury. Zadania zaplanowane w ramach tego celu zwracają szczególną uwagę na aktywizację grup społecznych zagrożonych wykluczeniem społecznym (tj. osoby niepełnosprawne, seniorzy, osoby bezrobotne itd.).

W ramach celu operacyjnego zaplanowane zostały zadania:

1. Utworzenie drużyn: wodnej i młodzieżowej OSP
2. Tworzenie świetlic wiejskich, placów zabaw i siłowni terenowych w miejscowościach na terenie gminy Rajgród
3. Poszerzenie oferty cyklicznych imprez kulturalnych i aktywizujących lokalną społeczność. Promocja wybranych wydarzeń na skalę ponadregionalną (np.: Spotkań teatralnych, organizacja kina letniego „pod chmurką”, częstsza organizacja dyskotek)
4. Organizacja imprez i zawodów w nowych dyscyplinach sportowych. Promocja wybranych wydarzeń na skalę ponadregionalną (np.: imprez żeglarskich, nordic walking, fitness, unihokej, piłka ręczna, szachy, koszykówka, turnieje tańca, paintball, triathlon, rajdy rowerowe, biegi na orientację, organizacja zawodów między wsiami).
5. Aktywizacja osób niepełnosprawnych, seniorów, osób bezrobotnych w sferze kultury
6. Budowa kompleksu obiektów sportowych przy Gimnazjum w Rajgrodzie
7. Adaptacja budynku Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rajgrodzie na Centrum Turystyczno-Rekreacyjno-Sportowe wraz z budową parkingów
8. Plac zabaw przy przedszkolu i siłownia terenowa w Rajgrodzie
9. Zagospodarowanie oczka wodnego w Wólce Piotrowskiej
10. Budowa pomostu i zagospodarowanie plaży w Czarnej Wsi
11. Pozyskanie i zagospodarowanie terenu w Biebrzy na cele turystyczno-rekreacyjne

Cel operacyjny 3.2 Poprawa jakości usług edukacyjnych

Cel operacyjny 3.2 obejmuje zadania dotyczące systemu edukacji, które w efekcie mogą wpłynąć na poprawę jakości kapitału ludzkiego oraz integrację społeczną. Zadania te uwzględniają również działania z zakresu kształcenia ustawicznego skierowane do osób będących poza formalnym systemem edukacji.

W ramach celu operacyjnego zaplanowane zostały zadania:

1. Stworzenie oferty edukacyjnej dla osób będących poza formalnym systemem edukacji - kształcenie ustawiczne, m.in. organizacja kursów i szkoleń podnoszących kwalifikacje i umiejętności oraz hobbystycznych (kursy językowe, z zakresu obsługi komputera, kursy segregacji śmieci, szkolenia z zakresu żywienia, inne)
2. Wzbogacenie oferty i dostępności zajęć pozalekcyjnych (m.in. realizacja programów wyrównujących szanse rozwojowe dzieci i młodzieży)
3. Rozszerzenie oferty szkolnej (utworzenie klas sportowych, wzbogacenie szkół w nowe koła zainteresowań, inne)

4. Poprawa jakości infrastruktury oświatowej (remonty szkół, wyposażenie pracowni, świetlic, inne)
5. Programy opieki edukacyjnej nad dziećmi z dysfunkcyjnych rodzin
6. Rozwój doskonalenia zawodowego nauczycieli

Cel operacyjny 3.3 Rozwój form współpracy i komunikacji pomiędzy członkami społeczności lokalnej

Warunkiem integracji społecznej jest rozwinięty system komunikacji pomiędzy członkami lokalnej społeczności oraz chęć do podejmowania wspólnych przedsięwzięć i kooperacji w wymiarze przedmiotowym i podmiotowym. Cel ten obejmuje inicjatywy umożliwiające spotkanie się i nawiązanie współpracy pomiędzy różnymi grupami społecznymi oraz świadczenie wzajemnej pomocy. Ważnym elementem realizacji tego celu będzie stworzenie systemu ułatwiającego przepływ i wymianę informacji pomiędzy mieszkańcami, organizacjami pozarządowymi, biznesem, instytucjami publicznymi i władzami samorządowymi. W ramach tego celu rekomenduje się również podjęcie działań na rzecz pozyskania nowych członków społeczności lokalnej.

W ramach celu operacyjnego zaplanowane zostały zadania:

1. Promocja wolontariatu wśród mieszkańców Gminy
2. Powołanie Młodzieżowej Rady Gminy, Społecznej Rady Seniorów
3. Organizacja cyklicznych spotkań mieszkańców z władzami gminy
4. Stworzenie ram do ścisłej współpracy instytucji świadczących usługi społeczne. Opracowanie spójnej oferty kulturalnej, sportowej i turystycznej, wspólnie z podmiotami prywatnymi i innymi gminami (wspólny kalendarz imprez). Zadanie jest ściśle powiązane z działalnością Inkubatora Przedsiębiorczości i Współpracy, dotyczy części jego zadań.
5. Stworzenie systemu komunikacji i wymiany informacji o życiu społecznym gminy (zwłaszcza pomiędzy instytucjami świadczącymi usługi społeczne). Stworzenie portalu będącego źródłem informacji o aktualnościach w Gminie. System komunikacyjny byłby oparty o portal informacyjno-promocyjny, w którym: każda organizacja i jednostka gminna, organizacja pozarządowa, mogłaby mieć przydzielone podstrony i prawa administrowania, każda aktualność (np. o ofercie sportowej, imprezach, relacjach z imprez, komunikatach, itd.) byłaby wyświetlana na stronie, każdy użytkownik (zarejestrowany mieszkaniec gminy) dostawałby informację na emaila o stosownych wydarzeniach, istnieje możliwość także powiadamiania SMS-owego o ważnych wydarzeniach. Wdrożenie programu umożliwiłoby zbudowanie poczucia identyfikacji mieszkańców z gminą, udziału w życiu gminy. System można powiązać z zadaniem nr 10. Zadanie jest ściśle powiązane z działalnością Inkubatora Przedsiębiorczości i Współpracy, dotyczy części jego zadań.
6. Tworzenie socjalnych jednostek gospodarczych (spółdzielnie socjalne, sklepy socjalne, inne).
7. Organizowanie prac społecznie użytecznych, interwencyjnych, robót publicznych.

8. Rozwój współpracy pomiędzy głównymi grupami interesariuszy w Gminie tj. placówki oświatowe, instytucje opieki społecznej, rynku pracy, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy, instytucje otoczenia biznesu oraz inne polskie i zagraniczne instytucje gminne.
9. Działania na rzecz pozyskiwania nowych mieszkańców gminy (opracowanie koncepcji pozyskiwania nowych mieszkańców, stworzenie gminnego banku danych o gruntach i nieruchomościach możliwych do pozyskania w celach mieszkaniowych; opracowanie materiałów promocyjnych dotyczących lokalnego potencjału i korzyści wynikające z zamieszkania na terenie gminy)
10. Realizacja programu „Diaspora gródecka”. Program polega na zbudowaniu relacji pomiędzy ludźmi pochodzącymi z Rajgrodu, a mieszkającymi aktualnie poza granicami gminy lub za granicą. Celem jest promocja gminy, pozyskanie ponownie mieszkańców, pozyskiwanie nowych mieszkańców i inwestorów. Nazwa „gródecka” ma wskazywać na kulturowy charakter: gród – miasto, alternatywnie – „diaspora rajgrodzka”. Zadanie można powiązać z zadaniem nr 7 – system komunikacji.
11. Budowa/przebudowa bloku komunalnego w Rajgrodzie
12. Sporządzenie planu założeń do zabudowy osiedla domków jednorodzinnych

Cele horyzontalne

Ze względu na przenikanie się w planowaniu strategicznym szeregu zagadnień o charakterze wielowymiarowym, dotyczącym kilku dziedzin funkcjonowania gminy określono także dwa cele horyzontalne:

Cel horyzontalny 1: Rewitalizacja społeczno-gospodarcza i techniczna

Cel horyzontalny 2: Ochrona środowiska

W tabeli poniżej zaprezentowano powiązanie celów horyzontalnych z celami operacyjnymi. Silne powiązanie – kolor ciemny pomarańczowy, umiarkowane – kolor jasny pomarańczowy, brak powiązań – kolor biały.

Tabela 46. Powiązanie celów operacyjnych i horyzontalnych

Cele strategiczne i operacyjne	Rewitalizacja społeczno-gospodarcza	Ochrona środowiska
CEL STRATEGICZNY I. WZROST GOSPODARCZEJ KONKURENCYJNOŚCI GMINY		
Wzrost atrakcyjności turystycznej		
Wspieranie lokalnej przedsiębiorczości		
Poprawa warunków do rozwoju rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego		
CEL STRATEGICZNY II. POPRAWA JAKOŚCI INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ		
Rozbudowa infrastruktury komunikacyjnej		
Rozbudowa infrastruktury wodno-kanalizacyjnej		
Rozwój gospodarki niskoemisyjnej		
Poprawa małej infrastruktury technicznej		
CEL STRATEGICZNY III. AKTYWIZACJA I INTEGRACJA SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW GMINY		
Wzbogacanie oferty sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej		
Poprawa jakości usług edukacyjnych		
Rozwój form współpracy i komunikacji pomiędzy członkami społeczności lokalnej		

Pierwszy cel horyzontalny dotyczy szeroko pojmowanej rewitalizacji, czyli kompleksowego procesu przemian społecznych, ekonomicznych, przestrzennych i technicznych służących wyprowadzeniu ze stanu kryzysowego najbardziej zdegradowanych obszarów. Rewitalizacja obejmuje zatem działania w wymiarze infrastrukturalnym oraz działania miękkie: aktywizację, wsparcie grup wrażliwych społecznie, rozwój zawodowy, rozwój przedsiębiorczości.

Drugi cel horyzontalny nawiązuje do jednej z zasad współczesnego rozwoju: zasady rozwoju zrównoważonego, której istotą jest pozostawienie nowym pokoleniom środowiska przyrodniczego w stanie przynajmniej takim jakim możemy się cieszyć obecnie. Ochrona środowiska przenika zatem obecnie większość aktywności człowieka i stanowi priorytet rozwoju i szeregu celów, które są planowane do osiągnięcia.

7. Analiza ważności i prawdopodobieństwa

Realizacja zaproponowanych zadań, a tym samym celów strategicznych i operacyjnych jest uzależniona od wielu czynników zewnętrznych takich jak możliwość pozyskania zewnętrznych źródeł finansowania, jak i wewnętrznych m.in. nastawienie mieszkańców do proponowanych zmian czy też skali społecznych i organizacyjnych barier związanych z realizacją przedsięwzięcia.

Analiza ważności i prawdopodobieństwa pozwala więc spojrzeć na cele operacyjne i strategiczne właśnie przez pryzmat możliwości ich realizacji (prawdopodobieństwo) i ważności z punktu widzenia rozwoju gminy.

Oba elementy składowe analizy (prawdopodobieństwo i ważność) zostały ocenione w skali od jednego do pięciu, przy czym pięć oznacza zarówno najwyższe prawdopodobieństwo realizacji celu, jak i najwyższą wagę, natomiast jeden oznacza przeciwległy kraniec, czyli najniższe prawdopodobieństwa realizacji celu i najniższą wagę.

Tabela 47. Wyniki analizy WiP

Cel	Ważność (1)	Prawdopodobieństwo realizacji (2)	Iloczyn (1) i (2)
Cel strategiczny 1. WZROST GOSPODARCZEJ KONKURENCYJNOŚCI GMINY	4,0	3,3	13,3
Cel operacyjny 1.1 Wzrost atrakcyjności turystycznej	4,0	4,0	16,0
Cel operacyjny 1.2. Wspieranie lokalnej przedsiębiorczości	5,0	3,0	15,0
Cel operacyjny 1.3. Poprawa warunków do rozwoju rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego	3,0	3,0	9,0
Cel strategiczny 2. POPRAWA JAKOŚCI INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ	3,0	4,0	12,0
Cel operacyjny 2.1 Rozbudowa infrastruktury komunikacyjnej	3,0	4,0	12,0
Cel operacyjny 2.2 Rozbudowa infrastruktury wodno-kanalizacyjnej	3,0	4,0	12,0
Cel operacyjny 2.3 Rozwój gospodarki niskoemisyjnej	3,0	4,0	12,0
Cel strategiczny 3. AKTYWIZACJA I INTEGRACJA SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW GMINY	4,3	3,0	13,0
Cel operacyjny 3.1 Wzbogacanie oferty sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej	4,0	3,0	12,0
Cel operacyjny 3.2 Poprawa jakości usług edukacyjnych	4,0	3,0	12,0
Cel operacyjny 3.3 Rozwój form współpracy i komunikacji pomiędzy członkami społeczności lokalnej	5,0	3,0	15,0

Źródło: opracowanie własne

Wyniki analizy eksperckiej przedstawia tabela. Wszystkie cele strategiczne mają porównywalne znaczenie w rozwoju gminy. Różnice występują natomiast w przypadku celów operacyjnych.

Analiza wskazuje, że w pierwszej kolejności należy skupić się na trzech celach operacyjnych, które uzyskały najwyższą rangę (najwyższy iloczyn prawdopodobieństwa realizacji i wagi). Przede wszystkim konieczna jest poprawa atrakcyjności turystycznej gminy Rajgród (cel 1.1). Jest to cel nie tylko ważny z punktu widzenia potencjału gminy, ale również z ogromnymi szansami powodzenia (przychylność ze strony mieszkańców i władz, możliwość pozyskania środków zewnętrznych).

Równie wysoką rangę otrzymały dwa kolejne cele operacyjne: wspieranie lokalnej przedsiębiorczości oraz rozwój form współpracy i komunikacji pomiędzy członkami społeczności lokalnej (cele 1.2 i 3.3). Są one bardzo ważne z punktu widzenia rozwoju gminy, stanowią bowiem inwestycję w kapitał ludzki i społeczny gminy. Jednak tego typu zmiany społeczne, mimo dużych możliwości zewnętrznego finansowania, są trudne do realizacji. Przede wszystkim często natrafiają na opór ze strony potencjalnych beneficjentów a efekty takich zmian widoczne są w dłuższej perspektywie czasowej.

8. Analiza dokumentów programowych

8.1 Strategia Europa 2020

Strategia Europa 2020 jest dokumentem będącym wizją społecznej gospodarki rynkowej dla Europy XXI wieku. Strategia ta zawiera trzy główne priorytety:

- rozwój inteligentny: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji,
- rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej,
- rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.

Program Rozwoju Gminy Rajgród jest spójny ze Strategią Europa 2020 poprzez zapisy:

- celu strategicznego 1. Wzrost konkurencyjności gospodarczej gminy, który wpisuje się w priorytet dotyczący rozwoju zrównoważonego bazującego na wspieraniu gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej,
- celu strategicznego 3. Aktywizacja i integracja społeczna mieszkańców gminy, który wpisuje się w priorytet dotyczący rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.

8.2 Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020

Strategia Rozwoju Kraju 2020 to najważniejszy dokument w perspektywie średniookresowej, określający cele strategiczne rozwoju kraju do 2020 r., kluczowy dla określenia działań rozwojowych, w tym możliwych do sfinansowania w ramach przyszłej perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020. ŚSRK przedstawia scenariusz rozwojowy wynikający m.in. z diagnozy barier i zagrożeń oraz z analizy istniejących potencjałów, jak też możliwości sfinansowania zaprojektowanych działań. Strategia oparta jest na scenariuszu stabilnego rozwoju. Pomyślność realizacji wszystkich założonych w tej Strategii celów będzie uzależniona od wielu czynników zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych, które mogą wpływać na dostępność środków finansowych na jej realizację.¹⁰

ŚSRK wytycza obszary strategiczne, w których koncentrować się będą główne działania oraz określa, jakie interwencje są niezbędne w perspektywie średniookresowej w celu przyspieszenia procesów rozwojowych.¹¹

Powiązania Strategii Rozwoju Kraju 2020 z Programem Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022 prezentuje tabela poniżej.

---

¹⁰ Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, Warszawa wrzesień 2012

¹¹ Tamże

Tabela 48. Powiązania Strategii Rozwoju Kraju 2020 z Programem Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022

Cele i priorytety rozwojowe SRK 2014-2020		Cele strategiczne dla Gminy Rajgród na lata 2016-2022
Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka	<p>Cel II.2 Wzrost wydajności gospodarki</p> <p>II.2.3. Zwiększenie konkurencyjności i modernizacja sektora rolno-spożywczego</p> <p>II.2.4. Poprawa warunków ramowych dla prowadzenia działalności gospodarczej</p> <p>Cel II.4. Rozwój kapitału ludzkiego</p> <p>II.4.1. Zwiększanie aktywności zawodowej</p> <p>II.4.2. Poprawa jakości kapitału ludzkiego</p> <p>Cel II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko</p> <p>II.6.1. Racjonalne gospodarowanie zasobami</p> <p>II.6.2. Poprawa efektywności energetycznej</p> <p>II.6.4. Poprawa stanu środowiska</p> <p>Cel II.7. Zwiększenie efektywności transportu</p> <p>II.7.2. Modernizacja i rozbudowa połączeń transportowych</p>	<p>✓ Wzrost konkurencyjności gospodarczej gminy</p> <p>✓ Poprawa jakości infrastruktury technicznej</p> <p>✓ Aktywizacja i integracja społeczna mieszkańców gminy</p>
Obszar strategiczny III. Spójność społeczna i terytorialna	<p>Cel III.1. Integracja społeczna</p> <p>III.1.1. Zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym</p> <p>III.1.2. Zmniejszenie ubóstwa w grupach najbardziej nim zagrożonych</p> <p>Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych</p> <p>III.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych</p> <p>III.2.2. Zwiększenie efektywności systemu świadczenia usług publicznych</p>	<p>✓ Aktywizacja i integracja społeczna mieszkańców gminy</p>

8.3 Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030 stanowi najszerszy i najbardziej ogólny element nowego systemu zarządzania rozwojem kraju. Celem głównym założeń zawartych w dokumencie jest poprawa jakości życia Polaków.

Osiągnięcie powyższego strategicznego celu kluczowego będzie możliwe dzięki podjęciu działań w trzech obszarach zadaniowych, którym podporządkowane są cele strategiczne oraz kierunki interwencji:

- konkurencyjności i innowacyjności (modernizacji) - cele strategiczne: Innowacyjność gospodarki i kreatywność indywidualna, Polska Cyfrowa, Kapitał Ludzki, Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko,
- równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski (dyfuzji) - cele strategiczne: Rozwój regionalny, Transport,
- efektywności i sprawności państwa - cele strategiczne: Kapitał Społeczny, Sprawne Państwo.

Tabela 49. Powiązania dokumentu Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności z Programem Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022

Cele Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności	Cele strategiczne Programu Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022
Innowacyjność gospodarki i kreatywność indywidualna	✓ Wzrost konkurencyjności gospodarczej gminy
Kapitał Ludzki	✓ Wzrost konkurencyjności gospodarczej gminy ✓ Aktywizacja i integracja społeczna mieszkańców gminy
Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko	✓ Poprawa jakości infrastruktury technicznej
Kapitał Społeczny	✓ Wzrost konkurencyjności gospodarczej gminy ✓ Aktywizacja i integracja społeczna mieszkańców gminy

8.4 Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie (KSRR) jest dokumentem określającym cele i sposób działania podmiotów publicznych, a w szczególności rządu i samorządów województw, w odniesieniu do polskiej przestrzeni dla osiągnięcia strategicznych celów rozwoju kraju. Dokument wyznacza cele polityki rozwoju regionalnego, w tym wobec obszarów wiejskich i miejskich, oraz definiuje ich relacje w odniesieniu do innych polityk publicznych o wyraźnym terytorialnym ukierunkowaniu.¹²

Powiązania dokumentu Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie z Programem Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022 prezentuje tabela poniżej.

Tabela 50. Powiązania dokumentu Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie z Programem Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022

Cele KSRR	Cele strategiczne Programu Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022
1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów	✓ Wzrost konkurencyjności gospodarczej gminy
2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie procesom marginalizacji na obszarach problemowych	✓ Aktywizacja i integracja społeczna mieszkańców gminy

¹² Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie, Warszawa 2010

8.5 Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020

W Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 roku cele strategiczne wskazują obszary, w których świadoma interwencja może zapewnić bieżącą poprawę sytuacji mieszkańców. Ponadto zbuduje podstawy trwałego długookresowego rozwoju i nadrobienia dystansu do regionów wiodących w Polsce i w Europie. Dokument ten zakłada, że konsekwentna równoczesna realizacja przyjętych celów strategicznych, tzn.: 1. Konkurencyjna gospodarka; 2. Powiązania krajowe i międzynarodowe; 3. Jakość życia zapewni dodatkowo wystąpienie wielu efektów synergicznych, zasadniczo wzmacniających efekty podejmowanych działań.

W dokumencie dodatkowo sformułowano dwa cele horyzontalne, których wątki przenikają cele strategiczne:

- 1) wysokiej jakości środowisko przyrodnicze podstawą harmonii aktywności człowieka i przyrody,
- 2) infrastruktura techniczna i teleinformatyczna otwierająca region dla inwestorów, mieszkańców, sąsiadów i turystów.

Tabela 51. Powiązania dokumentu Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 z Programem Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022

Cele Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020	Cele strategiczne Programu Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022
Cel 1. Konkurencyjna gospodarka	Cel 1. WZROST GOSPODARCZEJ KONKURENCYJNOŚCI GMINY
1.1. Rozwój przedsiębiorczości	Cel 1.2. Wspieranie lokalnej przedsiębiorczości Cel 1.3. Poprawa warunków do rozwoju rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego
1.2. Wzrost innowacyjności podlaskich przedsiębiorców	Cel 1.2. Wspieranie lokalnej przedsiębiorczości Cel 1.3. Poprawa warunków do rozwoju rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego
1.3. Rozwój kompetencji do pracy i wsparcie aktywności zawodowej	Cel 1.2. Wspieranie lokalnej przedsiębiorczości
1.4. Kapitał społeczny jako katalizator procesów rozwojowych	Cel 1.2. Wspieranie lokalnej przedsiębiorczości
1.5. Efektywne korzystanie z zasobów naturalnych	Cel 1.3. Poprawa warunków do rozwoju rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego
1.6. Nowoczesna infrastruktura sieciowa	Cel 2. POPRAWA JAKOŚCI INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ
Cel 2. Powiązania krajowe i międzynarodowe	Cel 2. POPRAWA JAKOŚCI INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ Cel 3. AKTYWIZACJA I INTEGRACJA SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW GMINY
2.1 Aktywność podlaskich przedsiębiorstw na rynku ponadregionalnym	Cel 1.2. Wspieranie lokalnej przedsiębiorczości
2.2. Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej województwa	Cel 1.1 Wzrost atrakcyjności turystycznej
2.3. Rozwój partnerskiej współpracy transgranicznej	Cel 3.3 Rozwój form współpracy i komunikacji pomiędzy członkami społeczności lokalnej

2.4. Rozwój partnerskiej współpracy międzyregionalnej	Cel 3.3 Rozwój form współpracy i komunikacji pomiędzy członkami społeczności lokalnej
2.5. Podniesienie zewnętrznej i wewnętrznej dostępności komunikacyjnej regionu	Cel 2.1 Rozbudowa infrastruktury komunikacyjnej
Cel 3. Jakość życia	Cel 2. POPRAWA JAKOŚCI INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ Cel 3. AKTYWIZACJA I INTEGRACJA SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW GMINY
3.1. Zmniejszenie negatywnych skutków problemów demograficznych	Cel 3.1 Wzbogacanie oferty sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej Cel 3.2 Poprawa jakości usług edukacyjnych Cel 3.3 Rozwój form współpracy i komunikacji pomiędzy członkami społeczności lokalnej
3.2. Poprawa spójności społecznej	Cel 3.1 Wzbogacanie oferty sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej Cel 3.2 Poprawa jakości usług edukacyjnych Cel 3.3 Rozwój form współpracy i komunikacji pomiędzy członkami społeczności lokalnej
3.3. Poprawa stanu zdrowia społeczeństwa oraz bezpieczeństwa publicznego	Cel 2.1 Rozbudowa infrastruktury komunikacyjnej
3.4. Ochrona środowiska i racjonalne gospodarowanie jego zasobami	Cel 2.2 Rozbudowa infrastruktury wodno-kanalizacyjnej Cel 2.3 Rozwój gospodarki niskoemisyjnej

8.6 Strategia Rozwoju Powiatu Grajewskiego

Strategia Rozwoju Powiatu Grajewskiego wytycza kierunki realizowanej przez powiat polityki rozwoju, na którą składa się: 1. tworzenie warunków rozwoju gospodarczego, w tym kreowanie rynku pracy, 2. utrzymanie i rozbudowa infrastruktury społecznej i technicznej o znaczeniu powiatowym, 3. pozyskiwanie i łączenie środków finansowych: publicznych i prywatnych, w celu realizacji zadań z zakresu użyteczności publicznej, 4. wspieranie i prowadzenie działań na rzecz podnoszenia poziomu wykształcenia obywateli, 5. racjonalne korzystanie z zasobów przyrody oraz kształtowanie środowiska naturalnego, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, 6. wspieranie rozwoju nauki i współpracy między sferą nauki i gospodarki, popieranie postępu technologicznego i innowacji, 7. wspieranie rozwoju kultury oraz ochrona i racjonalne wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego, 8. rozwój turystyki, 9. promocja walorów i możliwości rozwojowych powiatu. W dokumencie sformułowane zostały następujące cele strategiczne:

- 1) Powiat Grajewski regionem sprawnego zarządzania, tworzącego konkurencyjne warunki rozwoju przedsiębiorczości gospodarczej,
- 2) Powiat Grajewski obszarem unowocześniania rolnictwa,
- 3) Powiat Grajewski obszarem ochrony, wzbogacania oraz racjonalnego wykorzystania walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego dla celów rozwoju turystyki,
- 4) Powiat Grajewski obszarem rozwoju infrastruktury społecznej i wielokierunkowej edukacji, stosownej do potrzeb i aspiracji mieszkańców,
- 5) Powiat Grajewski obszarem szerokiej współpracy z regionami innych państw,

- 6) Powiat Grajewski obszarem rozwoju infrastruktury technicznej oraz podniesienia jej funkcjonalności i korzyści dla mieszkańców powiatu.

Tabela 52. Powiązania dokumentu Strategia Rozwoju Powiatu Grajewskiego z Programem Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022

Cele Strategii Rozwoju Powiatu Grajewskiego	Cele strategiczne Programu Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022
Cel 1. Powiat Grajewski regionem sprawnego zarządzania, tworzącego konkurencyjne warunki rozwoju przedsiębiorczości gospodarczej	✓ Wzrost konkurencyjności gospodarczej gminy
Cel 2 Powiat Grajewski obszarem unowocześniania rolnictwa	✓ Wzrost konkurencyjności gospodarczej gminy
Cel 3 Powiat Grajewski obszarem ochrony, wzbogacania oraz racjonalnego wykorzystania walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego dla celów rozwoju turystyki	✓ Wzrost konkurencyjności gospodarczej gminy ✓ Aktywizacja i integracja społeczna mieszkańców gminy
Cel 4 Powiat Grajewski obszarem rozwoju infrastruktury społecznej i wielokierunkowej edukacji, stosownej do potrzeb i aspiracji mieszkańców	✓ Aktywizacja i integracja społeczna mieszkańców gminy
Cel 6 Powiat Grajewski obszarem rozwoju infrastruktury technicznej oraz podniesienia jej funkcjonalności i korzyści dla mieszkańców powiatu	✓ Poprawa jakości infrastruktury technicznej

9. System wdrażania i monitoringu Programu

9.1 System wdrażania i komunikacji

Jednym z ważniejszych elementów decydujących o skuteczności dokumentów planistycznych jest system ich wdrażania. Za wdrażanie Programu odpowiada Burmistrz Rajgrodu. Zakłada się powołanie spośród pracowników gminy Zespołu Monitorującego pod kierownictwem Burmistrza Rajgrodu. Zadaniem Zespołu będzie stały monitoring, ewaluacja oraz przygotowanie sprawozdań z realizacji Programu. Ewentualnych zmian dokumentu dokonuje Rada Miejska.

W celu sprawnego przeprowadzenia procesu upowszechniania Programu, dokument będzie udostępniony na stronach internetowych. W serwisie internetowym gminy zostanie wydzielona osobna podstrona przeznaczona wyłącznie do prezentacji Programu i jego ewentualnej aktualizacji.

Upowszechnianie Programu oraz rezultatów jego wdrożenia powinno odbywać się także poprzez publikacje w lokalnej prasie.

9.2 Monitoring i ewaluacja

Niniejszy dokument strategiczny został przygotowany w oparciu o aktualnie dostępną wiedzę. Jednak dynamiczne otoczenie, procesy zachodzące w gminie, będą stopniowo dezaktualizowały część diagnostyczną programu i w konsekwencji przyjęte na tej podstawie cele.

W związku z tym istnieje konieczność monitorowania realizacji programu i stworzenia systemu oceny osiągniętych efektów.

Monitorowanie ma na celu:

- stworzenie systemu aktualizowania wiedzy o sytuacji gminy,
- ocenę stopnia realizacji działań założonych w Programie,
- weryfikację zgodności osiągniętych celów z założeniami,
- systematyczne monitorowanie zewnętrznych źródeł wsparcia dla realizacji programów i projektów,
- korygowanie działań, w sytuacji gdy nie przynoszą one zamierzonych efektów lub w sytuacji wystąpienia zmian uniemożliwiających lub utrudniających ich realizację,
- wcześniejszą diagnozę trudności mogących mieć wpływ na realizację inwestycji, zwłaszcza terminowości ich zakończenia.

Zespół Monitorujący będzie przygotowywał okresowe (raz na 2 lata) sprawozdanie z realizacji Programu. Raport ewaluacyjny powinien zostać wykonany do 30 maja 2023 roku.

Podstawowy monitoring realizacji Programu będzie odbywał się:

- na poziomie operacyjnym poprzez opis stanu realizacji zaplanowanych zadań i działań dla każdego z celów operacyjnych z podaniem informacji: co wykonano, w jaki sposób zagospodarowano przy realizacji każdego z zadań/działań zasoby endogeniczne, jakie są/były problemy realizacyjne.
- na poziomie strategicznym ewaluacja powinna zostać wykonana w 2023 roku, poprzez porównanie wartości osiągniętych wskaźników z wartościami bazowymi.

Raport ewaluacyjny powinien być jawny i udostępniony na stronach internetowych. Jako wskaźniki realizacji Programu przyjęto następujący zestaw:

- dochód na 1 osobę w gminie,
- stopa bezrobocia lub liczba bezrobotnych,
- liczba firm na 10 tys. mieszkańców,
- saldo migracji na pobyt stały,
- liczba miejsc noclegowych ogółem,
- liczba udzielonych noclegów turystom krajowym,
- liczba udzielonych noclegów turystom zagranicznym.

Zaproponowano następujący sposób obliczania skali sukcesu w realizacji Programu:

1. Obliczenie poziomu realizacji każdego ze wskaźników:

$$W_x = (W_n - W_{2014})/W_{2014} * 100\%,$$

gdzie W_x – dowolny wskaźnik, W_n – wartość wskaźnika w roku badania, W_{2014} - wartość wskaźnika w roku bazowym (2014).

2. Porównanie każdego z indywidualnych wskaźników ze średnimi ich wartościami dla gmin sąsiadujących z gminą Rajgród, innych gmin w powiecie czy w regionie oraz dla regionu.

Dynamika zmian wskaźnika na tle innych gmin będzie świadczyć o sukcesie w procesie realizacji Programu.

Do oceny wybrano wskaźniki ogólnie dostępne w statystyce publicznej, zastosowano też model ewaluacji poprzez porównanie tych wskaźników z gminami sąsiednimi. Dzięki temu w ocenie realizacji celów Programu istotnie wyeliminowano wpływ czynników niezależnych od samej gminy, a wynikających głównie ze zjawisk ogólnokrajowych lub międzynarodowych, w tym polityki krajowej. Dostępność wskaźników w statystyce publicznej sprawia, że ewaluacja nie będzie czasochłonna i łatwa w realizacji, a wnioski nieskomplikowane komunikacyjnie dla mieszkańców gminy.

10. Plan zadań inwestycyjnych na lata 2016-2022

W niniejszym rozdziale zaprezentowano wykaz działań i zadań, których realizacja ma przyczynić się do osiągnięcia celów strategicznych. Wykaz ujęto wg celów operacyjnych. Listy zawierają informację o latach realizacji projektów, kosztach, potencjalnych źródłach finansowania i ewentualnie Partnerach kluczowych do realizacji danych przedsięwzięć.

Przy formułowaniu działań i zadań przyjęto zasadę niewyodrębniania z listy grup zadań (działań) i pojedynczych zadań. Prawdopodobne jest bowiem, że określone w dokumencie działania, głównie o charakterze miękkim, mogą być zrealizowane jako jeden duży projekt lub kilka mniejszych. Przykładowo działanie: „Tworzenie świetlic wiejskich, placów zabaw i siłowni terenowych w miejscowościach na terenie gminy Rajgród” może być zrealizowane jako jeden duży projekt rozpisany na 3 lata, albo może być zestawem mniejszych projektów, realizowanych przez gminę lub inne podmioty.

W dokumencie o charakterze strategicznym, nie sposób określić w jaki sposób będzie to zrealizowane, zależy to bowiem od wielu czynników, w tym szczegółowych harmonogramów konkursów na dofinansowanie, aktywności NGO i innych. Niemniej jednak w przypadku przedsięwzięć, których ramy zostały wyraźnie określone w drodze konsultacji lub ustaleń eksperckich, określono je jako indywidualne, konkretne projekty.

Lista działań nie zawiera też określenia kosztów projektów dla wszystkich przedsięwzięć, a tylko dla tych, za których realizację bezpośrednio odpowiada gmina i głównie dla tych, które mają charakter inwestycyjny. Dodatkowo, część działań ma charakter bieżącej aktywności samorządu lub różnych podmiotów operujących na obszarze gminy.

Należy też zwrócić uwagę, że za część zaplanowanych działań odpowiadają także inne podmioty, a rolą władz gminy jest w takich przypadkach koordynacja i pobudzanie aktywności tych jednostek. Dotyczy to np. organizacji pozarządowych, przedsiębiorców, czy też samych mieszkańców. W związku z tym, określono dość szeroki katalog działań możliwych do realizacji.

Tabela 53. Lista zadań inwestycyjnych wraz z źródłami finansowania

CEL STRATEGICZNY 1. WZROST GOSPODARCZEJ KONKURENCYJNOŚCI GMINY						
Cel operacyjny 1.1 Wzrost atrakcyjności turystycznej						
Lp.	Działania i zadania	Lata realizacji, jeśli określono	Koszt, jeśli określono [tys. zł]	Poziom dofinansowania	Źródła zewnętrzne/partnerzy	Wkład gminy [tys. zł]
1.	Rozbudowa infrastruktury turystycznej (sieci szlaków rowerowych, pieszych, edukacyjnych, stworzenie sieci szlaków wodnych, plaż m.in. budowa ścieżki rowerowej nad Jeziorem Rajgrodzkim, budowa ścieżki rowerowej Tama-Bełda	2016-2022	2000,00	80,00%	PROW, RPO WP, EWT, NFOŚ	400,00
2.	Wspieranie przedsiębiorczości w zakresie obsługi ruchu turystycznego (rozwój bazy gastronomicznej, noclegowej, wypożyczalni sprzętu i innych usług)	2016-2022	500,00	70,00%	PROW, RPO WP, EWT, PO PW, POWER, prywatne/NGO	150,00
3.	Tworzenie rajgrodzkich produktów regionalnych i lokalnych (produktów kulinarnych, rzemieślniczych)	2016-2022	200,00	70,00%	PROW, RPO WP, EWT, PO PW, PO IR, prywatne/NGO	60,00
4.	Opracowanie koncepcji produktów turystycznych, w tym wydłużających sezon turystyczny.	2016-2022	20,00	80,00%	PROW, RPO WP, EWT, prywatne/NGO	4,00
5.	Stworzenie systemu upowszechniania informacji turystycznej (punkty informacji turystycznej, materiały, katalogi itp.)	2016-2022	100,00	80,00%	PROW, RPO WP, EWT, prywatne/NGO	20,00
6.	Wykonanie koncepcji zagospodarowania zabytkowego historycznego układu przestrzennego miasta Rajgród	2016	100,00	0,00%	-	100,00
7.	Zagospodarowanie zabytkowego historycznego układu przestrzennego miasta Rajgród, budowa kładki widokowej	2017-2022	1000,00	80,00%	PROW, RPO WP, EWT, PO IŚ	200,00
8.	Monitoring wizyjny miasta (wzrost poczucia bezpieczeństwa)	2016	20,00	0,00%	-	20,00
9.	Budowa systemu ścieżek rowerowych – połączenie ze Wschodnim Szlakiem Rowerowym Green Velo.	2017-2022	1000,00	70,00%	PROW, RPO WP, EWT, PO IŚ, inne samorządy	300,00
10.	Lobbing na rzecz budowy szlaku łączącego Wielkie Jezioro Mazurskie z Kanałem Augustowskim.	2017-2022	0,00	0,00%	-	0,00

Cel operacyjny 1.2. Wspieranie lokalnej przedsiębiorczości						
Lp.	Działania i zadania	Lata realizacji, jeśli określono	Koszt, jeśli określono [tys. zł]	Poziom dofinansowania	Źródła zewnętrzne, partnerzy	Wkład gminy [tys. zł]
1.	Wspieranie rozwoju alternatywnych i elastycznych form zatrudnienia (telepraca, e-biznes, praca na część etatu)	2016-2022	200,00	90,00%	RPO WP, EWT, POWER, prywatne/ NGO	20,00
2.	Realizacja programu szkoleń i praktyk zawodowych	2016-2022	200,00	90,00%	RPO WP, EWT, POWER / NGO	20,00
3.	Realizacja nowoczesnych projektów edukacyjnych z zakresu przedsiębiorczości	2016-2022	200,00	70,00%	RPO WP, EWT, POWER, PO PW, prywatne/ NGO	60,00
4.	Stworzenie punktu doradztwa zawodowego	2016-2022	250,00	90,00%	RPO WP, EWT, POWER/ NGO	25,00
5.	Powołanie Rady Rozwoju i Współpracy	2016-2022	-	0,00%	-	-
6.	Wspieranie współpracy pomiędzy biznesem, placówkami oświatowymi i instytucjami rynku pracy	2016-2022	200,00	80,00%	RPO WP, EWT, POWER, PO IR, prywatne/ NGO	40,00
7.	Opracowanie oferty inwestycyjnej	2016-2022	50,00	50,00%	RPO WP, EWT/ NGO	25,00
8.	Opracowanie systemu zachęt dla inwestorów	2016-2022	-	0,00%	-	-
9.	Upowszechnienie informacji o ofercie inwestycyjnej (strony internetowe, targi, biuletyny, bazy danych, katalogi; współpraca w Podlaskim Centrum Obsługi Inwestora i Eksportu w Białymstoku)	2016-2022	100,00	50,00%	RPO WP, EWT, PO IR, prywatne/ NGO	50,00
Cel operacyjny 1.3. Poprawa warunków do rozwoju rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego						
Lp.	Działania i zadania	Lata realizacji, jeśli określono	Koszt, jeśli określono [tys. zł]	Poziom dofinansowania	Źródła zewnętrzne, partnerzy	Wkład gminy [tys. zł]
1.	Stworzenie systemu wsparcia rolnictwa, w tym rolnictwa „Eko”.	2016-2022	200,00	80,00%	PROW, RPO WP, EWT, prywatne/ NGO, ODR	40,00
2.	Tworzenie warunków do rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich	2016-2022	200,00	80,00%	PROW, RPO WP, EWT, prywatne/ NGO, ODR	40,00
3	Stworzenie inkubatora przetwórstwa lokalnego produktów rolnych (PROW)	2016-2022	500,00	80,00%	PROW, RPO WP, PO PW, EWT, prywatne/ NGO, ODR	100,00

Program Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022

4.	Promocja lokalnych produktów rolnych. Upowszechnienie wiedzy i informacji w zakresie zrównoważonych sposobów produkcji rolniczej dla różnych typów gospodarstw.	2016-2022	150,00	80,00%	PROW, RPO WP, EWT, prywatne/NGO, ODR	30,00
5.	Budowa targowiska miejskiego w Rajgrodzie	2016-2022	200,00	80,00%	PROW	40,00
CEL STRATEGICZNY 2. POPRAWA JAKOŚCI INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ						
Cel operacyjny 2.1 Rozbudowa infrastruktury komunikacyjnej (w tym wspierającej turystykę)						
Lp.	Działania i zadania - budowa, przebudowa i modernizacja dróg:	Lata realizacji, jeśli określono	Koszt, jeśli określono [tys. zł]	Poziom dofinansowania	Źródła zewnętrzne, partnerzy	Wkład gminy [tys. zł]
1.	Przebudowa drogi gminnej Nr 102884 B od drogi krajowej Nr 61 do Turczyn	2016	660,00	50,00%	PRGiPID, PROW	330,00
2.	Przebudowa dróg gminnych publicznych i wewnętrznych w Rajgrodzie	2016-2018	4232,00	50,00%	PRGiPID, PROW	2116,00
3.	Przebudowa drogi gminnej publicznej Nr 129516 B oraz 129517 B w Rybczyźnie	2016	400,00	50,00%	PRGiPID, PROW	200,00
4.	Przebudowa drogi gminnej publicznej Nr 102886 B w Kosiłach	2017	500,00	50,00%	PRGiPID, PROW	250,00
5.	Przebudowa drogi gminnej nr 129520B Woźnawieś – Kuligi	2017-2022	500,00	50,00%	PRGiPID, PROW	250,00
6.	Przebudowa drogi gminnej publicznej Nr 102890 B Danowo-- Wólka Piotrowska	2017-2022	500,00	50,00%	PRGiPID, PROW	250,00
7.	Przebudowa drogi gminnej publicznej Nr 129541B Miecze	2016	531,00	50,00%	PRGiPID, PROW	265,50
8.	Przebudowa drogi gminnej publicznej Nr 129526 B Woźnawieś-Podrzecze	2016	272,00	0,00%	-	272,00
9.	Przebudowa drogi gminnej publicznej Nr 102904 B Kolonia Lewa	2017-2022	500,00	50,00%	PRGiPID, PROW	250,00
10.	Przebudowa drogi gminnej publicznej Nr 102909 B Rajgród - Kolonia Prawa	2017-2022	500,00	50,00%	PRGiPID, PROW	250,00
11.	Przebudowa drogi gminnej publicznej w miejscowości Czarna Wieś	2017-2022	500,00	50,00%	PRGiPID, PROW	250,00
12.	Przebudowa drogi powiatowej Biebrza-Pieńczykowo	2017-2022	500,00	50,00%	PRGiPID, PROW	250,00
13.	Przebudowa dróg gminnych w miejscowości Biebrza (ul. Leśna, ul. Lipowa, droga w kierunku miejscowości Łamane Grądy)	2017-2022	500,00	50,00%	PRGiPID, PROW	250,00
14.	Przebudowa ul. Leśnej w Rajgrodzie	2017-2022	500,00	50,00%	PRGiPID, PROW	250,00
15.	Przebudowa i modernizacja dróg gruntowych na terenie gminy Rajgród	2017-2022	500,00	50,00%	PRGiPID, PROW	250,00

Program Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022

16.	Przebudowa dróg gminnych i powiatowych na terenie gminy Rajgród	2016-2022	-	-	PRGiPID, PROW, powiat	-
17.	Przebudowa i modernizacja dróg powiatowych (Turczyn – Łazarze, Ciszewo – Kuligi, Dreństwo – Woźnawieś.	2017-2022	2000,00	90,00%	PRGiPID, PROW, powiat	200,00
Cel operacyjny 2.2 Rozbudowa infrastruktury wodno-kanalizacyjnej						
Lp.	Działania i zadania	Lata realizacji, jeśli określono	Koszt, jeśli określono [tys. zł]	Poziom dofinansowania	Źródła zewnętrzne, partnerzy	Wkład gminy [tys. zł]
1.	Modernizacja i rozbudowa oczyszczalni ścieków w Rajgrodzie	2016	6968,00	70,00%	RPO WP	2090,40
2.	Renowacja studni głębinowych w ujęciu wody Podchoinki	2016	158,00	63,63%	PROW	57,46
3.	Budowa sieci wodociągowej i kanalizacji sanitarnej w Czarnej Wsi	2016-2022	2156,00	70,00%	RPO WP	646,80
4.	Rozbudowa sieci wodociągowej na terenie gminy Rajgród - Rybczyzna	2016	383,00	63,63%	PROW	139,30
5.	Rozbudowa wodociągu rozdzielczego na terenie gminy Rajgród – Woźnawieś, Stoczek, Ciszewo, Kozłówka	2016-2022	150,00	63,63%	PROW	54,56
6.	Przebudowa wodociągu rozdzielczego w Rajgrodzie – ul. Zabielskiego	2016-2022	100,00	63,63%	PROW	36,37
7.	Budowa rozdzielczej sieci wodociągowej w Rajgrodzie – ul. Szkolna	2016	38,00	63,63%	PROW	13,82
8.	Budowa rozdzielczej sieci wodociągowej i kanalizacji sanitarnej w Rajgrodzie – ul. Giełguda	2016	70,00	0,00%	-	70,00
9.	Budowa wodociągu rozdzielczego w Rajgrodzie – Podchoinki i Zabród	2016-2022	50,00	0,00%	-	50,00
10.	Budowa wodociągu rozdzielczego w Rajgrodzie – ul. Opartowo	2016-2022	50,00	0,00%	-	50,00
11.	Budowa wodociągu rozdzielczego w Rybczyźnie od działki nr ewid. 111	2016-2022	60,00	0,00%	-	60,00
12.	Budowa wodociągu rozdzielczego w Rajgrodzie - Kolonia Lewa- Kolonia Prawa	2016-2022	100,00	63,63%	PROW	36,37
13.	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w Gminie Rajgród	2016-2022	2000,00	90,00%	RPO WP	200,00
14.	Budowa/modernizacja lokalnych zbiorczych oczyszczalni ścieków na terenie gminy Rajgród	2016-2022	1000,00	70,00%	RPO WP, prywatne	300,00
15.	Rozbudowa i modernizacja gminnej sieci wodociągowej i kanalizacji sanitarnej	2016-2022	-	0,00%	RPO WP, PROW	-

Program Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022

16.	Przejęcie i modernizacja oczyszczalni ścieków w Biebrzy	2016-2022	400,00	70,00%	RPO WP, PROW	120,00
Cel operacyjny 2.3 Rozwój gospodarki niskoemisyjnej						
Lp.	Działania i zadania	Lata realizacji, jeśli określono	Koszt, jeśli określono [tys. zł]	Poziom dofinansowania	Źródła zewnętrzne, partnerzy	Wkład gminy [tys. zł]
1.	Termomodernizacja budynku Urzędu Miejskiego w Rajgrodzie	2016	100,00	75,00%	RPO WP, NFOŚ	25,00
2.	Wymiana kotła w Urzędzie Miejskim w Rajgrodzie	2017	200,00	75,00%	RPO WP, NFOŚ	50,00
3.	Termomodernizacja budynku Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rajgrodzie	2016	1250,00	75,00%	RPO WP, NFOŚ	312,50
4.	Wymiana kotła na biomasę w budynku Gimnazjum w Rajgrodzie	2016	370,00	75,00%	RPO WP, NFOŚ	92,50
5.	Termomodernizacja budynków OSP w gminie Rajgród	2016 - 2018	500,00	70,00%	RPO WP, PROW, NFOŚ	150,00
6.	Rozbiórka istniejącego budynku i budowa nowego budynku świetlicy wiejskiej w Pieńczykowie	2017	1200,00	60,00%	RPO WP, PROW, NFOŚ	480,00
7.	Budowa instalacji OZE na terenie gminy Rajgród (kolektory słoneczne, panele fotowoltaiczne, pompy ciepła, kotły na biomasę)	2016-2022	13500,00	100,00%	RPO WP, PROW, NFOŚ, prywatne	0,00
8.	Rekultywacja składowiska odpadów w miejscowości Wojdy	2017-2018	580,00	70,00%	RPO WP, PROW, NFOŚ	174,00
9.	Termomodernizacja remizy strażackiej - świetlicy wiejskiej w Rydzewie	2016	260,00	70,00%	WFOŚ	78,00
Cel operacyjny 2.4 Poprawa małej infrastruktury technicznej						
1.	Poprawa małej infrastruktury technicznej	2016-2022	2000,00	0,00%	Fundusz sołecki	2000,00
CEL STRATEGICZNY 3. AKTYWIZACJA I INTEGRACJA SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW GMINY						
Cel operacyjny 3.1 Wzbogacanie oferty sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej						
Lp.	Działania i zadania	Lata realizacji, jeśli określono	Koszt, jeśli określono [tys. zł]	Poziom dofinansowania	Źródła zewnętrzne, partnerzy	Wkład gminy [tys. zł]
1.	Utworzenie drużyn: wodnej i młodzieżowej OSP	2016-2022	0,00	0,00%	-	0,00
2.	Tworzenie świetlic wiejskich, placów zabaw i siłowni terenowych w miejscowościach na terenie gminy Rajgród	2016-2022	1000,00	80,00%	PROW, RPO WP, NFOŚ, EWT/ NGO	200,00

Program Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022

3.	Poszerzenie oferty cyklicznych imprez kulturalnych i aktywizujących lokalną społeczność. Promocja wybranych wydarzeń na skalę ponadregionalną (np.: Spotkań teatralnych, organizacja kina letniego „pod chmurką”, częstsza organizacja dyskotek)	2016-2022	300,00	70,00%	PROW, NFOŚ, EWT, prywatne / NGO	90,00
4.	Organizacja imprez i zawodów w nowych dyscyplinach sportowych. Promocja wybranych wydarzeń na skalę ponadregionalną (np.: imprez żeglarskich, nordic walking, fitness, unihokej, piłka ręczna, szachy, koszykówka, turnieje tańca, paintball, triathlon, rajdy rowerowe, biegi na orientację, organizacja zawodów między wsiami).	2016-2022	300,00	70,00%	PROW, NFOŚ, EWT, prywatne / NGO	90,00
5.	Aktywizacja osób niepełnosprawnych, seniorów, osób bezrobotnych w sferze kultury	2016-2022	250,00	80,00%	PROW, POWER, EWT, prywatne / NGO	50,00
6.	Budowa kompleksu obiektów sportowych przy Gimnazjum w Rajgrodzie	2016-2022	1500,00	30,00%	PROW, EWT	1050,00
7.	Adaptacja budynku Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rajgrodzie na Centrum Turystyczno-Rekreacyjno-Sportowe wraz z budową parkingów	2016-2022	1000,00	50,00%	PROW, POWER, EWT	500,00
8.	Plac zabaw przy przedszkolu i siłownia terenowa w Rajgrodzie	2016	330,00	80,00%	PROW, RPO WP, NFOŚ, EWT/ NGO	66,00
9.	Zagospodarowanie oczka wodnego w Wólce Piotrowskiej	2016-2022	100,00	80,00%	PROW, RPO WP, NFOŚ, EWT/ NGO	20,00
10.	Budowa pomostu i zagospodarowanie plaży w Czarnej Wsi	2016-2022	150,00	80,00%	PROW, RPO WP, NFOŚ, EWT/ NGO	30,00
11.	Pozyskanie i zagospodarowanie terenu w Biebrzy na cele turystyczno-rekreacyjne.	2016-2022	250,00	80,00%	PROW, RPO WP, NFOŚ, EWT/ NGO	50,00

Cel operacyjny 3.2 Poprawa jakości usług edukacyjnych

Lp.	Działania i zadania	Lata realizacji, jeśli określono	Koszt, jeśli określono [tys. zł]	Poziom dofinansowania	Źródła zewnętrzne, partnerzy	Wkład gminy [tys. zł]
1.	Stworzenie oferty edukacyjnej dla osób będących poza formalnym systemem edukacji (kształcenie ustawiczne, m.in. organizacja kursów i szkoleń podnoszących kwalifikacje i umiejętności oraz hobbystycznych (kursy językowe, z zakresu obsługi komputera, kursy segregacji śmieci, szkolenia z zakresu żywienia, inne)	2016-2022	200,00	50,00%	RPO WP, POWER/ NGO	100,00

Program Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022

2.	Wzbogacenie oferty i dostępności zajęć pozalekcyjnych (m.in. realizacja programów wyrównujących szanse rozwojowe dzieci i młodzieży)	2016-2022	200,00	80,00%	RPO WP, POWER/ NGO	40,00
3.	Rozszerzenie oferty szkolnej (utworzenie klas sportowych, wzbogacenie szkół w nowe koła zainteresowań, inne)	2016-2022	-	0,0%	-	-
4.	Poprawa jakości infrastruktury oświatowej (remonty szkół, wyposażenie pracowni, świetlic, inne)	2016-2017	450,00	70,00%	RPO WP, POWER/ NGO	135,00
5.	Programy opieki edukacyjnej nad dziećmi z dysfunkcyjnych rodzin	2016-2022	100,00	95,00%	RPO WP, POWER/ NGO	5,00
6.	Rozwój doskonalenia zawodowego nauczycieli	2016-2022	50,00	30,00%	RPO WP, POWER/ NGO	35,00

Cel operacyjny 3.3 Rozwój form współpracy i komunikacji pomiędzy członkami społeczności lokalnej

Lp.	Działania i zadania	Lata realizacji, jeśli określono	Koszt, jeśli określono [tys. zł]	Poziom dofinansowania	Źródła zewnętrzne, partnerzy	Wkład gminy [tys. zł]
1.	Promocja wolontariatu wśród mieszkańców Gminy	2016-2020	100,00	90,00%	RPO WP, POWER, EWT/ NGO	10,00
2.	Powołanie Młodzieżowej Rady Gminy, Społecznej Rady Seniorów	2016-2020	10,00	100,00%	RPO WP, POWER, EWT/ NGO	0,00
3.	Organizacja cyklicznych spotkań mieszkańców z władzami Gminy	2016-2022	-	0,00%	-	-
4.	Stworzenie ram do ścisłej współpracy instytucji świadczących usługi społeczne. Opracowanie spójnej oferty kulturalnej, sportowej i turystycznej, wspólnie z podmiotami prywatnymi i innymi gminami (wspólny kalendarz imprez).	2016-2022	-	0,00%	-	-
5.	Stworzenie systemu komunikacji i wymiany informacji o życiu społecznym Gminy (zwłaszcza pomiędzy instytucjami świadczącymi usługi społeczne). Stworzenie portalu będącego źródłem informacji o aktualnościach w Gminie. Wdrożenie programu budowania poczucia identyfikacji mieszkańców z gminą	2016-2022	150,00	80,00%	RPO WP, POWER, EWT/ NGO	30,00
6.	Tworzenie socjalnych jednostek gospodarczych (spółdzielnie socjalne, sklepy socjalne, inne).	2016-2022	200,00	80,00%	RPO WP, POWER/ NGO	40,00
7.	Organizowanie prac społecznie użytecznych, interwencyjnych, robót publicznych.	2016-2022	-	0,00%	NGO	-

Program Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022

8.	Rozwój współpracy pomiędzy głównymi grupami interesariuszy w Gminie tj. placówki oświatowe, instytucje opieki społecznej, rynku pracy, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy, instytucje otoczenia biznesu oraz inne polskie i zagraniczne instytucje gminne	2016-2022	-	0,00%	-	-
9.	Działania na rzecz pozyskiwania nowych mieszkańców gminy (opracowanie koncepcji pozyskiwania nowych mieszkańców, stworzenie gminnego banku danych o gruntach i nieruchomościach możliwych do pozyskania w celach biznesowych i mieszkaniowych; opracowanie materiałów promocyjnych dotyczących lokalnego potencjału biznesowego i korzyści wynikające z zamieszkania na terenie gminy)	2016-2022	100,00	50,00%	EWT, prywatne/ NGO	50,00
10.	Realizacja programu „Diaspora gródecka/rajgrodzka”	2016-2022	100,00	80,00%	RPO WP, POWER, EWT/ NGO	20,00
11.	Budowa/przebudowa bloku komunalnego w Rajgrodzie	2016-2022	2000,00	50,00%	RPO WP, POWER	1000,00
12.	Sporządzenie planu założeń do zabudowy osiedla domków jednorodzinnych	2016-2022	80,00	0,00%	-	80,00

Wykaz tabel

Tabela 1. Stan ludności (faktycznie zamieszkałej) gminie Rajgród na 31 grudnia 2014 roku	9
Tabela 2. Migracje na pobyt stały w gminie Rajgród w latach 2004-2014.....	11
Tabela 3. Saldo migracji wewnętrznych w gminie Rajgród, na tle wybranych gmin - stan na lata 2009 - 2014 [osoby].....	12
Tabela 4. Saldo migracji zagranicznych w gminie Rajgród, na tle wybranych gmin - stan na lata 2009 - 2014 [osoby].....	12
Tabela 5. Współczynnik dynamiki demograficznej w latach 2004-2014.....	13
Tabela 6. Podmioty gospodarki narodowej - wskaźniki	16
Tabela 7. Podmioty wg klas wielkości na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2014 roku .	18
Tabela 8. Pracujący na 1000 ludności.....	21
Tabela 9. Pracujący wg płci.....	22
Tabela 10. Bezrobotni zarejestrowani wg płci	22
Tabela 11. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym według płci [%].....	23
Tabela 12. Powierzchnia gruntów leśnych	25
Tabela 13. Struktura obszarowa gospodarstw rolnych w 2010 roku (w %).....	25
Tabela 14. Struktura zasiewów w gospodarstwach rolnych w 2010 roku	26
Tabela 15. Struktura zasiewów w gospodarstwach rolnych w 2010 roku – c.d.....	27
Tabela 16. Pogłowie zwierząt w gospodarstwach rolnych w 2010 roku.....	27
Tabela 17. Pogłowie zwierząt w gospodarstwach rolnych w 2010 roku - c.d.....	28
Tabela 18. Lista kwater agroturystycznych w gminie Rajgród	30
Tabela 19. Szkoły podstawowe	32
Tabela 20. Uczniowie przypadający na 1 oddział w szkołach podstawowych	33
Tabela 21. Gimnazja	33
Tabela 22. Uczniowie przypadający na 1 oddział w gimnazjach	34
Tabela 23. Współczynniki skolaryzacji brutto w szkołach podstawowych i gimnazjach.....	35
Tabela 24. Średni wynik egzaminów gimnazjalnych w 2015 roku w %.....	35
Tabela 25. Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym - wskaźniki	36
Tabela 26. Przychodnie - wskaźniki	37
Tabela 27. Podstawowa opieka zdrowotna – porady	38
Tabela 28. Ambulatoryjna opieka zdrowotna - porady lekarskie.....	38
Tabela 29. Gospodarstwa domowe i osoby korzystające z pomocy społecznej	39
Tabela 30. Korzystający ze świadczeń rodzinnych	40
Tabela 31. Udzielone świadczenia pomocy społecznej.....	40
Tabela 32. Sieć wodociągowa gminie Rajgród na tle innych gmin w 2014 r.....	47
Tabela 33. Sieć kanalizacyjna gminie Rajgród na tle innych gmin w 2014 r.....	48
Tabela 34. Organizacje non-profit - wskaźniki	50
Tabela 35. Frekwencja w wyborach w %.....	52
Tabela 36. Dochody gminy Rajgród wg kategorii dochodów w latach 2007 – 2014 [tys. zł]	56
Tabela 37. Wydatki gminy Rajgród wg kategorii wydatków w latach 2007 – 2014 [tys. zł]	56
Tabela 38. Dochody gminy Rajgród ogółem wg działów w latach 2010 – 2014 [tys. zł].....	58

Tabela 39. Struktura dochodów gminy Rajgród ogółem wg działów w latach 2010 – 2014 [%]	59
Tabela 40. Wydatki gminy Rajgród ogółem wg działów w latach 2010 – 2014 [tys. zł].....	60
Tabela 41. Struktura wydatków gminy Rajgród ogółem wg działów w latach 2010 – 2014 [%].....	61
Tabela 42. Uproszczona prognoza budżetu gminy Rajgród na lata 2015 – 2027 [mln zł].....	61
Tabela 43. Analiza SWOT gminy Rajgród.....	64
Tabela 44. Wyniki zbiorcze analizy SWOT/TOWS.....	67
Tabela 45. Wyniki analizy strategicznej i wybór strategii.....	67
Tabela 47. Powiązanie celów operacyjnych i horyzontalnych	82
Tabela 47. Wyniki analizy WiP.....	83
Tabela 48. Powiązania Strategii Rozwoju Kraju 2020 z Programem Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022	86
Tabela 49. Powiązania dokumentu Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności z Programem Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022	87
Tabela 50. Powiązania dokumentu Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie z Programem Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022	87
Tabela 51. Powiązania dokumentu Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 z Programem Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022	88
Tabela 52. Powiązania dokumentu Strategia Rozwoju Powiatu Grajewskiego z Programem Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022.....	90
Tabela 53. Lista zadań inwestycyjnych wraz z źródłami finansowania	94

Wykaz rysunków

Rysunek 1. Mapa gminy Rajgród	6
Rysunek 2. Mapa powiatu grajewskiego	7
Rysunek 3. Dynamika zmian liczby ludności w gminie Rajgród w latach 1995-2014 roku [osoby].....	9
Rysunek 4. Saldo migracji w gminie Rajgród w latach 2004 – 2014 [osoby].....	10
Rysunek 5. Przyrost naturalny w gminie Rajgród w latach 2004-2014	10
Rysunek 6. Ludność gminy Rajgród wg płci i wieku w 2014 roku [osoby]	13
Rysunek 7. Struktura ludności wg grup ekonomicznych w gminie Rajgród w latach 2009-2014	14
Rysunek 8. Struktura ludności wg grup ekonomicznych gminy Rajgród na tle wybranych gmin, województwie i kraju na rok 2014	15
Rysunek 9. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 osób.....	17
Rysunek 10. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą wg sekcji PKD 2007	19
Rysunek 11. Porównanie struktury osób prowadzących działalność gospodarczą według sekcji PKD.20	
Rysunek 12. Tereny inwestycyjne w gminie Rajgród	24
Rysunek 13. Liczba czytelników w bibliotekach na 1000 ludności na terenie gminy Rajgród oraz innych wybranych gminach w latach 2010-2014 roku [osoby]	42
Rysunek 14. Ludność na 1 placówkę biblioteczną (łącznie z punktami bibliotecznymi ujętymi zgodnie z siedzibą jednostki macierzystej) w gminie Rajgród i innych wybranych gminach w latach 2010-2014 [osoby].....	43
Rysunek 15. Dynamika zmian liczby czytelników w bibliotece gminy Rajgród w latach 1995-2014 [osoby].....	44
Rysunek 16. Odpady z gospodarstw domowych przypadające na 1 mieszkańca w gminie Rajgród i innych gminach w latach 2005-2014 [kg].....	49
Rysunek 17. Dochody na 1 mieszkańca w gminie Rajgród na tle wybranych gmin, w latach 2010-2014 [zł]	57
Rysunek 18. Wydatki na 1 mieszkańca w gminie Rajgród na tle gmin sąsiednich, w latach 2010-2014 [zł].....	58
Rysunek 19. Powiązanie celów strategicznych i horyzontalnych.....	71